

L.eleg.g.

117

du

clig g. 117d

B. L. lat. pag. 278
Du Cygne

Domus S.S. Adelhaidis. et
Caictani

from the annex
of the ad area

<36618242890010

<36618242890010

Bayer. Staatsbibliothek

B. L.

R

R.

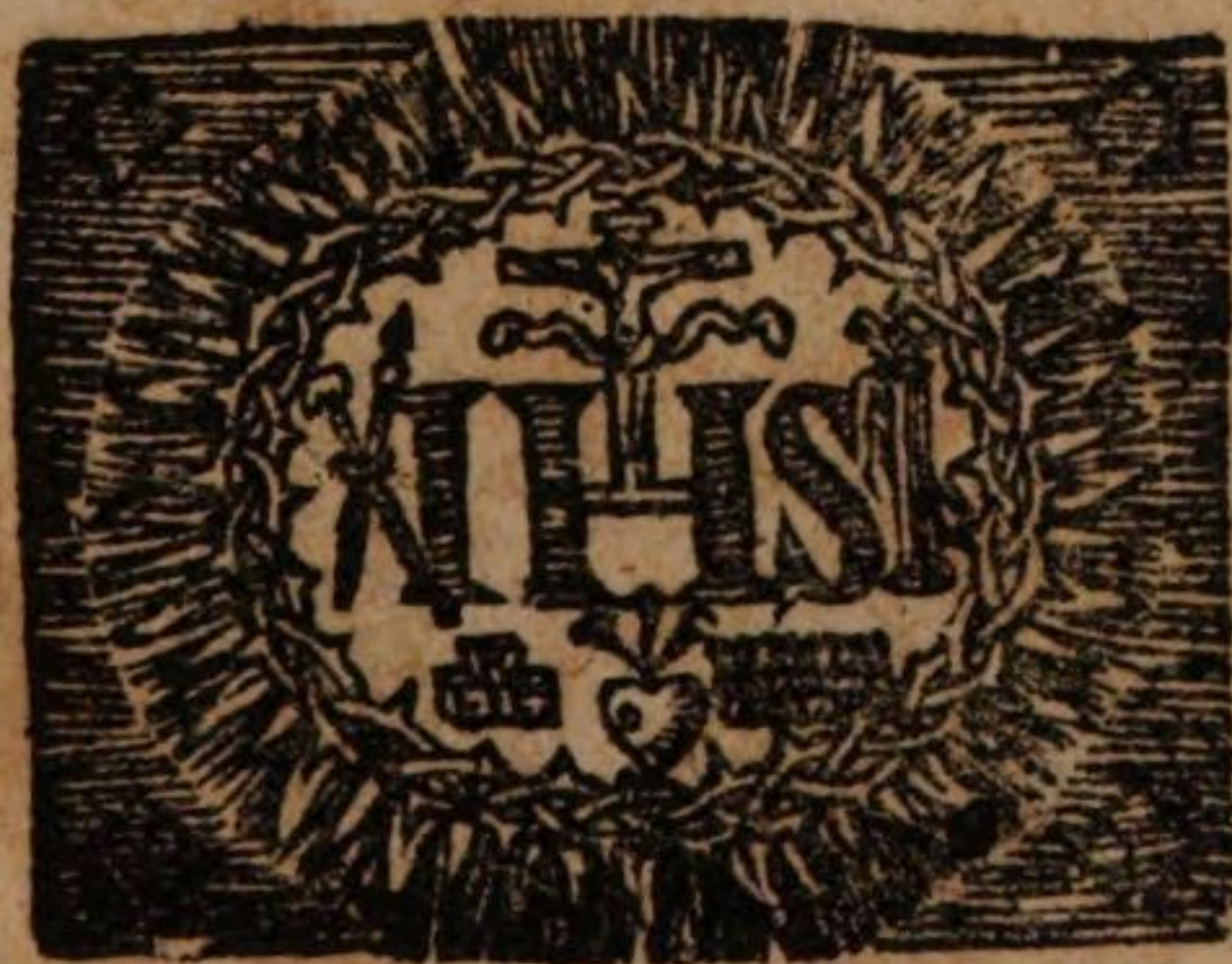
A R S

RHETORICA

A U C T O R E

R. P. MARTINO DU CYGNE
AUDOMARENSI,
SOCIETATIS JESU.

Editio postrema emendatior.

C O L O N I Æ

Apud WILHELM. METTERNICH
Sub Signo Gryphi ANNO 1706.

Cum Privilegio S. C. Maj.

BIBLIOTHECA

REGIA

MONACENSIS.

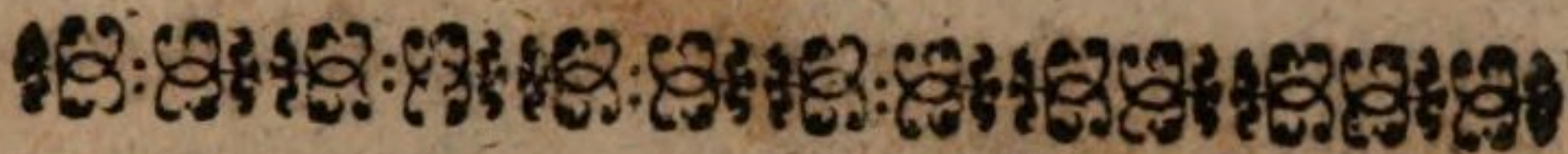
PRÆFATIO.

MI LECTOR, ab annis duodecim scripsi Rhetoricam meis discipulis: nam cum cernerem in multis Authoribus desiderari nonnulla, ut perspicuitatem, ut brevitatem, ut delectum exemplorum, ut ordinem, ut necessarios etiam tractatus, existinavi nihil tam optandum adolescentibus, quàm apta Rhetoricæ præcepta. Quare non multò post quidem illam Rhetoricam edidi: non quod meliorem aliis venditarem (fuiſſet arrogantis) sed ut aliquid studio, si possem, ad commune bonum conferrem. Mihi jam, plurium annorum usu, magistro licuit discere, & optimorum authorum inventis addere, & denique perficere opus, quod semel in scholis suscepi. En causa hujus reddendæ prælio Rhetoricæ. Alterum moneo, nempe me multa, in primo præsertim libro, de adjunctis, affectibus,

P R Æ F A T I O.

bus, & modo variandæ orationis dicere, quæ alicui fortasse longiora videantur. Verùm ego existimo debere me in hac vasta arte complecti omnia, nihil, quod sit momenti, prætermittere: possunt autem multa, & debent adolescentibus prælegi, quæ ediscere memoriter non est necesse, ut sunt longa exempla, aut disputatio subtilior, aut quid hujusmodi, tum Primus & Secundus liber erit expeditior in Classe Rhetorices, si Tertius antè fuerit poëtis traditus. Vale.

DE APPARATU,

SEU DE IIS, QUÆ UNIVERSIM

AD

ARTEM RHETORICÆ

PERTINENT.

CAPUT UNICUM.

QUatuor universim quæri possunt de arte Rhetoricæ: Quæ sit natura & finis: 2. Quæ materia: 3. Quæ subsidia: 4. Quæ partes.

ARTICULUS PRIMUS

Natura, & finis Rhetoricæ.

UNde Rhetorica ducit originem? R. A. verbo *ῥῆω* quod Latine significat fluo, fluide loquor: cō quod Rhetorica sit Ars tradens præcepta fluentis Orationis, sumptā ab aquis bellè fluentibus metaphorā.

Quomodo Rhetorica differt ab Eloquentia? R. Differt in eo, quod Rhetorica sit Ars ipsa, quæ præcepta dicendi continet: Eloquentia sit exercitium, seu usus præceptorum. Ita inter Rhetorem, & Oratorem est discrimen: Rhetor enim vocatur, qui Rhetoricæ præcepta tradit,

vel explanat : Orator verò , qui in foro & concionibus illa exercet.

Quomodo definitur Rhetorica ? R. Definitur Ars & scientia benè dicendi : hoc est ornatè , graviter, & copiosè loquendi. *Quintil. lib. 2 cap. 16.* Ars autem est facultas constans quibusdam præceptis cognitis, quæ non fallunt. *Cicero de Claris Oratoribus.*

Quomodo differt Rhetorica à Grammatica, Historia, Poësi, Philosophia ? R. Differt in eo, quod Grammatica sit Ars emendatè loquendi, Historia simpliciter narrandi, Poësis imitandi & fingendi, Philosophia pressè & interruptè disputandi : quare hæc pugno , Rhetorica palmæ comparatur.

Quis est finis & officium Rhetoricæ ? R. Finis Rhetoricæ est Oratorem formare : officium, præcepta tradere atque exponere. At officium Oratoris est accommodatè ad persuadendum dicere : finis, persuadere dictione. Quod fit docendo, movendo, delectando : docemus argumentis, & argumentatione : movemus amplificatione, & affectibus : delectamus culto, suavi, & apto dicendi genere. *Cicer. de Invent. lib. 1. Quintil. lib. 2. cap. 15.* De quibus sigillatim suo loco.

ARTICULUS II.

Materia Rhetoricæ.

Quæ est Materia Rhetoricæ ? R. Est quævis quæstio ad dicendum proposita. Nam Materia cujusque artis est ea circa quam ars versatur :

etur: ut, *si medicina materiam dicamus morbos & vulnera*, quòd in his omnis medicina versatur. *Cicero de Invent. lib. 2.*

Quotuplex est quæstio? R. Duplex: Altera infinita (quæ & Græcè thesis, & Latine propositum dicitur) cùm aliquid generatim quæritur; estque hæc quæstio absoluta à certis personis, locis, temporibus, actionibus, negotiis, & similibus circumstantiis: v. g. *Est ne studendum.* Altera finita, (quæ & Græcè hypothesis. Latine causa & controversia appellatur) cùm aliquid speciatim quæritur; estque hæc quæstio contracta ad certas personas, loca, tempora, actiones, negotia, & similes circumstantias: v. g. *Est ne studendum Ciceronis eloquentia Belgio, adolescentibus, belli tempore.*

Rursus ex his nascitur alia duplex quæstio: prima, est cognitionis, cujus finis est tantum scire; ut, *an Sol sit major terra.* Altera, est actionis, cujus finis est aliquid efficere; ut, *quibus officiis amicitia sit colenda.*

Quot sunt genera, in quibus fieri potest quæstio? R. Tria: genus judiciale, deliberativum, & demonstrativum (quod alii exornativum & epidiæticum vocant) quasi in hoc genere res demonstrantur & exornantur magis, quàm probantur.

Quid spectatur in genere judicali? R. Accusatio & defensio, ut ejus partes; punitio & impunitas, ut finis; sævitia & clementia, ut motus.

Quid spectatur in genere deliberativo? R. Suasio & dissuasio, ut partes; utilitas & detri-

mentum, ut finis? spes & timor, ut motus. Nam finis, quem sibi proponit Orator in suadendo, est ostendere rem esse utilem, quam suadet; moverque deliberantem ad spem maximè: in dissuadendo contra esse inutilem ostendere; & in reformationem pertrahit.

Quid spectatur in genere demonstrativo? R. Laus & vituperatio, ut partes; honestas, & turpitudine, ut finis; delectatio & indignatio, ut motus.

ARTICULUS III.

Subsidia Rhetorica.

Quibus, & quot rebus comparatur Rhetorica? R. Quatuor: Naturâ, Arte, Exercitatione, Imitatione. *Cicero de Orat. Quintil. lib. 3. cap. 5.*

Quid confert Natura ad eloquentiam? R. Confert ex parte animi, ingenium, iudicium, aliaque dona ad inveniendum, disponendum, & eloquendum: ex parte verò corporis, formam, valetudinem, vocem gestum: *Cic. de Orat. lib. 1.*

Quid confert Ars ad eloquentiam? R. Præcepta certa, & longâ doctorum animadversione usuque comprobata. Ars enim certior est dux, quàm natura, hancque maximè perficit: quare pauci, etsi magnis ingeniis præditi, sine arte eloquentiam sunt consecuti. *Cicero de Orat. lib. 2.* Cæterùm, utra plus conferat eloquentiæ, ars, an natura, consule Quintilianum. *Instit. lib. 2. cap. 19.*

Quid confert Exercitatio ad eloquentiam? R. Auget, & conservat, quæ ars expolivit in natura.

natura. Verum exercitatio quatuor complectitur:

I. Lectionem cum omnium pro materia, tum unius probatissimi Authoris pro stylo ac forma.

II. Meditationem, ut sumatur spatium ad cogitandum, ne perversè & exemplo dicatur.

III. Scriptionem : nam cum stylus sit optimus dicendi effector, magni interest sæpè scribere.

IV. Emendationem eorum, quæ primùm scripta sunt. Emendationis autem tres sunt partes, adjicere, detrahere, mutare; eaque tria optimè præstare possumus, si quæ primo calore effudimus, in aliquod tempus reposita, per intervallum sæpè regustemus, & tanquam aliena legamus damnando quæ placuerant, & inveniendo quæ fugerant. Hæc & plura de exercitatione præcipit Fabius *lib. 10. cap. 3. 4. 5. 6. 7.*

Quid confert Imitatio ad eloquentiam? R. Imitatio confert, ut optimo cuique Authori similes in dicendo evadamus, & quæ sunt in eo summa, diligenter prosequamur. *Quintil. l. 10. cap. 2.*

Quotuplex est imitatio? R. Duplex: alia dictionis, quæ in verbis & sententiis, vel iisdem, vel paululum immutatis sita est. Sic Catilinaræ. I. exordium facile est vel pueris imitari: Quousque, tandem abutere, Peccator, patientiæ divina? quamdiu hanc etiam vita ista tua eludet? quem ad finem sese inveterata jactabit impietas? nihilne te impendentia mortis pericula,

nihil inferorum pœna, nihil terror conscientia, nihil incursus demonum, nihil severissimum Iudicis tribunal, nihil huius os, vultusque moverunt? patere tua scelera non sentis? &c.

Alia imitatio est rerum, cum ejus, quem imitatur, inventionem, aut dispositionem, aut elocutionem, in re simili, vel dispari exprimimus. Ita Cicero Græcos, Virgilius Homerum sæpè imitatus est cum laude. Ac Cicero quidem quomodo Demosthenem fuerit imitatus, in exordio pro Muræna, & in oratione funebri militum Philippica XIV. & alibi, vide apud Caesinium *Eloquent. lib. 3. cap. 17.* ne sim prolixior. Tum quomodo Virgilius sit imitator Homeri, ostendimus in Arte Poëtica, Articulo ultimo.

Hic breviter appono exemplum ex innumeris unum; vis imitari exordium pro Dejotaro, illud applica Christo patienti: & dic te maxime commoveri ob causas quatuor: primum, quòd cernas hominem Deum in crucem actum, quem paulò antè tota civitas venerabatur. Deinde, dicas te Judæorum crudelitate, & proditoris Judæ indignitate perturbari: tum te æterni Patris clementiam mirari, qui ad hæc scelera connivet. Quartò, movearis rerum prodigiis, ut obscurati solis, terræ motus, &c. Eodem modo per orationem pro Milone imitari potes duplici propopeiâ; unâ morientis Christi ad peccatorem; alterâ peccatoris ad Christum.

Sed cavendum est, ne studio imitandi usque eò ducamur, ut nostra repudiemus, & omnia ex alterius ore loqui velimus; quæ magna servi-

tus est, atque ingenii contractio. Imò monet Quintilianus *citato lib. 10. cap. 2.* conandum esse aliquid supra eos, quos imiteris. Adde quod plerumque facilius est plus facere, quàm idem. Denique optima est imitatio, si in ea non appareat, quod imitati sumus; vel certè si appareat, aliud ab illo videatur esse.

ARTICULUS IV.

Partes Rhetoricæ.

QUæ & quot sunt partes Rhetoricæ? R. Quinque: Inventio, Dispositio, Elocutio, Memoria, Pronunciatio. Oportet enim primò invenire quid dicas, deinde inventa disponere, tum ornare verbis, post memoriæ mandare, ad extremum agere. *Quintil. lib. 3. cap. 3. Cicero de Orat. 2. De Inv. lib. 10.*

Quid est Inventio? R. Est excogitatio rerum verarum, aut verisimilium, quæ quæstionem probabilem reddant.

Quid est Dispositio? R. Est rerum inventarum in ordinem distributio.

Quid est Elocutio? R. Est idoneorum verborum, & sententiarum, ad inventionem accommodatio.

Quid est Memoria? Est orationis firma perceptio.

Quid est Pronunciatio? R. Est ex rerum & verborum dignitate corporis & vocis moderatio.

R. P. MARTINI DU CYGNE

A R S

R H E T O R I C A

L I B E R P R I M U S

D E

P R I M A P A R T E R H E T O R I C A E

S E U D E

I N V E N T I O N E.

Quoniam finis Oratoris est persuadere dictione, persuasio autem conficitur fide, & motu; hinc quatuor inveniendae sunt Oratori, Argumenta, & Argumentatio; Amplificatio, & Affectus. Duo valent ad fidem faciendam, convincendamque intelligentiam, Argumenta, & Argumentatio: ad motum; seu voluntatem pertrahendam duo, Amplificatio, & Affectus. *Cicero in parit.*

C A P U T P R I M U M.

De Argumētis.

Quid est Argumentum? R. Est inventum ad faciendam fidem, id est, ad persuadendum.

dum; ut, si velis fidem facere Rhetoricam esse expetendam, invenies, quod sit ars bene dicendi. Cicero in partit.

Quotuplicia sunt Argumenta? R. Triplicia: alia certa, alia probabilia, alia dubia. Quintil. lib. 5. cap. 10.

Quænam argumenta sunt certa? R. Primo, quæ sensibus percipiuntur, ut quæ videmus, audimus. Secundo, quæ communi hominum opinione sunt comprobata & ut, afficiendos esse honore parentes. Tertio, quæ legibus cauta sunt, aut in mores recepta. Quarto, quæ ita probata sunt, ut his ipse adversarius non contradicat.

Quædam argumenta sunt probabilia R. Primo, Ea, quæ ferè semper accidunt (& dicuntur firmissima) ut, liberos à parentibus amari. Secundo, Ea, quæ communi æstimatione propè certa sunt & dicuntur propensiora) ut, eum, qui recte valet, in crastinum perventurum. Tertio, Ea, quæ simplicem aliquam speciem habent veritatis (& dicuntur non repugnantia) ut, in domo furtum factum ab eo, qui domi fuit. Quintil. ibid.

Quænam argumenta sunt dubia? R. Quæ ambiguum faciunt fidem. Verùm ad probandum id, quod est dubium, id, quod probabile est, potest adhiberi: v. g. sit dubium an omnes Catilinæ socii conjurarint, sumetur illud, quod probabile est, homines, aris alieni magnitudine oppressos, eos denique egentes & sumptuosos, facile adduci, ut conjurent. Idem.

Unde sumuntur argumenta? R. Ex locis oratoriis

toribus, quos appellat Cicero argumentorum sedes, in quibus latent, & ex quibus sunt petenda. *Cicero in Trop. in partit.*

Quare si vis in dicendo excellere, habe hos locos in promptu: Deinde ubi res ad dicendum proponetur, inspicere diligenter, & cum iudicio selige: neque enim semper, nec in omnibus causis, nec ex iisdem locis eadem argumentorum momenta sunt. *Aristotil. lib. 1. cap. 24. Quintil. loco citato.*

Quotuplex est Locus? R. Duplex Intrinsecus, seu cum re conjunctus; & Extrinsecus, seu remotus, forisque assumptus.

Quot sunt Loci Intrinseci? R. Quindecim: Definitio, Enumeratio partium, Notatio, Conjugata, Genus, Forma, Similitudo, Dissimilitudo, Comparatio, Repugnantia, Adjuncta, Antecedentia, Consequentia, Causæ, effecta, *Idem. ibid.*

Quot sunt Loci Extrinseci? R. Sex: Præjudicia, Fama, Tabulæ, Jusjurandum, Tormenta, Testes.

ARTICULUS I.

Definitio.

Quid est Definitio? R. Est oratio, qua, quid sit res, explicatur. *Cicero in Topic.*

Quis est modus aliquid definiendi? R. Sumendum est aliquid definito commune cum aliis rebus: deinde aliquid ipsi particulare: v. g. *Rhetorica est ars bene dicendi.* Ars enim est aliquid commune Rhetoricæ cum aliis scientiis: bene dicendi verò in particulari, solius est Rhetoricæ:

toricæ : sic gloria definitur *esse clara cum laude notitia*, Agricola lib. 3. cap. 6.

Quotuplex est definitio? Resp. Duplex : alia propria, quæ ad Philosophos pertinet, ex genere & differentia : v.g. *Homo est animal rationis particeps*.

Alia impropria, quæ Oratorum est descriptio, daturque :

I. Vel per causas : ut, *Homo est animal à Deo procreatum ad beatitudinem, ex mortali corpore, ratione præditum*.

II. Vel per proprietates, & accidentia : ut, *Canis est animal, cujus est fida custodia, amans dominorum adulatio, odium in externos, incredibilis ad investigandum sagacitas narium, alacritas in venando, &c.*

III. Vel per effecta : ut, *Sol efficit diem luce diffusa, tempora moderatur, & calore suo terra frugibus maturitatem adfert*.

IV. Vel per negationem & affirmationem : ut, primum dicatur quod non est res, & per ironiam rejiciatur : deinde vera rei natura afferatur. Sic eleganter Cicero pro Domo sua definit populum Rom. & primò docet quid non sit populus. *An tu populum Rom. esse illum putas, qui constat ex iis, qui mercede conducuntur? qui impelluntur, ut vim afferant Magistratibus? qui obsideant Senatum? optent quotidie cadem, incendia, rapinas?* Tum per ironiam : *O speciem dignitatemque populi Rom. quam Reges, quam nationes extera, quam gentes ultima pertimescunt, multitudinem hominum ex servis conductis, ex*
fas

facinorosis, ex egentibus conflata. Tandem subicit quid sit populus. Ille, ille populus est dominus Regum, victor atque imperator omnium gentium. Ita II. in Rullum definit popularem, & consulem, contra Pisonem. Ego consulem esse patem, qui senatum in rep. esse non putavit? & sine eo consilio consulem numerum, sine quo Romani Reges quidem esse potuerunt? qui praedones igitur, siquidem vos Consules; qui latrones, qui hostes, qui proditores nominabuntur; Magnum nomen est, magna dignitas, magna majestas consulis: non capiunt angustia pectoris tui, non recipit levitas ista, non egestas animi, non infirmitas ingenii sustinet, non insolentia rerum secundarum tantam personam, tam gravem, tam severam: (omitto prolixiorum ironiam.) Animo consulem esse oportet, consilio, fide, gravitate, vigilantia, toto denique munere consularis.

Nos studiosum adolescentem, amicum, regem, & quidlibet definire possumus ad normam horum exemplorum.

ARTICULUS II.

Notatio, Conjugata.

Quid est Notatio seu Etymologia? R. Est oratio, quæ verborum originem aut vim explicat: ut, *Senatus à senibus dicitur. Consul est, qui consulit patriæ: Non igitur Piso consul, qui eam evertit. Cicero in Topic. Quint. lib. c. 10. Agricola lib. cap. 22.*

Quando Orator hoc præsertim loco utitur?
R. Cum in nomine aliquo laudem, aut dedecus querit.

quærit. Ita in nomen Verris sæpè jocatus est Cicero, quasi sic dictus esset, quòd omnia verret, hoc est, nihil reliqui faceret, homo furax. Et pro Roscio Amer, num. 124. *Venio nunc, inquit, ad illud nomen aureum Chrysogoni, hunc ex nomine infimulans avaritiæ.*

Quid sunt Conjugata? R. Sunt ea, quæ orta ab uno variè commutantur, seu terminantur: ut pius, piè, pietas. *Si pietati summæ tribuenda laus est, debetis moveri, cum Q. Metellum tam pie lugere videatis, Terent. Homo sum, humani à me nihil alienum puto.* Insigniter Cicero pro Marcello num. 12. *Et ceteros quidem omnes victores bellorum civilium jam ante aequitate, & misericordia viceras; hodierno vero die te ipsi vicisti. Vereor, ut hoc, quod dicam, perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio. Ipsam victoriam vicisse videris, cum ea ipsa; quæ illa erat adepta, victis remisisti, nam cum ipsius victoriae conditione iure omnes victi occidissimus, clementia tua iudicio conservati sumus: Recte igitur unus invictus es, à quo etiam ipsius victoria conditio visque devictæ est.*

ARTICULUS III.

Enumeratio partium.

Quid est Enumeratio partium? R. Est Oratio, qua totum distribuitur in suas partes; vel subjectivas, & essentielles, ut genus v. g. virtus in prudentiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam; vel integrantes, ut totum integrum v. g. domus in tectum, parietes, pavimento. Corpus

Corpus in caput, pedes, manus. Populus in senes, viros, feminas, pueros. Hoc totum non nisi dicitur de partibus simul sumptis : ut, tectum, parietes, pavimentum sunt domus. Alterum de singulis, ut, prudentia est virtus.

Quotupliciter fit argumentum ab Enumeratione partium? R. Dupliciter.

I. Si affirmatis omnibus, aut primariis partibus, affirmatur totum : ut, *In Cn. Pompeio fuit scientia rei militaris, virtus, auctoritas, felicitas, celeritas, innocentia, temperantia, fides, facilitas, ingenium, humanitas: Igitur omnis virtus imperatoria.*

II. Si negatis præcipuis partibus, aut una primaria, negatur totum : ut, *Non est corpus: Igitur non homo. Non est tectum: Igitur non domus. Roma cum pulsus est Tullius, non erat in Repub. Consul, non Senatus, non consensus populi liberi, non mos patrius, non juris & aequitatis ratio: Igitur non erat tum illa civitas.*

ARTICULUS IV.

Genus, Forma.

Quid est genus? R. Genus est, quod sub se duas aut plures partes, seu formas & species complectitur: ut, *virtus prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam.* Cic. de Orat.

Fac argumentum à genere? R. *Virtutis laus omnis in actione consistit: Prudentia igitur laus omnis in actione consistit. Omnibus artibus instructus est: Igitur & Rhetorica arte.*

Quis est frequens hujus loci apud Rhetores usus?

usus? R. Quando hypothesis, hoc est, species seu forma, ad thesim seu ad genus transfertur. Nam Orator excellens à propriis personis, locis, temporibus, & circumstantiis semper, si potest, avocat controversiam, & ad universi generis vim explicandam traducit. Ita Cicero pro Marcello, multa in genere de clementia virtute predicat, ut laudet Casarem ob restitutum Marcellum simulque Senatum.

Quid est Forma? R. Est pars generi subiecta, ut patet ex dictis.

Fac argumentum à forma? R. Est pietas in illo adolescente: Ergo & virtus.

ARTICULUS V.

Similitudo, & dissimilitudo.

Quid est Similitudo? R. Est oratio similem inter res distinctas affectionem declarans. Sic ægrotus, & avarus, licet distincti, in hac ratione seu affectione dicuntur convenire, quod gustum non habeant, hic laudis, ille cibi. *Quintil. cap. 5. lib. 10.*

Quomodo sumitur argumentum ab hoc loco? R. In corpore si ejusmodi est, quod reliquo corpori noceat, uri ac secari patimur membrorum aliquod potius, quàm totum corpus intereat: sic in Reipubl. corpore, ut totum salvum sit, quidquid est pestiferum, amputatur. Et libro Epist. 9. Non facile dijudicatur amor verus, & fictus, nisi aliquod incidat ejusmodi tempus, ut quasi aurum igne, sic benevolentia fidelis periculo aliquo perspicui possit.

quan-

Quamquam non tam probat similitudo, quàm ornat; eaque, quod rem oculis subjiciat, mirificè capitur imperita multitudo.

Præclarè Agricola *lib. 1. cap. 25.* omnium locorum, è quibus ducuntur argumenta, nulli ferè minus est virium contra renitentem auditorem, quàm similitudini: ad eum verò, qui sponte sequitur, docendumque se præbet, accommodatior nullus est. Aperit enim rem (si rectè adhibeatur) & quandam ejus imaginem subjicit animo: ut cum assentiendi necessitatem non afferat, afferat tacitum dissentendi pudorem. Quapropter ad probandum non ita crebro, ad exponendum illustrandumque sæpe ab Oratoribus, à Poëtis sæpius, adhibetur.

Quid est Dissimilitudo? R. Est oratio explicans affectionem dissimilem rerum diversarum: ut, *Si barbarorum est in diem vivere, nostræ consilia sempiternum tempus spectare debent.* Cicero Philipp. 3. Certeus autem dies, non ut sacrificii, sic consilii expectari solet. Eleganter pro Muræna Num. 12. jurisconsultum Sulpitium Imperatori dissimilem probat, ex dissimili utriusque studio. *Vigilas tu de nocte, ut tuis consultoribus respondeas, ille, ut quo incendit mature cum exercitu perveniat. Te Gallorum, illum buccinarum cantus exsuscitat. Tu actionem instituis, ille aciem instruit. Tu caves ne tui consultores, ille ne urbes, aut castra capiantur. Ille tenet, & scit, ut hostium copia, tu ut aqua pluvia arceantur. Ille exercitatus est in propagandis finibus; tu in regendis.*

ARTICULUS VI.

Comparatio.

Quid est comparatio? R. cum Agricola *lib. 1. cap. 4.* Est oratio, quâ duæ, vel plura in tertio aliquo conferuntur, quod commune sit eis: ut, *Catonilicuit sequi bellum civile: Ergo & Ciceroni licebit sequi: commune est ambobus sequi bellum civile.*

Differt Comparatio à similitudine, quod similitudo versetur in qualitate, Comparatio in quantitate: dum enim comparamus, aut plus, aut minus, aut par inesse alicui dicimus, Exemplum est species quædam comparationis.

Quotupliciter tractatur hic locus? R. Tripliciter; à Comparatione Majorum, vel Minorum, vel Parium.

Quomodo ducitur argumentum à Comparatione majorum ad minora; R. Cum contendimus, ut id, quod in re majori valet, valeat etiam in minori: seu quando minus probabile concluditur ex magis probabili. (Nam Rhetores per majus intelligunt, quod est magis probabile; per minus, quod est minus probabile; per par, quod est pariter probabile) v. g. *quinque legiones hostilem exercitum vincere non potuerunt: igitur dua non poterunt. Hector, summa licet virtute, animique & corporis fortitudine vir, Trojam à Græcorum armis non defendit; mollis & effeminatus Paris tuebitur? Quem Milo, cum omnium gratia noluit, hunc voluit cum aliquorum querela? Quem jure, quem impunè non est ausus,*

ausus, hunc injuria, iniquo loco, alieno tempore, periculo capitis, non dubitavit occidere?

Quomodo ducitur argumentum à Comparatione minorum ad majora? R. Cùm contendimus, ut id, quod in re minori valet, valeat etiam in majori: seu quando magis probabile concluditur ex minus probabili; ut Cicero, pro lege Manilia: *Majores nostri saepe mercatoribus ac naviculatoribus injuriosius tractatis bella gesserunt: vos tot civium Rom. millibus, uno nuncio atque uno tempore necatis, quo tandem animo esse debetis? si mortuus Clodius incendit curiam, & omnia permiscet; quanto magis si vivus esset praetor? Multi populi alienum poetam Homerum, & mortuum expetierunt: Romani Archiam civem suum, & vivum non repetent?*

Quomodo ducitur argumentum à Comparatione parium? R. Cum contendimus parium par esse judicium, & quod in uno valet, admitti in alio: ut, *Qua poena adversus interfectorem patris iusta est, eadem adversus matris. Neque enim ratio afferri potest, cur si cuicumque novo civi poterit adimi civitas, non omnibus Patriciis, omnibus antiquissimis civibus possit. Iure potest Horrensus, aliique Syllam defendere: igitur potest & Cicero.*

In his animadvertite.

L. Comparationem debere fieri inter res ordinis ejusdem; quare fallere hanc comparationem: *Potest Ioannes condere amplam domum: Ergo & poëma exiguum.*

Secundò, animadvertite minori affirmato, res
 æ

Et majus affirmari, seu concludi: ut, *discipulus istud percipit: Ergo & professor.* Minori autem negato, non rectè majus negari: ut, *Duæ legiones hostem vincere non possunt: Ergo neque quatuor possunt.* Item majori affirmato non affirmari minus: ut, *poteſt vir ferre pondus centum librarum: Ergo & puer,* & majori negato, minus negari: ut, *gigas non eſt altus decem pedes, ergo nec pigmeus.*

ARTICULUS VII.

Repugnantia.

Quid ſunt Repugnantia? R. Sunt quæ de eodem ſimul verè affirmari non poſſunt. *Aristoteles. Cicero in Topic.*

Quotuplicia ſunt Repugnantia? R. Duplicia: alia diſparata, quæ non præciſè repugnant, id eſt, quæ non ſic inter ſe repugnant; quin alteri magis, aut æquè repugnent; ut amare, & lædere: nam amare & odiſſe magis, amare autem & convitiari æquè repugnant inter ſe, quàm amare & lædere. Argum. *Amat illum: Igitur non convitiis inſectatus eſt. Marcus Calius fuit deditus ſtudiis: Ergo non voluptatibus.* Hortenſius non erat adverſarius Ciceronis, aut obtreſtator: ſemper eſt enim alter ab altero aditus, & communi- cando, & monendo, & favendo. Repugnantia ſunt, eſſe adverſarios, & ſe invicem juvare, com- municare, &c. Alia ſunt oppoſita, quæ præciſè repugnant: ut *Virtus, & vitium, Frigus & calor, Amare & odiſſe.*

Quotuplicia ſunt oppoſita? R. Quadruplicia
adverſa

adversa seu contraria, privantia, relata, negantia. *Agricola lib. 1. cap. 26.*

Quid sunt adversa seu contraria? R. sunt quæ sub eodem genere posita plurimum differunt: ut *virtus & vitium, bellum, pax, sapientia stultitia.*

Quid sunt privantia? R. Sunt habitus, seu forma, & ejus privatio: ut, *vita & mors, lux & tenebra, scientia & inscitia.*

Quid sunt relata? R. sunt quorum natura in hoc posita est, ut ad aliud referantur, neque unum sine altero possit intelligi: ut, *pater & filius, dux & miles, docere & discere*, neque enim potest intelligi pater, ut pater sine filio, nec filius sine patre, nec amicus sine amico.

Quid sunt negantia, seu contradicentia? R. Sunt quorum unum negat alterum: ut, *sapere & non sapere. Probus non probus. Joannes occidit Petrum, Joannes non occidit Petrum.* Est enim contradictio non tantum in terminis simplicibus, sed & maximè in propositionibus.

Quomodo argumentamur ab adversis? R. *Bellum est nobis perniciosum, pax igitur utilis. Amplectenda frugalitas, fugienda igitur luxuria* (contraria enim contrariorum sunt consequentia: Adde etiam exornativa; ita vitii turpitudine ex oppositæ virtutis descriptione, & dignitate elucescit.) Cicero in Topicis: *Si stultitiam fugimus, sapientiam sequamur; & bonitatem, si malitiam.* Quintilianus lib. 5. cap. 10. *Si malorum causa bellum est, erit emendatio pax.*

Quomodo argumentamur à privantibus?
R. *Uti.*

R. *Ultus est mortem patris: reddidisset Igitur vitam, si potuisset. Si insipientis est propositum suum mordicus citra rationem tueri, sapientis erit consilium ratione interdum permutare. Cicero lib. 4. de finibus. Bonum liberi, misera orbitas: Bonum patria, miserum exilium: Bonum valetudo, miser morbus: Bonum integritas corporis, misera debilitas: Bonum incolumis acies, misera cacitas.*

Quomodo argumentamur à relatis? R. *Dux adit pericula, cur miles non adiret? Honestum est litteras docere: Ergo & discere. Si imperatoris est precipere, militis est obtemperare.*

Quomodo argumentamur à negantibus? R. *Quem græcè & latine doctum vides, istum esse indoctum dicis? Pro Muræna num. 65. elegans est Academici Ciceronis, & Catonis stoici dialogismus, in quo sunt plura negantia: Nihil ignoveris; imò aliquid, non omnia. Nihil gratia causa feceris; imò ne resistito gratia, cum officium & fides postulabit. Misericordia commotus ne sit, etiam indissolvenda severitate; sed tamen est laus aliqua humanitatis. In sententia permaneto: enim verò nisi sententia alia vicerit melius.*

ARTICULUS VIII.

Adjuncta.

Quid sunt adjuncta personarum, & rerum?
R. *Sunt ea, quæ rem circumstant, probabiliter tantum? non necessario, uti antecedentia, & consequentia. Cicero in Topic.*

A Quintiliano enumerantur hæc: genus, natio, patria, sexus, ætas, educatio, habitus corporis,

poris, fortuna, conditio, natura animi, victus, studia, affectus, locus, tempus, occasio, casus, facultas, instrumentum, modus, signum. Igitur amplissimè patent adjuncta, & quòd Orator persæpè in iis versatur, necessaria est omninò ac utilis hujus loci cognitio: quare hic nobis licet paulò esse prolixi res. *Quintil. ibid.*

G E N U S.

Quomodo sumi potest argumentum à genere?
 R. Similes parentibus ac maioribus suis filii plerumque creduntur: hinc nonnunquam ad laudandum, vel vituperandum oratori causæ fluunt. *Quintil. ibid.* Cicero pro Sextio. Parente publ. *Sextius est natus, iudices, homine, (ut plerique meministis) & sapiente, & sancto, & severo.* Et pro Rabirio. Non modò in gloria rei militaris Paulum Scio, aut Maximum filius, sed etiam in devotione vite, & in ipso genere mortis imitatus est P. Decium filius. Verr. VII. n. 31. Inter ejusmodi viros ac mulieres adulta ætate filius versabatur: ut cum etiamsi natura à parentis similitudine abriperet, consuetudo tamen, ac disciplina patri similem esse cogeret.

N A T I O, P A T R I A:

Quomodo sumi potest argumentum à natione, & patria? R. Singulis gentibus proprii mores sunt: nec idem in Barbaro, Romano, Græco, probabile est. *Quintil. ibid.* Similiter etiam civitatum leges, instituta, opiniones habent differentiam. Quare sic argumentum variè sumi potest à natione, & patria. Romanus est? Igitur bellicosus, Græcus? levis, Barbarus? immanis.

manis. Atheniensis? fidus. Pœnus? perfidia nobilis. Cræta? mendax. Lacedæmonius? fur. Cicero Verr. VII. civis Romanus est: Ergo non est flagris cadendus. Pro Flac. Testes sunt Asiatici, & Græci: Igitur non his credendum.

SEXUS.

Quomodo sumi potest argumentum à sexu? R. Non idem in viro æquè ac muliere, aut probabile, aut laudabile est, & contra latrocinium faciliùs in viro, veneficium in fœmina reperies, & alia; unde argumenteris. *Quintil. ibid. Virorum hoc animos vulnere posset, quid muliercularum censetis, quas etiam parva monent? Cicero pro Sextio: Mortem, quam etiam virgines, Atheniensis Regis, opinor, Erychthæi filia, pro patria contempsisse dicuntur: ego vir consularis timerem? juvenalis Satyra. 13. Vindicta nemo magis gaudet, quam fœmina; Ergo vos, juvenes animos geritis muliebres, si ulciscimini. Juno apud Virgilium: Duo dii fœminam unam dolo vicistis; quid est ergo cur gloriemini?*

ÆTAS.

Quomodo sumi potest argumentum ab ætate? R. Aliud aliis annis convenit, ut Horatius ostendit in Arte: Puer an adolescens, natu grandior an senex, quæritur. *Quintil. ibid. Cicero pro leg. Manilia num. 61. Quid tam novum, quam adolescentulum, privatum, exercitum difficili Reip. tempore conficere? confecit Pompeius. Huic præesse: præfuit. Rem optimè ductu suo gerere: gessit. Quid tam præter consuetudinem, quam homini per adolescenti, cujus à senatorio*

Gradu ætas longè abesset, imperium, atque exercitum dari? Siciliam permitti, atque Africam, bellumque in ea administrandum? fuit in his provinciis singulari innocentia, gravitate, virtute: bellum in Africa maximum confecit, victorem exercitum deportavit. In Philip. Etenim, si ab hinc annos propè viginti, hoc ipso in templo negavi posse mortem immaturam esse consulari: quanto verius nunc negabo seni? Pro Rosc. parricidii crimen ab ætate refellit. Patrem occidit Sex Roscius, qui homo? adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta, vetus videlicet sicarius, homo audax, & sapè in eade versatus? at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis.

EDUCATIO, DISCIPLINA.

Quomodo sumi potest argumentum ab educatione, & disciplina? R. Quoniam multum refert à quibus, & quo quisque modo sit institutus, ex educatione disciplinaque, ex sodalitia, multæ trahuntur suspensiones, & argumenta. Quintil. ibid. Sic apud Ciceronem. Nevius facetus scurra, & quasi addictus; & Panurgus in re comica benè instructus à Magistro Roscio. Contra. Verres corripit filium, & à parente redarguitur. Verr. 7. Num. 33. 5.

HABITUS CORPORIS.

Quomodo sumi potest argumentum ab Habitu corporis? R. Habitus corporis, qui sermo quidam totius mentis est, frequenter in argumentum probitatis, aut improbitatis adducitur. Cicero pro Sex. Roscio: Nonne ipsum caput & super

supercilia illa penitus abrasa olere malitiam, & clamitare calliditatem videntur? qui idcirco est capite & superciliis semper rasis, ne ullum pilum boni viri habere dicatur. Idem in Pilonem. Jamne vides, bellua, jamne sentis, quæ sit hominum querela frontis tuæ? nemo queritur. Syrum nescio quem de grege noviciorum factum esse consulem: non enim nos iste color servilis, non pilosa genæ, non dentes putridi deceperunt: oculi, supercilia, frons, vultus denique totus in errorem homines impulit.

*Divus Ambrosius lib, de Virg. Nihil, inquit, in oculis MARIE torvum, nihil, in verbis pro-
tax, nihil in actis inverecundum: non gestus
fraëtor, non incessus solutior, ut ipsa corporis spe-
cies simulacrum fuerit mentis, figura probitatis.*

*Martialis: Crine ruber, niger, ore, brevis pedes,
lumine luscus: Rem magnam præstas, Zoile, si bo-
nus es.*

FORTUNA, CONDITIO.

*Quomodo sumi potest argumentum à Fortu-
na, & Conditione? Respondeo cum Quintiliano
non idem credibile est in divite, ac paupere; cla-
ro, ac obscuro; rustico, ac urbano; propinquis,
amicis, clientibus, abundante, & his omnibus
destituto. Quintilianus ibid.*

*Præterea est laus tulisse casus sapienter adver-
sos, non extulisse se in potestate, non fuisse in-
solentem in pecunia, genus suum nobilitasse,
&c. Sic Cicero pro Quintio statim in Exordio,
& postea in Peroratione, conqueritur de gratia
Navii apud Principes civitatis, qua ille abutitur*

contra solitudinem atque inopiam P. Quinctii. Sic pro Sex. Roscio num. 133. eleganter insectatur insolentis Chrysogoni, Sylla liberti, potentiam, pradiis, domo, supellectile, servis, luxuria, sumptibus, habitu, superbia, & avaritia, qua turpiter vir nobilis in fortunas boni rustici involat. Sic pro Milone num. 93. in gravi ac difficili tempore vultum semper eundem, & infractum animum ipsius commendat. Sic pro lege Manilia, Cn. Pompeii moderationem in prosperis rebus. Sic pro Marcello, C. Caesaris clementiam in victoria extollit.

NATURA ANIMI.

Quomodo sumi potest argumentum ab animi Natura. R. Avaritia, iracundia, misericordia, crudelitas, severitas, aliaque his similia afferunt fidem frequenter, aut detrahunt. *Quintilianus ibid.* Huc refer acutus ne sit quis, an hebetior; memor, an obliviosus; comis, facetus, pudens, officiosus, patiens, prudens, an contra.

In *Pisonem*: Ille gurgis atque belluo natus ab domini suo, non laudi, atque gloria. Pro *Deiotaro*: Dii te perdant, fugitive, ita non modo nequam & improbus, sed & fatuus, & ames es. In *Verrem VII.* Hominem sine re, sine spe, sine ~~edz~~, sine fortunis, ore, lingua, manu, vita omni inquinatum ire patiamini absolutum? *Præclare pro Cælio num. 12.* Catilinæ naturam multiplicem ac versatilem describit: Habuit ille, sicuti meminisse vos arbitror, per multa maximarum non expressa signa, sed adumbrata virtutum, &c.

VICTUS, STUDIA.

Quomodo sumi potest argumentum à Victu, & Studiis? R. Sicuti de victu luxurioso an frugi, an sordido quæritur, sic de studiis. Nam rusticus, forensis, negotiator, miles, navigator, medicus, aliud atque aliud efficiunt. Cicero pro Roscio. *Qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumento ad hujus innocentiam esse poterat, in victu arido, in hac horrida incubaque vita maleficia gigni non solere.* Tuscul. 5. de Dionysio Tyranno: *Muscorum verò, inquit, per studiosum accepimus, poetam etiam tragicum, quàm bonum, nihil ad rem; in hoc enim genere nescio quo pacto magis, quàm in aliis suum cuique pulchrum.*

AFFECTUS.

Quomodo sumi potest argumentum ab Affectibus? R. Affectus sunt amor, ira, gaudium, tristitia, &c. Quintil. ibid. quæ suo loco explicabimus. Virgilius Eclog.

Credimus, an qui amant ipsi sibi somnia fingunt?

Cicero pro Muræna: *Videsne tu illum tristem, demissum; jacet diffidit, abjecit hastam.* De Haruspicum responsis: *Nihil feci iratus, nihil impotenti animo, nihil non diu consideratum, ac multò antè meditatam,* Pro Cluentio in peroratione: *Vestram, judices, aequitatem & mansuetudinem una mater oppugnat: at quæ mater? quam cæcā crudelitate & scelere ferri videtis: cujus cupiditatem nulla unquam turpitudine retardavit: quæ vitiis animi in deterrimas*
B 4
partes

*partes jura hominum convertit omnia : cujus ea
 subtitia est, ut eam nemo hominem ; ea vis, ut
 nemo feminam ; ea crudelitas, ut nemo matrem
 appellare posset : eo jam denique adducta est, ut
 sibi, præter formam, nihil ad similitudinem homi-
 nis reservarit. Quare, judices, si scelus odistis,
 prohibete adiaum matris à filii sanguine.*

LOCUS.

Quomodo sumi porest argumentum à loco ?
 R. Spectandæ sunt omnes loci differentia, pu-
 blici, sacri, profani, opportuni, remoti, &c. *Quin-
 til, ibid. ut, furtum factum si sit in templo, si in
 foro interemptus quispiam, si in sua domo. Ver-
 res ab æde Castoris latrocinia incepit. III. Verr.
 Num. 125.*

Virg. 2. Æneidos.

*Fatale aggressi sacrato avellere templo
 Palladium, casis summa custodibus arcis,
 Corripuere sacram effigiem, manibusq; cruentis
 Virgineas ausi diva contingere vittas.*

*Cic. in V. Philip. Illud verò deterrimum audi-
 tu, non modo aspectu, in cella Concordia collocari
 armatos, è templo carcerem fieri. Objectum est
 Miloni, quòd Clodium in monumentis majorum
 suorum occidisset : sed Cicero hunc locum pul-
 chrè excutit in Miloniana. Num. 45. Videamus
 nunc id, quod caput est : locus ad insidias ille ipse,
 ubi congressi sunt, utri tandem fuerit aptior. &c.
 Rursus Virgilius :*

*O fœlix una ante alias Priameia virgo,
 Hostilem ad tumulum Troja sub mœnibus altis
 Fussa mori.*

TEM-

TEMPUS.

Quomodo sumi potest argumentum à tempore? R. Valet hora, dies, hebdomada, mensis, annus? An hyeme, die festo, olim, nuper, diu, aliquid gestum sit. *Quintil. ibid.* Cicero pro Quint. septingenta millia passuum vis esse decursa Biduo: dic, negas? ante igitur misisti? malo, si enim illud diceres, improbe mentiri viderere. Pro Milone; Cujus jam pridem testimonio Clodius eadem hora Interamna fuerit, & Roma. *ibidem.* Videte nunc illum egredientem è villa subito, cur vesperi? quid necesse est tarde? qui convenit, praesertim id temporis? Pro lege Manilia, Ita tantum bellum, tam diuturnum, tam longè lateque dispersum, quo bello omnes gentes, ac nationes premebantur, Cn. Pompeius extrema hyeme apparavit, ineunte vere suscepit, media astate confecit.

OCCASIO.

Quomodo sumi potest argumentum ab occasione? R. Occasio est pars temporis habens in se alicujus rei idoneam faciendi, aut non faciendi opportunitatem. *Quintio. ibid.* Cicero pro lege Manilia. Quod si Roma, Cn. Pompeius privatus esset hoc tempore, tamen ad tantum bellum is erat deligendus, atque mittendus: nunc cum ad ceteras summas utilitates hac quoque opportunitas adjungatur, ut in his ipsis locis habeat exercitum, quid expectamus, aut cur non ducibus diis immortalibus eidem, cui cetera summa cum salute Reip. commissa sunt, hoc quoque bellum regium committimus? Idem II. Verr. Num. 42.

ostendit, damnato Verre, tolli posse infamiam
judiciorum, & Philip. III. Num. 32. oblatam
occasionem vincendi Antonii.

C A S U S.

Quomodo sumi potest argumentum à casu?
R. Casus etiam præstat argumentis locum, ut si
dicam, *melior Dux Scipio, quàm Annibal; vicit
enim Annibalem. Bonus Gubernator nunquam
fecit naufragium. Bonus agricola magnos sustulit
fructus.* Quintil. ibid.

F A C U L T A S.

Quomodo sumi potest argumentum à facul-
tate? R. Facultates sunt aut quibus faciliùs fit,
aut sine quibus aliquid confici non potest. *Quin-
til. ibid.* ut, credibilius est occisos à pluribus pau-
ciores, à firmioribus imbecilliores, à vigilantibus
dormientes, à præparatis inopinantes, quo-
rum contra in diversum valent. Hinc illa apud
Ciceronem conjectura: *Insidiatus est Clodius
Miloni, non Milo Clodio: ille cum servis robustis,
hic cum mulierum comitatu; ille in equo, hic in
rheda, &c.* num. 55. Roscio Amerino num. 74.
Negat Cicero fuisse facultatem Roscio occidendi
suum patrem: vel enim occidisset per se, vel per
alios sive liberos, sive servos: Neutrum: ergo.
Contrà num. 92. *Quinque indiciis facultas &
causes Sextii Roscii in adversarios conjicitur: Vi-
deamus nunc ecqua facultas, &c.*

I N S T R U M E N T U M.

Quomodo sumi potest argumentum ab in-
strumento? R. Facultati licet instrumentum

conjugere: & ex instrumento aliquando etiam signa nascuntur; ut, spiculum in corpore inventum. *Quintil. ibid.* Cicero pro Milone: *Quamobrem si cruentum gladium tenent clamaret Titius Annius: adeste, quaso, atque audite, cives, P. Clodium interfeci: ejus furores, quos nullis iam legibus, nullis judiciis frangere poteramus, hoc ferro, & hac dextra à cervicibus repuli. &c. Ibid. Cum facibus ad Castoris ades, cum gladiis toto foro volitarunt. Poëta, Obvius Æneas clypeoque insurgit & hasta.*

MODUS.

Quomodo sumi potest argumentum à modo? R. Modus est in quo quemadmodum, & quo animo factum sit, quæritur: si graviter, si contumeliosè, clam, palam, vi, persuasione, inscitia, casu, necessitate. *Quintil. ibid.* Cicero pro Milone: *Tu Clodidii cruentum cadaver ejecisti domo; tu in publicum ejecisti? tu spoliatum imaginibus, exequiis, pompa, laudatione, infelicissimis lignis semjussulatum, nocturnis canibus dilaniandum reliquisti? Virgil. Æneid. 8.*

*Mortua quin etiam jungebat corpora vivis,
Componens manibusque manus, atq; oribus ora,
Tormenti genus, & sanie, taboque fluentes,
Idem: Complexu in misero longa sic morte necabat,
Altaria ad ipsa trementem traxit,
Et in multo lapsantem sanguine nati,
Implicuitque comam leva, dextraque coruscum*

Exiulit, ac lateri capulo tenus abdidit ensen.

Sunt

Sunt hæ hypotyposes, quibus adundant Poëtæ. Cic. pro Domo sua contendit, *legem Clodiam de exilio suo esse irritam, quia per vim lata fuit: nam lapidatio, & hominum conscriptio, & comportatio armorum in adem Castoris, & provinciarum venditio duobus improbis consulibus vim probant.* Num. 53.

SIGNUM.

Quomodo sumi potest argumentum à signo? R. In partitionibus Cicero vocat consequentia quædam signa præteriri, & quasi impressa facti vestigia, quæ quidem vel maximè suspicionem movent, & sunt quasi tacita criminum testimonia: ut telum, ut vestigium, ut cruor, ut deprehensum aliquid, quod ablatum ereptumve videatur, ut responsum inconstanter, ut hæsitatum, ut titubatum, ut cum aliquo, & eo ipso in loco visus, in quo facinus peractum sit, ut pallor, ut tremor, ut scriptum, aut obsignatum, aut depositum quidpiam. Quintil. ibid. Pro Milone: *Comprehensus est in templo Castoris servus P. Clodii, quem ille ad Cn. Pompeium interficiendum collocarat, extorta est confitenti sica de manibus.*

Catil. 3. *Ac mihi quidem Quirites, cum illa certissima sunt visa argumenta atque indicia sceleris, tabella, signa, manus, denique uniuscujusque confessio; tum multò illa certiora, color, oculi, vultus, taciturnitas: sic enim obstupuerant, sic terram intuebantur, sic furtim nonnunquam inter se aspiciebant, ut non iam ab aliis indicari, sed ipsi à se viderentur.* Paulo antè: Tum Cethegus

thegus recitatis litteris debilitatus, atque abjectus, conscientia convictus reticuit. Introductus Statilius cognovit manum & signum suum. Ostendi tabellas Lentulo, & quasi vi cognosceretne signum. Annuit, est vero, inquam, signum quidem notum, imago a vitui, clarissimi viri, qui amavit unice patriam & cives suos: quæ quidem te à tanto scelere etiam muta revocare debuit.

ARTICULUS IX.

Antecedentia, Consequentia.

Quid sunt Antecedentia, & Consequentia?
 R. Dicuntur à Cicerone, Topic. cap. 2. & Aristot. de Rhetor. 5. quæ cum re necessario sunt conjuncta, ut illa antecedant, hæc consequantur. Sic vulnus cordis mortem antecedit, arma bellum, culpa panam: pana vero culpam sequitur, bellum arma, mors vulnus cordis.

Quanquam adverte quædam dici etiam antecedentia, quæ probabiliter tantum, & non necessario cum re conjunguntur; tumque pariter consecutio est tantum probabilis. v. g. Flores edidit hac arbor: igitur probabile est fructus habituram.

Fac argumentum ab antecedentibus. R. Tu natus es homo: igitur moriere. Ille magni sceleris est reus: graviter igitur à justo iudice plectetur.

Ab antecedentibus argumentatur apud Terentium Davus, quo loco simulati ab hero filii nuptias colligit. Solitudo, (inquit,) ante osium,

Et introire neminem video, exire neminem: in adibus nihil ornati, nihil tumulti, Et, per olera; Et pisciculos minutos fert obolo in canam seni. Adria Art. 2. scenas, 1. Nam ubicumque veræ apparantur nuptiæ, ubi non solitudo, non silentium, sed hominum conventus, strepitus, tumultus. Cicero pro Milone num. 24. callidâ narratione ostendit probabiles Clodii insidias ab antecedentibus: Primò, Transiit Clodius prætoriam, quam petebat, insequentem annum Secundò, Fuit competitors Milonis, ne hic isto anno, se prætor, esset Consul. Tertiò, Quando illud impedire non potuit, Milonem statuit occidere; id palam sæpius professus est. Quartò, Cepit occasionem itineris, cum multo comitatu servorum. Quintò, Locum pugna elegit aptum, ante fundum suum; atque à tergo Milonem adortus est.

Fac argumentum à consequentibus. R. Dies est: ergo ortus est sol. Est fructuum copia: igitur Et florum fuit. Pulchrè Cicero proponit Cæcilio difficultatem accusandi Verrem à consequentibus, præsertim à persona Hortensii Divinat. n. 27. & seq. Item Statuta lege Agraria adventum decem virorum. II. Agrar. num. 44. Item pro domo sua: Mala, qua sequerentur, sic quisvis è Patri: si Plebeius fieret, num. 37.

ARTICULUS X.

Causa.

Quid est Causa? R. Causa est, unde effectus aliquis existit.

Quot

Quot sunt causæ ? R. Aristoteles, quique secuti sunt eum, quatuor fecerunt, materiam, ex qua res est; formam, per quam est; efficientem, à qua fit; finem, propter quem fit. *lib. 2. Physica, cap. 3.*

Quid est materia? R. Est id, ex quo aliquid fit, aut componitur. *Ut marmor est materia statuae, argentum patera, corpus hominis.*

Quomodo argumentamur à materia R. *Corpus mortale est: igitur mens immortalis ipsi dominetur, Multa signa gemmis & auro calata sustulit Verres: Ergo Gravia furtiva commisit.*

Quid est forma? R. Est causa, per quam res est id, quod est, & à cæteris rebus distinguitur. *Ut animus est forma hominis, est enim causa cur homo sit homo, & à cæteris rebus differat, sic domus, sic navis, sic terræ, sic ignis, cæterarumque rerum sua forma est, vel naturalis, quæ à natura; vel artificialis, quæ ab arte proficiscitur: hæcque posita est in certa quadam figura externa.*

Quomodo argumentamur à forma? R. *Homini animus immortalis est: igitur æternitatem quærat.*

Cicero i. offic. Si considerare velimus, quæ sit in hominis natura excellentia & dignitas, intelligemus, quàm sit turpe disfluere mollitie, & delicatè ac molliter vivere: quamque honestum sit parcè, continenter, severè, sobriè. Rursus Verres Diana statuam apud Segestanos positam ab Africano, sacrilegus abstulit. Verr. V. num. 72. & alia multa simulacra pulcherrima ibid.

Quid

Quid est efficiens? R. Quæ sua vi efficit id, cuius est causa. Est multiplex: alia procreans, ut *Deus, parentes*; alia conservans, ut *lex, civitas*; alia interimens, ut *morbis, intemperantia, propinatio veneni*: alia vel sola, vel cum aliis efficiens, & suo motu, vel impulsu alterius; vel ex necessitate, vel ex casu fortuito, &c. quarum omnium exempla subjecimus prima editione, nunc aliquot tantum.

Quomodo argumentamur ab efficiente? R. *Deus mundum condidit: ergo perfectum est opus. In republ. vigent leges: ergo ipsa durabit. Pro Cluent. num. 1. Oppianicus adolescens ex cruditate & intemperantia est mortuus: ergo non propinato veneno. C. Caesar solus victoriam sui adeptus est, recte igitur unus invictus est, à quo etiam ipsius victoria conditio visque devicta est. Pro Marcello num. 5. Ligarius, & multi alii errore, aut impulsu, aut fato Pompeium sunt secuti: igitur excusandi.*

Quid est finis? R. Finis est cuius gratia aliquid fit, ut domus finis est usus, belli pax, hominis beata vita,

Quomodo argumentamur à fine? R. *Homo est factus ad beatam vitam: non ergo ut gulam satiet, aut sese ad res humiles abjiciat. Cicero Philipp. 7. Si pace volumus frui, bellum gerendum est: si bellum omittimus, pace nunquam fruemur. Rursus Philipp. 8. Qua causa justior est belli gerendi, quàm servitutis depulso? in qua etiam si non sit molestus dominus, tamen est possesse velit. Pro Ligario Tiberonem urget à fine*
armo-

armorum contra Cæsarem susceptorum : Quid enim, Tubere, tuus ille districtus in acie Pharsalica gladius agebat ? Quis sensus erat armorum tuorum ? quæ tua mens, oculi, manus, ardor animi ? quid cupiebas ? quid optabas ? &c. Speravit Verres pecunia se posse Ciceronem & iudices corrumpere : igitur liberè furatus est. II. Verr. num. 4. Clodius multos habuit fines insidiandi Miloni, nullos habuit Milo : igitur ille, non hic est insidiatus. Pro Mil. num. 32.

ARTICULUS XI.

Effecta.

Quid sunt Effecta ? R. Sunt ea, quæ sunt orta de causis.

Quot sunt Effectorum genera ? R. Totidem ut causarum, quatuor : est enim suus effectus finis ; & efficientis, & formæ, & materiæ.

Quomodo fit argumentum ab Effectis causæ efficientis ? R. In bello Asiatico agitur gloria populi Rom. agitur salus sociorum, aguntur vectigalia maxima, aguntur fortuna multorum civium ; ergo bellum Asiaticum est genere suo grave & necessarium. Pro lege Manil. numero 6. Agraria, II. num. 9. Pace non modo is, quibus natura sensum dedit, sed etiam tecta, atque agræ latari videntur : ergo quid tam populare, quàm pax ? &c. Vide fructum, & delectationem, & dignitatem Poëseos, propter quam Archias civis Romanus, etiamsi non esset, asciscendus fuit. Cicero de senectute : Nulla capitiator pestis,

stis, quam corporis voluptas., hominibus à natura data est. Hinc patria produtiones, hinc Rerumpublicarum everisiones, &c.

Quomodo fit argumentum ab Effectis causæ finalis? R. *Mavult Cicero in exilium ire, quam se vi defendere: ergo conservare amat Rempublicam, Post reditum in Senat. num. 31. Marcus Scaevola, & alii pro Republ. arma cupiunt; multos labores sustinent: igitur spectant immortalitatem gloria. Pro Rabir num. 29. Rex Delectum habet militum, legiones conscribit: igitur bellum meditatatur. Legit orationes Ciceronis: ergo studet eloquentia. Socrates ad vesperam contentius ambulat: igitur quo melius canet, obsonat ambulando famem.*

Quomodo fit argumentum ab Effectis causæ materialis? R. *Corruptioni sumus obnoxii: ergo componimur ex corpore. Hinc Virgilius Georg. 3. infert nihil nobis esse à corpore, nisi diuturnam mutationem & miseriam.*

Optima quaque dies miseris mortalibus a vi Prima fugit, subeunt morbi, tristisque senectus.

Quomodo fit argumentum ab Effectis causæ formalis? R. *Homo ex memoria rerum, & inventione, & celeritas motus, omnique pulchritudine virtutum, Deum agnoscit, laudat, &c. Igitur in hominis animo vim divinae mentis cognoscito. lib. 1. Tusc.*

Ex his animadvertetur tum maximè fieri argumentum ab effectis causarum, cum collegimus ex effectis causas; earumque vim & præstantiam. Nam Effecta ipsis causis sunt notiora,
ra,

ra, ac propterea hic locus effectorum sæpiùs usurpatur ab Oratoribus, quàm locus à causis.

ARTICULUS XII.

Loci Extrinseci.

Loci Extrinseci variè à variis appellantur. Cicero *In Topic. & partit.* testimonia vocavit: Aristoteles, & itidem quandoque Cicero, & Quintilianus probationes inartificiales dixerunt. Agricola, *lib. 1. cap. 2.* mavult esse pronūciata: quia scilicet hi loci ratione inventionis sunt extra Oratoris artem; & probationes ab illis desumptæ non ex visceribus causæ, seu ex rebus ipsis, sed remotè & foris eruuntur: quare auctoritate niti debent,

PRÆJUDICIA,

Quid sunt Præjudicia? R. Sunt, cū in simili vel eadem causa aliquid aliquando judicatum est. *Quintil. lib. 5. cap. 2.* ut pro Milone: *Negant intueri lucem fas esse ei, qui à se hominem occisum fateatur: in qua tandem urbe hoc homines stultissimi disputant? nempe in ea, quæ primum judicium de capite vidit M. Horatii fortissimi viri.*

Et pro Roscio Amer. num. 64. *Terracinenses sine magnis & probatis causis de parricidio judicare noluerunt: ergo nec Romani debent judicare.*

Et pro Cluentio num. 55. *Scamander erat condemnatus: igitur rectè Oppianicus erat condemnatus.*

Intellige ex Quintiliano Præjudicia duobus confir-

confirmari: similitudine rerum de quibus quæritur, & iudicum auctoritate. Refelli verò dissimilitudine, aut actorum incusando negligentiam; aut de infirmitate personarum querendo, contra quas fuerit iudicatum; aut de gratia, quæ testes iudicesve corruperit, aut de invidia, aut de ignorantia; aut inveniendò quod causæ postea accesserit. Quorum ex Cicerone exempla non subjicio, ne fusior fiam.

F A M A.

Quid est Fama seu Rumores? R. Est testimonium multitudinis, quæ habet auctoritatem, nisi malitia irrepperit, vel nimia crudelitas: alioquin his duobus capitibus infirmatur. Est enim *inquit Quintilianus ibid.* sæpè sermo sine ullo certo auctore dispersus, cui malignitas initium dederit, incrementum crudelitas: quod nulli non etiam innocentissimo possit accidere, fraude inimicorum falsa vulgantium. Cicero pro Cælio: *At fuit fama. Quotusquisque istam effugere potest in tam maledicta civitate? vicinum ejus mulieris mirari malè audisse, cujus frater germanus sermones iniquorum effugere non potuit?* 3. de fin. Est hominis ingenui & liberaliter educati, velle bene audire à parentibus, à propinquis, à bonis etiam viris; & futura post mortem fama, etiam detractò usu consulendum est. Pro Mil. nu. 64. *Milo sparsos de se rumores fortiter tulit.*

T A B U L Æ.

Quid sunt Tabulæ? R. Sunt scripturæ, vel publicæ, ut leges; vel privatæ, ut testamenta, Chyrographa. *Quintil. ibid.* Argument. Testamento

Flamenco legitimo institutus est haeres: hereditatem igitur adire potest. Cicero pro Cluentio Tabulis Verris fidem abrogat propter lituras numero 92 & Verr. VII. Negat eundem Verr. quidquam è suo expendisse ad Cybeam navem edificandam, quia id nusquam publicis tabulis proditur. num. 46. Jam à legibus valida argumenta sumuntur, ut pro Mil. Quod si duodecim tabula nocturnum furem quoque modo, diurnum autem si se celo defenderit, interfici impune voluerunt: quis est qui quoquo modo quis interfectus sit, puniendum putet, cum videat aliquando gladium nobis ad occidendum hominem ab ipsis porrigi legibus? Et ibid. paulò post: Est enim, iudices, non scripta, sed nata lex: quam non didicimus, accepimus, legimus: verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus: ad quam non dicti, sed facti: non instituti, sed imbuti, sumus: ut si vita nostra in aliquas insidias, si in vim, in tela aut latronum aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expedienda salutis.

T O R M E N T A.

Quid sunt Tormenta? R. Sunt quaestiones, quibus veritas extorquetur. Aristot. Rhet. lib. 1. cap. 13. Quintil. lib. 5, cap. 4. Cicero pro Milone numer. 60. quaestiones servorum refellit à persona Appii, qui deridetur, & à modo quaerendi non legitimo: Age verò, qua erat, aut qualis quaestio? heus ubi Roscio, ubi Casca? Clodius insidias fecit Miloni? fecit: certa crux. Nullas fecit, sperata libertas. Et pro Cluent. numero 176. Sassiā crudelitatis insimulat. quod
iterata

iterata quaestione Nicostратum servum diu torserit. Item inferius multa de quaestione habet. num. 182. Cæterum periculosa est, & sæpè fallax, quæ tormentis exprimitur confessio: vi enim doloris, aut cruciatuum metu quis adactus, falsa dicit. Idcirco hoc genus argumenti non est satis firmum, nisi post quaestionem rursus interrogatus reus sibi constet in rebus dictis.

JUS JURANDUM.

Quid est Jusjurandum? R. Est affirmatio religiosa, qua aliquid, quasi Deo teste, asseritur. *Aristot. Rhet. lib. 1. Quintil. lib. 5. cap. 6.*

In argumentis ab hoc loco maximè spectanda est personæ jurantis vel probitas, vel impietas; verisimile namque est eum, qui in aliqua re semel sit improbus & mendax, etiam in aliis sceleratum & perjurum sæpiùs futurum.

Deinde huc pertinent promissa, & pacta, quæ inter aliquos conveniunt. Cicero 5. Philip. *Audebo etiam obligare fidem meam, P. C. vobis populoque Rom. quod profecto cum me nulla vis cogeret, facere non auderem, pertimesceremque in re maximè periculosa opinionem temeritatis: promitto, recipio, spondeo Casarem talem semper fore civem, qualis hodie sit, qualemque eum maxime velle, & optare debemus. Pactum autem est apud Virgil. Eclog. 3.*

*Vis ergo inter nos, quid possit uterque vicissim
Experiamur? ego hanc vitulam (ne forte recuses)
Bis venit ad mulctram, binos alit ubere fœtus,
Depone: tu dic mecum quo pignore cerres.*

TESTES

TESTES.

Quid sunt Testes? R. Sunt qui de re, quæ in controversiam vocatur, voce vel scripto testimonium ferunt. *Aristot. lib. 1. cap. 15. Quintil. lib. 5. cap. 7.* Porro iis testibus fidem negamus, in quos cadit perturbatio, ira, odium, vindicta, pecuniæ spes, audacia, vita, & mores impii. Præterea non audirur testis in sua causa, nec absens in aliena, nec in domini causa servus, nec in amici amicus. Fidem verò adhibemus iis, qui sunt probæ vitæ, vel testes oculati, vel auriti, vel jurati. Pro *Rosc. Comædo num. 42.* Quo teste igitur hoc planum faciam? venerat, ut opinor, hac res in iudicium, certe: Quis erat petitor? *Fannius.* Quis reus? *Flavius.* Quis iudex? *Cluvius.* Ex his unus est mihi testis producendus, qui pecuniam datam dicat: quis ex his gravissimus? sine controversia, qui omnium iudicio comprobatus est iudex, &c. Quem tu si ex censa spectas, eques Romanus est; si ex vita, homo clarissimus; si ex re, iudicem sumpsisti; si ex veritate, id quod scire potuit, & debuit, dixit, *Ibid. num. 44.* Manilio & Luscio negas esse credendum? dic aude, est tuæ contumacia, arrogantia, vitæque universa vox. Quia Expectas? quàm mox ego Luscium & Manilium dicam ordine esse senatores; ætate, grandes natu; natura, sanctos & religiosos. Pro *Archia numero 8.* Quid horum infirmari potest? *Heracليا* ne esse eum adscriptum negabis? adest vir summa auctoritate, & religione, & fide *L. Lucullus*, qui se non opinari, sed scire; non audivisse, sed vidisse; non

*non interfuisse, sed egisse dicit. Ad sunt Heraclenses legati, nobilissimi homines, &c. Pro Flacco lepidissimè tota contentione Cicero rejicit, eluditque testes Asiaticos, & Judæos, & Romanos, à levitate sententiæ, & morum improbitate, & utilitate personarum: ubi abundè expressa cerne-
res exemplis, quæ supra diximus.*

Denique est & aliud testimonium (præter divinum, ut oracula, auspicia, vaticinationes, responsa Sacerdotum, Aruspicum, conjectorum) à quo trahitur fides & argumentum sanè firmissimum, nimirum ab Oratione, seu à verbis cujusque. Sic Cicero pro Milone adversus Clodium. *Res erat minime obscura: etenim palam dictitabat consulatum Miloni eripi non posse, vitam posse. Significavit hoc sæpe in Senatu, dixit in Convocione: qui etiam Fannio, fortissimo viro, quarenti ex eo, quæ spe frueret. Milone vivo respondit triduo illum ad summum quatruiduo periturum.*

ARTICULUS XIII.

Usus Locorum.

Quis est Usus Locorum? R. Definitionis usus est non tantum ut obscuræ rei adferatur notitia, aut involuta aliqua quæstio explicetur, sed etiam ad amplificationes, & descriptiones: præsertim illius definitionis, quæ datur per causas & effecta, per negationem & affirmationem. *Agricola lib. 2. cap. 28.*

Notatio ad vim & originem verborum, aut ad allusiones & locos adhibetur.

Enume-

Enumeratio partium ad totum, explicatis partibus, clarè oculis subjiciendum, & distribuendum, & amplificandum servit.

Genus valet ad fusè dicendum, avocando orationem ab hypothese ad thesim: item ad docendum, laudandum & suadendum. Nam magna est vis in natura generis bene exposita.

Similitudo, & dissimilitudo lucem adfert rebus, ornatum argumentis, animis voluptatem.

Ufus comparisonis assurgit per exempla ad magnos motus.

Repugnantium verò ac oppositorum usus est in amplificationibus ad refellendum ac probandum: item per antitheta ad ornatum orationis, & gratiam, & varietatem; tum ut res una per contrarium meliùs elucescat.

Larè ac eleganter patent Adjuncta, nam illa animi, & corporis, & fortunæ, ad laudandum vel vituperandum; illa temporis, & loci, & facultatis, & signorum, vel ad narrandum, vel probandum, vel confutandum, vel amplificandum, vel describendum, vim habent ac splendorem.

Idem est ferè usus de Antecedentibus & Consequentibus; præsertim ad suadendum, aut dissuadendum.

Per causas & effecta amplificamus: Ac genus quidem demonstrativum ex rerum benè vel malè gestarum causis constat: In deliberativo & judiciali per effecta & causas copiosè probamus, confutamus, describimus.

Locis extrinsecis, ut præjudiciis, utimur ad confirmandum & refellendum, si accedit auctoritas,

et oritas : in aliis verò, ut fama, ut tormentis, ut tabulis, ut iurejurando, ut testibus, personarum probitas, & improbitas spectari debet, & rerum circumstantiæ expendi.

ARTICULUS XIV.

Modus variandi Argumenti.

Quotuplex est Modus variandæ Orationis?
 R. Quintuplex: *Primo*, per locos. *Secundo*, per figuras. *Tertio*, per argumentationes. *Quarto*, per amplificationes. *Quinto*, per affectus.

Varia idem Argumentum per locos & figuras. Responsio fit hujus propositionis v. g. *Rhetorica est adolescenti expetenda*, simplex argumentum à definitione, quia est ars bene dicendi.

Sic variabis ab enumeratione partium per apostrophem, interrogationem: *Ecquid tandem cogitas, adolescens, aut quam tuo animo insidet de Rhetorica opinio? num invenire, quæ quæstionem probabilem reddant, expetendum putas? est hac prima laus Rhetorica. Quid? res inventas in ordinem distribuere? Quid ornate eloqui? id non summo studio quærendum videatur? hac quoque docet Rhetorica. Nisi forte memoriam non laudas, quæ inventis cogitatisque rebus & verbis adhibetur; aut actionem non æstimas, quæ summis Oratoribus & infimis magnam affert dignitatem? at eadem ipsa Rhetorica memoria & pronuntiationis præceptorix est, & quadam magistra, Quis igitur illam non expetat? quis, &c.*

Sic

Sic variabis à genere per hypotiposim seu otopæiam, Hæc, quæ sæpe audistis, ponite vobis ante oculos, quanto studio artes expetit optimus quisque adolescens; ut hic ne verberibus quidem à contemplandis rebus perquirendisque deterreatur, ut pulsus requirat, ut aliquid se scire gaudeat, ut aliis narrare gestiât: cernite ut nec valetudinis, nec rei familiaris habeat rationem, omniaque perpeti ardeat ipsa artis cognitione captus, & cum maximis curis, & cum laboribus compensare eam, quam ex dicendo capit voluptatem. Quod si tanta est innata, adolescenti omnium artium cupiditas, quanto ille desiderio tenebitur Rhetoricæ? &c.

Sic variabis à comparatione & exemplo per sustentationem, & prosopopæam Rhetoricæ scientiæ nulla res est præstantior: nam quid Antiqui maxime appetierunt? an divitiarum amplitudinem: an illecebras voluptatum? an honoris fastigium? quid Demosthenes, quid Cicero, quid Hortensius, quid innumerabiles alii sibi proposuerunt? otium fortasse & quietem? nolite sic censere. Quid igitur? loquantur ipsi & reviviscant. Audi, adolescens, horum orationem, tamen si scripta legeris: Opes, voluptas, honor caduca sunt & fluxa: Rhetoricæ scientiæ sempiterna: hanc tu sectare in hac una excellere pulchrum puta, nescire autem turpe ducito: nullus nos labor ab illa deterruit, nullus somnus, &c.

Sic variabis ab Effectis per Exclamationem & Repetitionem. O magna vis & dignitas Rhetoricæ! o præstantissima omnium Scientia! quid est aut tam admirabile, quàm ex infinita multitudine

dine existere unum, qui id quod omnibus natura sit datum, vel solus, vel cum paucis possit facere? aut tam jucundum cognitu, atque auditu, quam sapientibus sententiis gravibusque verbis ornata oratio, & perpolitae? aut tam potens, tamque magnificentum, quam populi motus, iudicum religiones, Senatus gravitatem, unius oratione converti? Iterum: O suavis vite dux & comes Rhetorica? tu adolescentem alis, tu senectutem oblectas, tu secundas res ornas, tu adversis perfugium ac solatium praebes, tu delectas domi, non impedis foris, pernoctas nobiscum, &c.

Sic variabis ab Adjunctis & Consequentibus per Prolepsim, Licentiam, Concessionem. Dices fortasse quispiam. Quid hoc? omnis adolescens trahitur & ducitur ingenuis studiis atque artibus Rhetorica? difficile sit hoc affirmare: dicam tamen liberè quod sentio, & magna vocis contentione dicam, ut plures audiant, non ex optimis adolescentem esse illum, qui Rhetoricam non attigit e limine: praesertim si neque aetas ipsi, neque ingenium, neque valetudo, locus, tempus, parens, occasio, modus, facultas studendi desit. Itaque, quando ita sentis, istam artem respue, & ejus cognitionem aspernare: verum quae tibi laus erit viro minime perito? quae dignitas obveniet? qui honores? quae praeclarè facta dictaque? seni autem quae gravitas, quod consilium, &c.

Pluribus exemplis superscedo, ne sim longior. De varianda Argumentatione, amplificatione, affectu, vide suo loco.

CAPUT SECUNDUM.

De Argumentatione.

Quando jam sunt eruta & locis Argumenta, proximum est ea explicare, & arte quadam tractare, quò majorem vim habeant: nam ex sese jejuna sunt & imbecilla, nisi accedat Argumentatio, quæ nervus est orationis.

Quid est Argumentatio? R. Est Oratio, in qua artificiosè unum ex alio colligitur. Argumentum verò est id, ex quo aliud colligitur, v.g. *Rhetorica est honesta: igitur amplectenda*, Argumentatio est: *Rhetorica est honesta*. Argumentum est, seu ratio aut medium, quo probatur conclusio.

Quæ sunt Argumentationis species? R. Syllogismus, Ratiocinatio, Enthymema, Collectio, Sorites, Dilemma Epicherema, Inductio.

ARTICULUS I.

Syllogismus.

Quid est Syllogismus? R. Est Argumentatio ex duabus propositionibus conclusionem necessariò inferens: ut, *Omnis ars honesta est amplectenda, Rhetorica est ars honesta: igitur amplectenda.*

Prima Syllogismi propositio dicitur major, seu simpliciter propositio, quoniam id proponit, in quo est vis ad probandum.

Secunda vocatur minor, seu assumptio, quia aliquid assumit ex prima ad probandam conclusionem. v. g. in allato exemplo: *Omnis ars honesta est amplectenda*, major est, seu propositio. *Rhetorica est ars honesta*, Assumptio est, *Quia ex maiore assumitur. Est ars honesta*. Conclusio, seu complexio, est ipsa quaestio illata ex superioribus, scilicet maiore & minore, nempe, *Rhetorica est amplectenda*.

ARTICULUS II.

Ratio cinatio.

Quotuplex est Ratio cinatio? R. Triplex: tripartita, quadripartita, quinquepartita.

Tripartita (quæ simpliciter Syllogismus appellatur) est Argumentatio, ut dixi, ex duabus propositionibus conclusionem necessario inferens: ut, *Cuicumque quaesito opus est, is verè dici dives non potest. M. Crasso quaesito opus est: ergo M. Crassus vere dici dives non potest. Item: Aut metuemus Carthaginienses oportet, si incolumes eos reliquerimus, aut eorum urbem diruamus, at metuere quidem non oportet: restat igitur ut urbem diruamus.*

Quadripartita, est syllogismus, in quo vel maior, vel minor probatur: ut. *Qui saepe numero nos per fidem fefellerunt, eorum orationi fidem habere non debemus; si quidem enim perfidia illorum detrimenti acceperimus, nemo erit prater nosmetipsos, quem iure accusare possimus, ac primo quidem decipi incommodum est, iterum stultum, tertio turpe. Carthaginienses autem per saepe*
iam

jam nos fefellerunt : Summa igitur amentia est, in eorum fide spem habere, quorum perfidia toties deceptus sis. Ubi vides assumptionis probationem & expositionem deesse.

Quinquepartitia (quæ simpliciter Ratiocinatio à multis dicitur) est Syllogismus, cujus major & minor probatur : ut, *Cuicumque quasito opus est, is verè dici dives non potest, est enim divitiarum fructus in copia : copiam autem declarat satietas rerum atque abundantia, hoc est, si nihil tibi deesse putes, nihil appetas, nihil optes amplius. M. Crasso autem quasito opus est ; quia propter aviditatem pecuniae nullum quastum turpem putat. Quotidie fraudat, decipit, paciscitur, aufert, eripit, spoliat socios, ararium compilat, testamenta supponit ; Quæ cuncta non abundantis, sed egentis, signa sunt ; ergo M. Crassus verè dici dives non potest.*

ARTICULUS III.

In Ratiocinatione cautio.

Quid in Ratiocinatione cavendum est R. Ut vitetur similitudo, quæ satietatis est mater, non semper à propositione ordiendum, à complexione, ab assumptione nonnunquam : omittenda sæpe probatio, quando propositio clara est. Cicero 1. *Catilinaria*, statim proponit hanc Ratiocinationem : omnis perniciosus Civis occidendus est ; nam exempla Majorum hoc probant : Catilina est perniciosus civis ; nam impudens est conjurator : igitur Catilina
jure

jure occidendus est. Sic verò ordinem invertit, & incipit à probatione minoris: *Quousque tandem abutere Catilina, patientia nostra, &c.* deinde concludit: *O tempora, o mores, vivit, & vivit, &c. ad mortem te, Catilina, jam pridem, duci oportebat &c.* Tum inferiùs subjungit majorem: *Fuit, fuit quondam illa virtus, ut majores nostri suppliciis acrioribus perniciosam civem quàm hostem coèrcerent.*

Deinde qualibet propositio illustrari debet variis figuris, amplificationibus, & locis Rhetoricæ, sine his enim languida est Argumentatio: quare toties variari possunt singulæ Argumentationis partes, quot sunt Figuræ sententiarum, ut interrogando, exclamando, prætereundo, communicando, &c. Horum exemplum sit. *Pro lege Manil.* ubi Cicero Ratiocinationem habet insignem, & eleganter omnes ejus partes exornatas. Major propositio, *Cuius maxima est in administrandis bellis auctoritas, is est Asiatico bello perficiendus; effertur comparatione, & distributione, num. 43. Probatio, interrogatione. Nam vehementer pertinere ad bella administranda, quid hostes, quid socii de Imperatoribus ipsis existiment, quis ignorat; cum sciamus homines in tantis rebus, ut aut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament: opinione non minus fama, quàm aliqua certa ratione commoveri.* Assumptio: *Magna est Cn. Pompeii auctoritas, effertur majore interrogatione: Quod igitur nomen unquam in orbe terrarum clarius fuit? cujus res gesta pares? de quo homine*

homine vos, quirites, id quod maximè facit auctoritatem, tanta & tam praeclara iudicia fecistis, &c. Assumptionis probatio, præteritione, rursus interrogatione. Itaque ut plura non dicam, neque aliorum exemplis confirmem, quantum huius auctoritas valeat in bello: ab eodem Cn. Pompeio omnium rerum egregiarum exempla sumantur. Qui quo die à vobis maritimo bello est propositus imperator, tanta repente vilitas annonae ex summa inopia & caritate rei frumentaria consecuta est, unius spe ac nomine, quantam vix ex summa ubertate agrorum diuturna pax efficere potuisset. Jam verò accepta in ponto calamitate &c. Conclusio, exclamatione, Et quisquam dubitabit, quid virtute perfecturus sit, qui tantum auctoritate perfecit; Vel: Quis dubitet Pompejum esse asiatico bello præficiendum, cuius plurimum apud reges, & exterarum nationes valetutina est auctoritas?

Vide in nostra Analyfi de tribus aliis virtutibus Cn. Pompeii, simili Ratiocinatione expostis.

ARTICULUS IV.

Enthymema.

Quid est Enthymema? R. Est Syllogismus imperfectus, vel, ut alii definiunt, Syllogismi pars; quia altera ex duabus propositionibus constat, illi deest, sive Major, sive Minor. Quintil. lib. 5. cap. 14. Cicero in Topic. ut, Rhetorica est ars; igitur expetenda. Cic. pro Cælio: atque scitote, Iudices, eas cupiditates, quæ obijciuntur Cælio,

Calio, atque hæc studia, de quibus disputo, non facile in eodem homine esse posse. Ut sit Syllogismus: Non possunt in eo, in quo est summus studiorum amor, esse prava cupiditates: In Calio est summus studiorum amor: non possunt ergo in eo esse prava cupiditates.

ARTICULUS V.

Collectio.

Quid est Collectio? R. Est Argumentatio, quæ quinque habet partes. 1. Propositionem. 2. Rationem propositionis. 3. Rationis confirmationem. 4. Exornationem confirmationis. 5. Denique completionem. Exemplum est hæc propositio. *Pravorum consortia sunt adolescentibus vitanda: Ratio: Quia hæc ætas celeriter corrumpitur huiusmodi consortiis. Confirmatio: Deficit enim ratione & consilio hæc ætas; tum adolescentis voluntas quàm est caca & proclivis in vitium. Exornatio: Atque ego nullum scopolium, nullam charybdim tot tantisque navigantium naufragiis infamem puto, quàm istud pravorum consortium fuit perditum ac profligatum ad casum perniciemque adolescentum. Complexio: Pravorum igitur consortia sunt adolescentibus vitanda.*

Vide exempla perfectæ Collectionis in secunda & tertia Catilinaria: nam harum duarum orationum analysis est aperta Collectio. Ac in postrema quidem propositio est illa: *Hic dies supplicatione Deorum est celebrandus. Ratio, quia Cicero hodie remp. conservavit. Confirma-*
tio,

tio, nam Catilinariam conjurationem manifestè comperit. Exornatio, Iſtam autem conjurationem longè omnium periculosiſſimam, crudeliſſimamque, ſine internectione civium, rogatus conſul, brevi tempore extinxit, Complexio, ergo hic dies, &c.

Quadrimebris Collectio eſt apud Cicero- nem pro Ligra, in qua expolitio prætermittitur. Propoſitio: Ligarius poſt adventum Vari neceſſi- tate in Africa, non voluntate, aut propter alienum à Caſare animum reſtitit. Ratio, nam ſi potuiſſet illinc ullo modo evadere, non Utica potius, quàm Roma; neque cum P. Attio, quàm cum concordis- ſimis fratribus; neque cum alienis eſſe, quàm cum ſuis maluſſet. Confirmatio, Etenim cum ipſa le- gatio plena deſiderii ac ſolicitudinis fuiſſet propter incredibilem quemdam fratrum amorem, qui potuit Ligarius æquo animo eſſe, belli diſſidio diſtra- ctus à fratribus; Concluſio, Nullum igitur habes, Caſar, in Q. Ligario ſignum alienæ à te voluntatis.

Differt à Ratiocinatione Collectio, quòd in Collectione id ipſum quod proponitur in con- cluſione repetitur. In Ratiocinatione verò con- cluditur id, quod eſt è propoſitione & aſſumptio- ne confectum.

ARTICULUS VI.

Sorites.

Quid eſt Sorites; R. Eſt argumentatio, quæ per multas propoſitiones, quaſi per gra- dus (repetendo ſemper aliquid ex præcedenti) ex primo concludit extremum. Exemplum ſit: Si prator pecuniam dedit, ut eſt ſcriptum, à qua-
C 6 ſore

stare numeravit, quæstor à publica mensa, publica mensa ex vectigali, aut ex tributo: ergo si prætor pecuniam dedit, ex vectigali dedit. Alterum exemplum sit: Africano virtutem industria, virtus gloriam, gloria æmulos comparavit.

Sed hoc Argumentandi genus sæpè solet esse fallax & captiosum. Sic Stoici fallaciter concludebant omne, quod quavis ratione bonum esset, esse honestum: Si bonum, igitur optabile; si optabile, expetendum; si expetendum, dignitatem habet; si dignitatem habet, laudabile est; si laudabile, honestum: igitur si bonum est, honestum est.

Hic tertia consecutio est vitiosa, multa enim sunt expetenda, quæ dignitatem non habent, ut nonnulla utilia, & alia quædam jucunda.

Quare cavendum, ne in discursu aliquid non legitimum admittatur, aut minus consequens ex alio.

ARTICULUS VII.

Dilemma.

Quid est Dilemma? R. Est argumentatio, qua utrumvis concesseris, reprehenditur. Cicero de Invent. lib. 1. ut, Si improbus es, cur iuteris? si probus, quid accusas? Apud Curtium Philotas, An impiorum amicis insontibus quoque moriendum est? quod si equum est, cur tamdiu vivo? si injustum, cur nunc demum occidor? Et Medea Creonti. Si iudicas, cognosce: si regnas, jube. Cicero in Pisonem: Vel triumphi, vel præ-

da

de cupiditas te ad provinciam petendam rapiebat: non triumphi, ut tute proficeris: ergo prada. Si implacabiles sunt iracundia, summa est acerbitas: si autem exorabiles, summa lenitas.

Æquivaler hoc Dilemma huic Ratiocinationis: Nec debet esse acerbus homo, nec lenis. Sed si irascitur, erit alteruter: vel enim non patietur placari iracundiam suam, & acerbus erit: vel eam exorari sinet, & lenis appellabitur: Non ergo debet irasci.

Potestne solvi Dilemma? R. Si verum fit, solvi non potest; si falsum, vel inversione, vel alterius aut utriusque partis infirmatione diluitur. Sic propositum Dilemma dissolvitur. Si implacabiles sunt iracundia, modo iusta sint de causa suscepta diu confirmata, summa iustitia est: Si placabiles, modo se offerat honesta parcendi occasio, summa lenitas.

ARTICULUS VIII.

Epicherema.

Quid est Epicherema; R. Est brevis ratioelatio, in qua tamen integer Syllogismus & ratiocinatio, comprehenditur. *Quintil. lib. 5. c. 14. ut Quis dubitet mundum, qui optime regitur, consilio, & providentia administrari; Sine causa servus dominum accuset; Æquivaler hoc Epicherema huic Ratiocinationi quinque partitæ: Sine causa servus dominum accusare non debet, quia contra naturam est. Hic servus est Titii, quandoquidem se illi mercede locavit: cur ergo sine causa illum accusas;*

DE INVENTIONE

ARTICULUS IX.

Inductio.

Quid est Inductio? R. Est Argumentatio, qua ex multis singularibus propositio universalis infertur. *Cicero de Invent. lib. i. Quintil. lib. 5. cap. 11.* Exemplum esto illud Ciceronis. *Domus ea, quæ consilio regitur, Omnibus instructior est rebus & apparatus, quam ea, quæ tem. re & nullo consilio administratur. Exercitus is, cui præpositus est sapiens & callidus imperator, omnibus partibus commodius regitur, quam is, qui stultitia & temeritate alicujus administratur. Eadem est navigii ratio: nam ea navis optimè cursum conficit, quæ scientissimo gubernatore utitur: Igitur melius accurantur quæ consilio geruntur, quam quæ sine consilio administrantur.*

Quotupliciter fit Inductio? R. Tripliciter.

I. Enumeratione partium sub uno genere: ut *Prudentia laudanda item Justitia, Fortitudo, Temperantia, & sic de cæteris: ergo omnis virtus laudanda est.*

II. Fit plurium similitudinum seu comparationum confectione: ut, *Sic à natura comparatum est, ut in quoque genere princeps existat: Luna inter minores stellas præstat. Rosa florum obtinet principatum. Gemmarum prima est unio. Quidni in adolescente virtutum regina sit verecundia.*

III. Fit Inductio pluribus exemplis: ut *Cicero eleganter paradoxo i. Quibus gradibus*
Ro.

Romulus ascendit in calum? quibus autem Numæ Pompilius? num rebus gestis atque virtutibus? omitto reliquos reges, &c. Item: Romulus fratrem secum regnantem ferre non potuit, neque Pompeium Cæsar, nec Augustus Antonium: ergo nullus a quo animo fert consortem Imperii.

ARTICULUS X.

Argumentationum usus ac venustas.

Quis est Usus Argumentationum? R. Syllogismus, seu Ratiocinatio servit exornationi & amplificationi, ubi res amplè dicenda est, ac fusè per theses probationesque explicanda, præcipuè in genere demonstrativo & deliberativo.

Enthymemate sæpè utuntur Oratores, quia efficax est, & breve ad probandum.

Collectio clara & facilis Argumentatio valet ad persuadendum; nam sensum adaugens rem stabilit, expolit, demonstrat.

Sorites est fallax & captiosus, in quo frequentes fuerunt Stoici: sed maximè omnium illo delectatus dicitur Chrysippus, uti Socrates Inductione.

Dilemma utrimque urget, capitque adversarium. Includitur Epicheremate, vibraturque vehemens Argumentum.

Inductio delectat, & est vulgo apta, propter similitudines & exempla. Hanc Argumentationem frequentant Rhetores ac Poëtæ, præsertim Ovidius; quia venustè ac perspicuè explicat argumenta.

Quot

Quot rebus continetur & perficitur venustas Argumentationum? R. Tribus.

I. Ut varietas magna quærat in Argumentationibus, ne satietatem & nauseam pariant: neque enim oportet multa simul crudè & indigestè congerere, ac eodem modo explicare, sed jucunda quadam varietate distinguere: qua in re mirabilis est Cicero, qui ita variat Argumentationes ut prius Argumentum efferat Syllogismo, secundum Enthymemate, tertium Inductione.

II. Ut singulæ Argumentationis partes diversis verborum & sententiarum figuris exornentur; quod suprâ de Ratiocinatione diximus.

III. Ut omnia aptis transitionibus & digressionibus connectantur.

ARTICULUS XI,

Transitio.

QUoniam Ingressionibus seu Transitionibus sæpiùs laborat adolescentia, plures harum species seu formas colligemus.

Quid est Transitio? R. Est ab una orationis parte ad aliam idonea progressio: vel, est vinculum seu nexus, quo pars Orationis posterior cum priore apte conjungitur.

Quot modis fit Transitio? R.

I. Fit per simplicem dicendorum propositionem. Ut, Cicero pro Muræa. *Venio nunc ad M. Catonem, quod est firmamentum ac robur totius accusationis.* Item, *Cognoscite nunc iudicium*

cium senatus, &c. At videte singulare genus fraudis.

II. Per partitionem. Ut pro Roscio Amer. Tres sunt res, quantum ego existimare possum, quæ obstant hoc tempore S. Roscio: crimen adversariorum, & audacia, & potentia. Criminis confitentem accusator Erucius suscepit: audacia partes Roscii sibi poposcerunt: Chrysogonus autem, is qui plurimum potest, potentia pugnat. De hisce omnibus rebus me dicere oportere intellige.

III. Per brevem superiorum repetitionem. Ut Cicero pro lege Manil. Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam. Ibid. Causa quæ sit, videtis; nunc quid agendum sit, considerate. Et pro Archia poëta. Quæcum ita sint, quid est, quod de ejus civitate dubitetis, præsertim cum in aliis quoque civitatibus fuerit adscriptus? etenim, &c.

IV. Per Conclusionem, quæ viam facit ad sequentem orationem. Ut pro Muræ. Nihil igitur in vitam Muranæ dici potest: Nihil, inquam, omnino: quo constituto facilior est mihi adjutus ad contentionem dignitatis, quæ pars altera fuit accusationis.

V. Per Comparisonem, aut aliquid affine, aut consequens ex re præcedenti. Ut: Neque verò illa pax cum Antonio turpior, quàm periculosior censi debet: nam, &c. Sed me, judices, non minus hominis sapientissimi atque ornatissimi Ser. Sulpitii conquestio, quàm Catonis accusatio commovebat, qui; &c. Quæ cum sint gravia,

gravia, illud acerbissimum est, quod habet *pro* accusatores, &c.

VI. Per Incrementum five Gradationem. Cicero pro Cluent. Neque solum in eo diligens fuit, ut accusatorem filio suo comparet, sed etiam cogitavit quibus eum rebus armaret. Et pro Rosc. Amer. Quid ab his tot maleficiis sceleris abesse videtur? tamen hac aliis nefariis cumulant atque adaugent, crimen incredibile confingunt, &c.

VII. Per Attentionis renovationem. Ut: Attendite nunc ad id, quod sum dicturus.

VIII. Per Prolepsin, five occupationem. Ut: Sed dicet aliquis, ut minor sit in hac re dignitas, magnam esse utilitatem. Imo attendite detrimentum. Quid illis terris asperius? quid incultius oppidis? &c.

IX. Per Allegoriam. Ut Cicero pro Sextio: Verum hac ita pratercamus, ut tamen intuentes & respectantes relinquamus. Ad tribunatum, quia ipsum ad se jam dudum vocat, & quodammodo absorbet orationem meam, contento studio cursuque veniamus.

X. Per Dubitationem. Ut: Quid nunc de virtutis honestate dicam? quid reliquam vitæ constantiam commemorem.

XI. Per Communicationem. Ut: Iam quero ex vobis, quantam Rh. toricæ utilitatem putetis.

XII. Per Concessionem. Ut Cicero Pro Muræ. Sed hæc sanè paria sint omnia; sit par forensis opera militari, sit par militari suffragatio urbana. Quid, in ipsa pratura, nihilne existimas inter

inter tuam & illius sortem interfuisse? & pro Roscio Amer. Esto causam proferre non potes, tamen si statim vicisse debeo; tamen de meo jure cedam, & tibi quod in alia causa non concederem, in hac concedam, fretus hujus innocentia. Non quaro abs te, quare patrem Sex Roscius occiderit, quaro quomodo occiderit.

XIII. Per ejusdem vocis repetitionem. Ut pro Milone. *Quem si interficere voluisset, quanta, quoties occasiones, quam præclara fuerunt? potuitne, cum domum ac deos penates suos illo oppugnante defenderet, jure se ulcisci? potuitne civis egregio, & viro fortissimo P. Sextio collega suo vulnerato? potuitne Fabricio, viro optimo, cum de reditu meo legem ferret, pulso, crudelissima cade in foro facta? potuitne Cæcili, justissimi prætoris, oppugnata domo? potuitne illo die cum est lex lata de me. Et paulò infra. num, 42. Quid, &c.*

XIV. Per Apostrophem. Ut: *Nunc vos appello, Celites, quantum est gaudium vestrum? quanta virtutis vestra merces ac gloria.*

XV. Per Ironiam. Ut: *Cur igitur manu misit? metuebat scilicet, &c.*

XVI. Per Correctionem. Ut: *Sed quid hac diutius disputo, cum hac luce clariora videantur? Itaque ad aliud progredior.*

Denique tot sunt ferè modi & formulæ Transitionum, quot sunt figuræ sententiarum. Verùm sunt & aliæ minores Transitiones, quæ partes seu propositiones Argumentationum connectunt, ut hæ: *quid, quid nunc, jam verò, etenim,*

tenim, equidem, accedit quod, & verò ignorantia, quamobrem, igitur.

Ad extremum juvabit seligere plures ex Cicerone formulas, quibus ab uno vel argumento vel orationis membro transitur ad aliud. Ut pulcherrimè fit pro lege Manil. num. 6. *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo esse dicendum. Genus est enim ejusmodi, quod maximè vestros animos excitare atque inflammare debet. Sic primum membrum aggreditur Cicero. Ad secundum verò sic progreditur, num. 20. Quoniam de genere belli dixi, nunc de magnitudine pauca dicam. Ad tertium, num. 27. Satis mihi multa verba fecisse videor, quare hoc bellum esset genere ipso necessarium, magnitudine periculosum; restat ut de imperatore ad id bellum deligendo, ac tantis rebus præsiciendo, dicendum esse videatur, utinam, &c.*

Et pro Muræn. num. 11. *Intelligo, judices, tres accusationis partes fuisse, & earum unam in reprehensione vita, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus esse versatam. Primam partem sic inchoat: Atque harum trium partium prima illa, quæ gravissima esse debebat, ita fuit infirma & levis, ut, &c. Secundam sic ingreditur; Bene habet, quo constituto facilior est mihi aditus ad contentionem dignitatis, quæ pars altera fuit accusationis. Summum video &c. Tertiam sic: Nunc mihi tertius ille locus est orationis de ambitus criminibus retractandus. Insuper vide Philip. 7. ubi*

ubi orationis membra eleganter sunt distributa
& colligata.

ARTICULUS XII.

Digressio.

Quid est Digressio? R. (virtus potius, ut transitio, quàm pars orationis.) Est alienæ rei, sed ad utilitatem causæ pertinentis, extra ordinem excurrentis Tractatio. *Quintil. l. 4. cap. 3.* Est quasi levis armaturæ militum excursio, ubi occasio est: ut, *Si facinus aliquod fortitudinis eximia prædicas, ad laudes ipsius fortitudinis, vel eorum qui similia patrarunt, cum iudicio excurris, & apta transitione ad rem tuam te recipis.* Itaque res ad quam excurritur, debet coherere cum causa, nec debet esse per vim aut temerè inserta.

Deinde eâ re tantisper expositâ, reditus ad propositum significari debet, maxime si fuerit longiuscula Digressio. Præterea Digressio sit præcipuè laudandi. vituperandi, causa; & quando materia inamœna est & ingrata, delectandi.

Vide exempla pro *Quinctio num. 44.* Ubi digreditur Cicero ad *Judicem Aquilium, & actorem Hortensium*: ut utrumque avocet à iudicio, quod sit non de pecuniis, sed de capite *quinctii*. Et pro *Roscio num. 55.* Ubi digreditur in *Erutium & accusatores ineptos* *comparatione canum & anserum in Capitolio*. *Verr. 2* statim digreditur in *Sicilia laudes, & alibi sæpius in suas laudes contra adversarios*: quæ passim exempla, quia prolixiora, non affero.

ARTICULUS XIII.

Modus varianda Argumentationis.

Varia eandem Argumentationem ? R. Sit huius Argumenti. v. g. *Præceptores sunt laude afficiendi, quia sunt optimè de Rep. meriti*, hæc explicatio seu Argumentatio Syllogistica: *Si laude sunt afficiendi, qui sunt optimè de Rep. meriti; huiusmodi sunt Præceptores; ergo &c.* Sic variabis per quinquepartitam Ratiocinationem: major. *Qui sunt optime de Rep. meriti, laude sunt afficiendi.* Probatio, *Quia laus est præmium virtutis, soletque honestis viris deferri propter merita vel in cives, vel in patriam, vel in omne genus hominum.* Minor: *Præceptores sunt optime de Rep. meriti.* Probatio: *Quia teste Tulio. nullum munus Reip. majus asferre, meliusve possumus, quam si doceamus, atque erudiamus iuventutem, iis præsertim moribus, atque temporibus refrananda, atque coercenda sit.* Conclusio: *Quis igitur dubitet Præceptores esse laude afficiendos.*

Per Enthymema: *Præceptores sunt optime de Rep. meriti: igitur laude afficiendi.*

Per Collectionem: Propositio, *Præceptores sunt laude afficiendi*, Probatio, *Quia docendo atque erudiendo iuventutem sunt optime de Rep. meriti.* Confirmatio, *Quidenim majus meliusve hoc docendi munere asferri Reip. possit; Exornatio, Alii armis, alii toga, scriptisque Reip. studeant: nos præceptis iuventutem imbuamus, ex*
cujus

cujus recta institutione omnis imperatorum, ac
rogatorum, scriptorumque industria ac virtus
emanat. Complexio, Igitur Praeceptores sunt
laude afficiendi.

Per Soritem ; Si quid laudis, consilii, ac vir-
utis habet puer, id Praeceptori suo; adolescens au-
tem illud pueritia bene instituta debet? vir ado-
lescentia; virili aetate senectus; senectuti Resp. cu-
jus hac auctoritate ac sapientia nititur: Ergo si
quid laudis, consilii, virtutis habet Resp. id omne
Praeceptoribus acceptum referre debet.

Per Dilemma: Pueri Praeceptoribus traditi,
vel postea proderunt Reip. vel oberunt: si prode-
runt, Praeceptorum opera laudabitur: si oberunt,
quod id nulla praceptorum culpa contractum erit,
tamen laude sua ac premio carere non debent.

Per Epichereima: Praeceptores, qui de Rep. me-
rentur optime, dum juventutem docent, nulla lau-
de afficiantur?

Per Inductionem: Plato, Pythagoras, Aristo-
teles, Xenophon, Quintilianus, alique clarissimi
viri singulis aetatibus exstiterunt, qui magnam
in omni Rep. meritorum famam retulerunt, quia
juventutem erudierunt; igitur Praeceptores, &c.

CAPUT TERTIUM,

De Amplificatione.

Cravissima pars Eloquentiæ est Amplificatio, quæ per omnes Argumentationis partes, velut sanguis per humanum corpus, fulsa esse debet; nam omnis Rhetoricæ vis in amplificando consistit: quare maximè interest claram & apertam Amplificationis idam adolescentibus proponere.

Quid est Amplificatio? R. Cum Cicerone *in partit.* Est gravior quædam affirmatio, quæ motu animorum conciliat in dicendo fidem. Antè dixerat: Amplificatio est vehemens quædam Argumentatio, ut illa docendi causa sit, hæc commovendi. Ex qua definitione adverte finem proprium ac proximum Amplificationis esse, magis voluntatem movere, quàm intelligentiam convincere: propterea rem Argumentis jam probatam, & Argumentationibus expositam, solet ipsa Amplificatio subsequi. Deinde illam non adhiberi, nisi in rebus magnis, & in gravioribus causis: neque enim res minutæ & exiles amplificandæ. Tum maximè verborum ac sententiarum figuris fusè efferri: quod idem postea de affectu dicemus.

Quotuplex est Amplificatio? R. Duplex: Alia verborum, de qua etsi lib. 3. de Elocutione, hic tamen pauca dicemus ex Cicerone.

Alia rerum, quæ quatuor modis fit: I. Per incrementum. II. Per comparisonem. III. Per ratio-

rationem, five Emphasim. IV. Per congeriem : quos quatuor Amplificationis modos, seu fontes, ex Quintiliano *lib. 8. cap. 4. aperiemus.*

ARTICULUS I.

Amplificatio verborum.

Quomodo Amplificatio verborum fit? R. Verba, inquit Cicero *in partit.* ponenda sunt, quæ vim habeant illustrandi, nec ab usu sint abhorrentia, gravia, plena, sonantia, juncta facta, cognominata; non vulgata, superlata, imprimisque translata: nec in singulis verbis, sed in continentibus soluta, quæ dicuntur sine conjunctione, ut plura videantur.

Gravius est, auctore Fabio, cum eum qui sit cæsus, occisum : eum qui sit improbus, latronem : item eum qui attigit, pulsasse : qui læsit, vulnerasse dicimus. Quomodo Cicero 7. Verr. *Non enim furem, sed raptorem ; non adulterum, sed expugnatorem pudicitia ; non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumque ; non sicarium, sed crudelissimum carnificem civium, sociorumque in vestrum judicium adduximus.* Sonantius est illud I. Cantil. *Pœnæ à consceleratissimis exigi videantur, Tu, Jupiter, hostes patriæ æternis suppliciis vivos mortuosque mactabis, contrucidabis.* Ita superlativus pro positivo, pro lege Manil. *Quamquam mihi semper frequens conspectus vester multò jucundissimus, hic autem locus ad agendum amplissimus, &c.* Translata sunt hæc 7. Verr. *Procedit iste de pratorio inflammatus scelere,*

scelere, & furore, crudelitate in forum venit. Pro Milon. Quid odisset Clodium Milo segetem ac materiam gloria sua.

Illustrandi vim habent Epitheta, ubi plura verba, & sententiæ ejusdem significationis. Pro Milone: Erat id temporis clarissimus & fortissimus consul inimicus Clodio P. Lentulus, ultor sceleris illius, propugnator senatus, defensor vestra voluntatis, patronus illius publici consensus, restitutor salutis meæ. 7. Verr. Aderat janitor carceris, carnifex Pratoris, mors terrorque sociorum & civium Rom. licitor Sixtius. Catil. 1. Tandem aliquando Catilinam, furentem audacia, scelus anhelantem, pestem patriæ, nefariè molientem ex urbe vel eiecimus, vel emisimus, vel ipsum egredientem urbe persecuti sumus? abiit, excessit, evasit, erupit. Pro Ligario: Quid enim tuus ille, Tubere, districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis sensus erat armorum tuorum? qua tua mens? oculi? manus? ardor animi? quid cupiebas; quid optabas?

Dissoluta ac soluta sunt multa, quæ suprâ attulimus: item hæc: Ab ipso patria vexata est, bona direpta, urbes incensa, occisi liberi.

ARTICULUS II.

Amplificatio rerum per Incrementum.

Quid est Amplificatio rerum per Incrementum? R. Quintilianus hanc optimè tractat. lib. 8. cap. 4. Est cum per gradus crescit oratio, & ad summum pervenit; fitque duobus modis.

I. Cùm

I Cùm in contextu & cursu orationis semper aliquid priore majus insequitur ; ut de vomitu in Antonium Cicero Philipp. 2. *Tu istis faucibus, istis lateribus, ista gladiatoria totius corporis firmitate tantum vini in Hippia nuptiis exhauseras, ut tibi necesse esset in populi Rom. conspectu vomere postridie. O rem non modo visu fœdam, sed etiam auditu ! si inter cœnam, in tuis immanibus illis poculis, hoc tibi accidisset, quis non turpe duceret ? in cœtu verò populi Rom. negotium publicum gerens, magister equitum, cui ructare turpe esset, is vomens frustis esculentis, vinum redolentibus, gremium suum & totum tribunal implevit. Singula incrementum habent : per se enim deformis erat, vel non in cœtu vomere : in cœtu etiam non populi : populi etiam non Romani : vel si nullum negotium ageret, vel si non publicum : vel si non magister equitum. Similiter pro Roscio Amerino : Nisi tu, M. Fanni, vosque judices, maleficia vindicetis, eò prorumpet hominum cupiditas, & scelus, & audacia, ut non modo clam, verum etiam hic in foro, ante tribunal tuum, M. Fanni, ante pedes vestros, judices, inter ipsa subsellia cades futura sint. Gradus sunt clam, in foro, ante tribunal, ante pedes, inter subsellia.*

II. Cùm ea quæ minora sunt, magna facimus, ut quod ultimo Loco ponitur, maximum esse videatur. Ita Cicero in Ver. Ver. 7. *Facinus est vincere civem Rom. scelus verberare, prope parricidium necare : quid dicam in crucem tollere ?* Huc refertur Extenuatio, cùm res atrocissimas,

inquit Fabius, quasque in summam ipsi extulimus invidiam, elevamus consultò, quò graviora videantur, quæ secutura sunt. Cicero in eundem Verrem: Levia sunt in hoc reo crimina, metum virgarum Navarchus nobilissima civitatis pretio redemit: humanum. Alius ne condemnaretur pecunias dedit: usitatum est. Non vult populus Rom, obsoletis criminibus accusari Verrem. nova postulat, inaudita desiderat. Non de prætorè Sicilia, sed de crudelissimo Tyranno fieri iudicium arbitratur: Includuntur in carcerem condemnati, supplicium constituitur in illos, &c.

ARTICULUS III.

Amplificatio Rerum per Comparisonem.

Quomodo fit Amplificatio Rerum per Comparisonem? R: Cum exempla similiaque quærimus, quorum comparatione res, quam attollere cupimus, maxima videatur. *Quintil. lib. 8. cap. 4. Cicero I. Catil. An verò vir amplissimus P. Scipio, Pontifex maximus, Tribunum Gracchum mediocriter labefactantem statum Reip. privatus interfecit: Catilinam orbem terrarum cade atque incendiis vastare cupientem nos Consules perferemus?*

Hic nota ex Quintiliano non modò tota totis, sed etiam partes partibus comparari: nam & Catilina Graccho, & status Reip. orbi terrarum, & mediocris labefactatio cædi & incendiis, & privatus Consulibus, comparatur: quæ si quis dilatare velit, plenos singula locos habent.

III. Catil.

III. Catil. idem Tullius conjunctionem à se extinctam amplificat insigni comparatione quinque bellorum civilium, quæ civium sanguine redundârunt. *Recordamini, Quirites, omnes civiles dissensiones, &c.* Sic pro leg. Man. *Integritas ac temperantia. Cn. Pompeii comparatione aliorum Imperatorum effertur. Et ibid. Felicitas ejusdem Pompeii amplificatur comparatione fortuna magnorum imperatorum.*

ARTICULUS IV.

Amplificatio Rerum per Ratiocinationem.

Quomodo fit Amplificatio per Ratiocinationem? R. Cum aliud augetur, ut aliud crescat. *Quintil. lib. 8. cap. 4. Sic hostis fortitudo & virtus. v. g. Hannibalis extolli potest, ut major victoris gloria, v. g. Scipionis crescat. Ita Virgil. Turnum laudat, ut major Æneas appareat. Et fortitudinem Gallorum, Germanorumque miramur, quo sit major C. Caesaris gloria. Sic nos tyranni crudelitatem describimus, ut elucescat Martyris constantia.*

Cicero VII. Verr. *Amplificat supplicia Civium Rom. ut major crudelitas Verris appareat, qui illa inflixit. Et pro lege Man. Augetur gravitas & periculum belli Asiatici, ut crescat imperatoris diligendi virtus. Ex periculis damnisque belli prædonum effertur virtus Cn. Pompeii, qui illud bellum confecit.*

ARTICULUS V.

Amplificatio Rerum per Congeriem.

UNde Amplificatio rerum per Congeriem sumitur? R. Ex iisdem ferè locis, quibus Argumenta; ut sunt definitiones conglobatae, & consequentium frequentatio, & contrariarum, & dissimilium, & inter se pugnantium rerum conflictio, & causæ, & effecta, & adjuncta, & Enumeratio partium. *Cicero in partit.*

Quid est Amplificatio à definitionibus conglobatis? R. Est ea, in quam variae unius rei definitiones congeruntur. Ut: *Historia testis est temporum, lux veritatis, vita memoria, magistra vita, nuncia vetustatis.* Item: *Virtus, quæ in tempestate sava quæta est, nec jacet in tenebris, & pulsa loco, manet tamen atque hæret in patria, nec alienis unquam sordibus obsolescit.* Et pro Milon. *Curia templum sanctitatis, amplitudinis, mentis, consilii publici, caput urbis, ara sciorum, portus omnium gentium, sedes ab universo populo Rom. concessa uni ordini.*

Quid est Amplificatio à consequentium frequentatione? R. Est ea, in qua plura ponuntur accrevationem ex eadem re consequentia. Ut: *Si bellum geritur, urbibus populatio, campis vastitas, ruina templis, divinis omnibus & humanis extrema perniciēs inferetur.* Pro Muræna amplificat Cicero, quæ facturus fuisset Catilina, si Consul fuisset: *Sed quid tandem fiet? si hac elapsa de manibus nostris in eum annum, qui consequitur, redundarint, &c.* Et VII. Verr,

Verr. Si Archipirata servatus à Verre profugisset aut fuisset mortuus : *Quod si ille prado domo tua profugisset, si aliquam manum contra populum Rom. facere potuisset? quid diceres, &c.*

Quid est Amplificatio à contrariarum rerum conflictione? R. Est ea in qua plura contraria inter se per Antitheses opponuntur. Ut : Hoc vero quis ferre possit, inertes homines fortissimis insidiari, stultissimos prudentissimis, ebrios sobriis, dormientes vigilantibus, &c. Et in Catil. Ex hac enim parte pudor pugnat, hinc petulantia; hinc pudicitia, illinc stuprum; hinc fides, illinc fraudatio; hinc pietas, illinc scelus; hinc constantia, illinc furor; hinc honestas, illinc turpitudine; hinc continentia, illinc libido. Huc pertinet rerum inter se pugnantiæ dissensio, in qua adversarium, aliumve, sibi contradicere ostendimus. Ut Cicero pro Roscio Comœd. contra Saurium : *Qua in re mihi ridicule es visus esse inconstans, qui eundem & laederes, & laudares; & virum optimum, & hominem improbissimum esse diceres: eundem tu & honoris causa appellabas, & virum primarium esse dicebas, & socium fraudasse arguebas.* Vide pro Rosc. Amer. ubi item Erucius contra se pugnare arguitur. Insigniter idem Tullius contra Antonium. Philipp. 2. *Attende paulisper, cogitationemque sobrii hominis punctum temporis suscipe, &c.*

Quid est Amplificatio à Rerum dissimilium colluctatione? R. Est ea, in qua plura dissimi-

lia afferimus. Ut Cicero 2. Catilin. Instruite nunc, Quirites, contra has tam præclaras Catilina copias vestras præsidia, vestrosque exercitus: & primum gladiatori illi confecto ac saucio consules imperatoresque vestros opponite: Deinde contra illam naufragorum ejectam ac debilitatam manum florem totius Italia ac robur educite: jam verò urbes coloniarum ac municipiorum respondebunt Catilinae tumulis silvestribus: neque vero ceteras copias, ornamenta, præsidia vestra cum illius latronis inopia atque egestate debeo conferre.

Quid est Amplificatio à Causis & Effectis conglobatis? R. Est ea, in qua multæ unius rei causæ & effecta conglobantur. Ut: Querelis multimodis vexatam esse provinciam? sed ad causas calamitatis attende: vigeat in ea ambitio, luxuria dominabatur, segnes erant magistratus, populus ipse molli otiosaque securitate diffuebat. Expecta igitur damna longè graviora: exhaurientur pecunia, jacebit sprete religio, caedes impunè volitabunt. Sic Cicero à causis agit Verrem: Agunt enim præcipitem pœna civium Rom. quos partim implorantes securi percussit, partim in vinculis necavit, passim implorantes jura libertatis & civitatis in crucem sustulit. Rapiunt illum ad supplicium dii patrii, quod iste unus inventus est, qui è complexu parentum abreptor filios ad necem duceret, & parentes pro sepultura liberorum reposceret. Religionem vero ceremoniamque omnium sacrorum violata, simulacraque deorum, quæ non modo ex suis

suis templis ablata sunt, sed etiam jacent in tenebris ab isto retrusa atque abdita, consistere ejus animum sine furore atque amentia non sinunt. Vide pro P. Quinctio ab effectis conglobatis, amplificatur proscriptio bonorum Quinctii Uti pro Rosc. Amerin. scelus parricidii à causis conglobatis.

Quid est Amplificatio ab Adjunctis conglobatis? R. Est ea, quæ ab omnibus seu rerum, seu personarum adjunctis, ac circumstantiis ducitur; quæ amplificatio celeberrima est apud Ciceronem. Pro Cluen. insigniter Cicero nuptias Salliaæ cum genero describit ab adjunctis: Tum vero illa egregia ac præclara mater palam exultare letitia, ac triumphare gaudio cœpit, victrix filii, non libidinis. Itaque diuicius suspicionibus obscuris lædi famam suam noluit; lectum illum genialem, quem biennio ante filia sua nubenti straverat, in eadem domo sibi ornari & sterni, expulsa atque exturbata filia, jubet, nubit genero socrus, nullis auspiciis, nullis auctoribus, funestis omnibus omnium. O mulieris scelus incredibile! & præter hanc unam in omni vita inauditum! o libidinem effrenatam & indomitam! o audaciam singularem! non timuisse, si minus vim Deorum, hominumque famam; at illam ipsam noctem, facesque illas nuptiales, non timen cubiculi, non cubile filia, non parietes denique ipsos superiorum testes nuptiarum? perfregit ac prostravit omnia cupiditate, ac furore: vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia. Iterum postea in Peroratione ab adjunctis

D 5

istius

istius matris impietatem infectatur, quæ filium accusatura Romam proficiscitur. *Atque his rebus &c. Verr. VII. Luxuria Verris amplificatur conglobatis adjunctis itinerum & conviviorum. Ibid. Mirifice conglobantur adjuncta devicta & incensa classis Rom.*

Quid est Amplificatio ab Enumeratione partium? R. Est ea, in qua totum in partes diffundimus: quod item oratoribus frequentissimum est. Quintilianus lib. 6. 8. cap. 3. urbem captam describit ab enumeratione partium: *Apparent fuse per domos ac templa flamma, & ruentum tectorum fragor, & ex diversis clamoribus unus quidem sonus: aliorum fuga incerta, alii in extremo complexu suorum coherentes, & infantum feminarumque ploratus, & male usque in illum diem servati fato senes: tum sacrorum profanorumque direptio, efferentium prædis, repetentiumque discursus, & acti ante suum quique prædonum catenati, & conata retinere infantem suum mater, & sicubi majus lucrum est pugna inter victores.* Cicero adfert etiam illustrem ab enumeratione partium amplificationem post Red. ad Quir. cum se magis, quam antè rebus omnibus delectari dicit: *Et si homini nihil est magis, &c.*

ARTICULUS VI.

Usus Amplificationis, & quomodo differat ab Argumentatione.

Quis est usus amplificationis, & quomodo differt ab argumentatione? R. Differt tribus

bus : *Palatium Eloquent. de Amplific lect. p. puncto 1.*

I. *Materia* : nam adhibetur argumentatio ad omnia quæstionum genera : amplificatio verò non nisi ad res magnas & graviores causas , in quibus est aliquid maximè calamitosum , indignum, lætum, triste, formidandum, amabile, optandum.

II. *Tractatione* : nam argumentatio magis pressè & argutè proponit , ac sedatè fertur instar amnis leniter fluentis ; amplificatio fusè & graviter explicat, & pelagi in morem intumescit figuris & affectibus.

III. *Fine* discrepat : nam finis proprius & proximus argumentationis est facere fidem, seu intelligentiam convincere : amplificationis verò movere voluntatem : unde non nisi re jam benè exposita & confirmatâ adhibetur.

Servittamen & fidei faciendæ, quia ubi exarsit auditor, morumque concepit, multò firmitus quàm antè rebus creditis adhærescit.

ARTICULUS VII.

Modus varianda Amplificationis.

Varia unam eandem Amplificationem ? R.

Juvat hic recolere quæ hujus lib. cap. 1. artic. 10. diximus de variando Argumento per figuras : nam cum duplex sit Amplificatio : alia verborum , quæ in elocutione ac præsertim in figuris sententiarum consistit, hanc ibi reperies adumbratam, toto autem lib. 3. expressam.

Alia est Amplificatio rerum, quæ quatuor modis fit, vel per Congeriem locorum, & hanc quoque Amplificationem supra attigimus à conglobatis Rhetoricæ adolescenti expetendæ effectis, & consequentibus, & adjunctis, & enumeratione. Vel per comparisonem rerum: & ibidem per comparationes atque exempla. Nunc restat alios duos modos afferre.

Igitur istius propositionis, *Rhetoricæ est adolescenti expetenda*, argum. à definitione, quia est *ars bene dicendi, hoc est, ornate, graviter, & copiose loquendi*, sic afferro per Incrementum: *Quid censuris, Adolescentes? num ornate eloqui & suaviter, tropis figurisque ac periodis ad voluptatem aurium fluentibus, est disertus hominis & laude digni? Quid autem graviter & cum pondere argumentorum & ordine intelligentias convincere? num id est prudentis viri? Quid vero copiosè dicere, & amplificationum vi ac ubertate in qualibet re affectus movere, dominari in animos, voluntates quamlibet in partem pertrahere? num istud demum facere, num sic dicere, est loquentis perfectique Rhetoris, quo nihil sit divinum magis & expetendum in vita?*

Per Ratiocinationem à contrariis, Quàm turpe est eam non tenere scientiam, in qua homo homini antecellit? labi enim & errare, nescire & decipi, & malum & fugiendum ducimus: neque ullum putamus fieri civem egregium, qui non sit in eloquentia artibus & bonis disciplinis eruditus. Quàm igitur est præclarum Rhetoricæ præstare!

CAPUT QUARTUM

De Affectibus.

HÆc est præstantissima pars Inventionis, ut Orator animi Affectus motusque regat : nam cum in hoc videatur eloquentiæ laus & triumphus, ut in animos dominetur, atque idcirco regina flexanima vocetur à Cicerone, nunquam imperitus Orator animos hominum movebit, qui non istam tractandorum Affectuum artem noverit.

Quid est Affectus? R. Est motus animi ex apprehensione boni vel mali exortus. *Quintil. lib. 6. cap. 2. Agricola lib. 3 cap. 1.*

Quotuplex est Affectus? R. Duplex : alter lenis, qui placidè afficit animum ; alter vehemens, qui acriter, & vehementer impellit.

Quot sunt Affectus? R. Secundum aliquos authores sunt undecim : sex in appetitu concupiscibili ; amor, desiderium, & gaudium circa bonum ; odium, fuga, & tristitia circa malum : quinque in appetitu irascibili, spes ac desperatio circa bonum arduum ; timor, & audacia ; & ira circa malum itidem arduum.

Verum de numero affectuum plures sunt adhuc divisæ sententiæ : alii undecim, ut S. Thomas ; alii quatuor, ut Cicero & Boetius ; alii duos, ut Plato ; alii viginti numerant. Hi à nobis ordine Affectus secernentur : Amor, Desiderium, Odium, Fuga, Ira, Mansuetudo, Tristitia, Commiseratio, Indignatio, Invidia,

Spes, Confidentia, Desperatio, Timor, Gaudium, Æmulatio, Pudor.

ARTICULUS I.

Amor.

Quid est Amor, & quomodo movetur? **R.**
 Familiari consuetudine, benevolentia, morum similitudine, probitate, ac virtute, beneficentiâ, bono denique honesto ac utili ac jucundo. Amor autem est affectus, quo alicui, quæ bona existimantur, optamus, eaque efficere studemus ejus, quem diligimus, causâ. Sic Tullius IV. Catil. amorem suum in cives suos patriamque testatur; *Video, P. C. in me omnium vestrum ora, atque oculos esse conversos: video vos non solum de vestro ac Reip. verum etiam, si id depulsum sit, de meo periculo esse sollicitos. Est mihi jucunda in malis, & grata in dolore vestra erga me voluntas: sed eam, per Deos immortales, queso, deponite, atque obliti salutis meæ de vobis ac de liberis vestris cogitate. Mihi quidem si hac conditio Consulatus data est, ut omnes acerbitates, omnes dolores, cruciatusque perferrem: feram non solum fortiter, verum etiam libenter, dummodo meis laboribus, vobis, populoque Romano dignitas salusque patiatur. VI. Philipp. An ego non provideam meis civibus? non dies noctesque de vestra libertate, de Reip. salute cogitem? quid enim non debeo vobis, quem vos hominem à se ortum hominibus nobilissimis omnibus prætulistis? An ingratus sum? quis minus? qui partis honoribus*

tribus eosdem gessi in foro labores, quos in petendis Rudis in Rep.? quis exercitator? qui viginti jam annos bella geram cum improbis civibus. Quamobrem, Quirites, consilio, quantum potero, excubabo pro vobis. Pro Milone quàm insigniter tractat hunc affectum.

Primum sui amici commendat fortitudinem, propter quam misericordiā & amore dignus est: Nolite si in nostro omnium fletu nullam lachrymam aspexistis Milonis, si vultum semper eundem, si vocem, si orationem stabilem ac non mutam videtis, hoc minus ei parcere, atque haud scio an multo etiam sit adiuvandus magis &c. Mox Patheticā prosopopeiā charitatem Milonis & merita erga patriam ostendit: Me quidem, Iudices, exanimant & interimunt hæ voces Milonis, quos audio assidue, & quibus intersum quotidie. Valeant, inquit, Valeant cives mei, &c. Exclamatione etiam illa merita recenset: O frustra, inquit, suscepti mei labores! o spes fallaces! o cogitationes inanes mea! ego cum tribunus plebis, &c.

Deinde altera prosopopeia Tullius intimum dolorem suum denuntiat, si non absolvitur Milo, Hac tu mecum sæpè his absentibus, sed iisdem audientibus, hac ego tecum Milo: Te quidem, &c. Tum lætatur se nullius unquam officii, aut periculi, aut mortis occasionem ejus causa prætermisisse: Nunc me una consolatio sustentat, quòd tibi, o Tite Anni, nullum à me amoris, nullum studii, nullum pietatis officium defuit. Ego inimicitias potentium pro te appetivi, ego, &c.

Quam-

Quamlibet fortunam amici ducit suam: *Quid jam restat? quid habeo, quod dicam? Quid faciam pro tuis in me meritis, nisi ut eam fortunam quaecumque erit tua, ducam meam? non recuso, non abnuo, &c.* Undique periclitanti amico implorat auxilium, iudices obtestatur, milites appellat, qui isti iudicio præsident: *Quid vos iudices, quo tandem animo, &c, Vos, vos appello fortissimi viri, qui &c.* Sortem suam deplorat, dubitans quid respondebit liberis, &c. Q. Fratri, si per eos Iudices, per quos revocatus est in patriam, retinere in patria Milonem non possit: *O me miserum! o me infelicem, &c.*

Reditum etiam suum accusat, si causa exilii Milonis: *Quodnam concepi tantum scelus! aut quod in me tantum facinus admisi, &c.*

Denique passim exclamatione, & apostrophâ ad Deos immortales, ad Iudices, ad patriam testatur, quantum amet Milonem. *O Dii immortales, fortem, & à vobis, iudices, conservandum virum, &c.*

Hic cine vir patriæ natus usquam nisi in patria morietur? &c. O terram illam beatam, quæ hunc virum exceperit, &c.

Postremo affectum lacrymis abrumpit: *Sed finis sit; neque enim præ lacrymis jam loqui possum &c.*

Vide perorationes pro L. Flacco, & pro Cn. Plancio, quæ suavissimè etiam Amorem spirant, & mirificè declarant ejus causas & effecta.

ARTICULUS II.

Desiderium.

Quomodo movetur Desiderium, quod est appetitus boni absentis quatenus boni? R. Movetur ferè ut amor, honestate, ac laude, bono, jucundo, vel utili, Apud Curtium *lib. 9* Alexander desideria militum excitat ab utili. Itaque non tam ad gloriam vos duco, quàm ad pradam. Digni estis, qui opes, quas illud mare littoribus invexit, referatis in patriam: digni qui nihil in expertum, nihil metu omissum relinquantis.

Per vos, gloriamque vestram, qua humanum fastigium exceditis, perque & mea in vos, & in me vestra merita, quibus invicti contendimus, oro, quasque ne humanarum rerum terminos adeuntem alumnum, commilitonemque vestrum, ne dicam regem, deseratis.

ARTICULUS III.

Odium, Fuga.

Quomodo Odium excitatur? R. Sicut Odium & ejus definitio cognoscitur ex amore, cui respondet ex adverso: ita illius concitandi ratio, videlicet ex injuria accepta, damnoque in bonis animi vel corporis, vel fortunæ: deinde ex improbitate ac vitiis; si quid ab aliquo factum superbè, fastidiosè, crudeliter, libidinosè, audacter, avarè, impiè &c. Hi sunt enim fomites odii.

Præclarè Cicero pro Quintio fraudulentum Nævium, & iniquum proscriptionem bonorum.

norum vocat in odium. Non dubitavi, inquit,
 cum vadimonium desertum esset bona prescri-
 bere: improbe, verum quoniam id tibi arrogas,
 & concedi postulas, concedamus. Quid si nun-
 quam deseruit? si ista causa abs te tota per sum-
 mam fraudem & malitiam ficta est? quid si tibi
 vadimonium omnino cum Quinctio nullum fuit?
 quo te nomine appellemus? improbum? at etiam si
 desertum vadimonium esset, tamen in ista po-
 stulatione & proscriptione bonorum improbissi-
 mus reperiebare. Malitiosum? non negas, frau-
 dulentum? jam id quidem arrogas tibi, & pra-
 clarum putas. Audacem? cupidum? perfidiesum?
 vulgaria & obsoleta sunt, res autem nova & in-
 audita. Quid ergo est? vereor &c. Pro domo sua
 invifam reddit religionem Clodii O dii immorta-
 les (vos enim hac audire cupio) P. Clodius vestra
 sacra curat? vestrum numen colit? res omnes
 humanas religione vestra contineri putat? hic
 non illud auctoritati horum omnium, qui ad-
 sunt, summorum virorum? non vestra, Pontifi-
 ces, gravitate abutitur? ex isto ore religionis ver-
 borum excidere aut elabi potest? cum tu eodem
 ore accusando senatum, quod severe de religione
 decerneret, impurissime teterrimeque violasti:
 Aspicite, &c. Similiter Philipp. II. contra An-
 tonium: O auduciam immanem? tu ingredi
 illam domum ausus es? tu illud sanctissimum li-
 men intrare? tu illarum adium diis Penatibus os
 importunissimum ostendere? quam domum ali-
 quamdiu nemo aspicere poterat, nemo sine lacry-
 mis praterire, hac te in domo tamdiu div. rsari
 non

non pudet ? in qua, quamvis nihil sapias, tamen nihil tibi potest esse jucundum, an tu illa vestibula, rostra, spolia cum aspexisti, domum tuam te introire putas ? fieri non potest, quamvis etiam sine mente, sine sensu sis, ut es : tamen te & tua & tuos nosti. Denique VII. Verrina insignis odium orator conflatur Verri, propter ejus crimina, præcipuè impietatem adversus Deos, in peroratione, quæ est elegans & hoc loco digna, nisi longior.

Quomodo Fuga movetur ? R. Fuga ex odio profecta tendit in malum ; sive à malo recedere fugiendo ac detestando conatur. Inde oritur inimicitia complectens odium, & iram ; ut vel expetatur. ultio, vel pœna optetur alteri, infligaturque. Quare fuga communes locos (quos vide suo loco) odii & iræ habet.

ARTICULUS IV.

Ira, Mansuetudo.

Quomodo movetur Ira ? R. Ira ab odio vix differt : nam odium est inveterata ira : Ira autem est libido puniendi ejus, qui videatur læsisse injuria. Aristotel. lib. 2. cap. 2. Quare, iisdem ferè industriis ac rebus commovetur : Ira, atque odium. Utraque passio habet hæc effecta ; indignari, despicere, imprecari, ulcisci, exprobare, convitiari, minari, impotenter efferri, dissimulare, lætari, nec expleri adversis inimici, Vide hæc effecta eleganter expressa in Medea, & Atreo apud Senecam : item apud Virgi-

Virgilium, & Junone *lib. 1.* & Didone *lib. 4.* *Æneid.* excellunt enim Poëtæ in describendis his affectibus.

Quomodo Mansuetudo ; sive Clementia commovetur ? R. Mansuetudo , iræ contraria, definitur ab Aristot. 2. *Rhetor. cap. 3.* depressio atque sedatio iræ. Facit ad mansuetudinem.

I. Deposita injuriæ damnique suspicio. Sic Cicero pro Deiot. pro Marcello, pro Ligario mansuetudine veniaque dignos putat istos , qui præter voluntatem, vel errore humano decepti, vel necessitate coacti in Cæsarem aliquid deliquerunt. Nam pro Marcello *Atque hoc C. Cæsaris judicium , P. C. quàm latè pateat, attendite : omnes enim, qui ad illa arma fato sumus nescio quo Reip, misero funestoque compulsi, etsi aliqua culpa tenemur erroris humani, à scelere certè liberati sumus : nam cum M. Marcellum deprecantibus vobis Reip. conservavit : memet-mihi, & item Reipub. nullo deprecante, reliquos amplissimos viros, & sibi ipsis, & patria reddidit : quorum & frequentiam, & dignitatem hoc ipso in concessu videris : non ille hostes induxit in curiam, sed judicavit à plerisque ignoratione potius & falso atque inanimetur, quàm cupiditate aut crudelitate civil. bellum esse susceptum.*

II. Facit ad Mansuetudinem culpæ confessio & dolor. Ut pro Ligar. *Ad judicem sic agi solet, sed ego ad patrem loquor : erravi, temerè feci, poenitet, ad clementiam tuam confugio : delicti veniam peto, ut ignoscas, oro. Si nemo impetravit, arroganter ; si plurimi, tu diem fer opem, qui spem dedisti.*

III.

III. Facit ad Mansuetudinem humanitas, & animi demissio. Ut pro Publ. Quinctio, Quorum sæpè & diu ad pedes jacuit stratus obsecrans per Deos immortales, ut aut secum jure contenderent, aut injuriam sine ignominia sibi imponerent: Denique ipsius inimici vultum superbissimum subjicit: ipsius Sen. Nevii lachrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis prescribendis exercitatum: obsecravit per fratris sui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipsius conjugem, & liberos, quibus propior P. Quinctio nemo est, ut aliquando misericordiam caperet aliquam, si non propinquitatis, at ætatis suæ; si non hominis, at humanitatis rationem haberet, &c.

IV. Facit ad mansuetudinem probitatis commendatio. Ut ibidem in peroratione Quinctii: *Nunc causa perorata, &c.*

ARTICULUS V.

Commiseratio.

Quomodo commovetur Commiseratio? (quæ est ægritudo ex malo alterius injuriâ laborantis) R. 1. Commutatione florentis fortunæ in adversam. 2. Morte & orbitate amicorum. 3. Corporum cruciatibus, & morbis. 4. Egestate. 5. Et maximè adjunctis; vel personæ, si clara, si innocens, si benè merita; vel loci, si in exilio, aut solitudine, aut carcere; vel temporis, si in senectute, aut tenera ætate,
aut

aut diu; vel finis, si Dei, aut justitiæ causa quis affligitur. *Aristot. lib. 2 cap. 8.*

Cicero ex commutatione florentis fortunæ Commiserationem sic excitat in reum Syllam. *O miserum & infelicem illum diem, quo consul omnibus centuriis P. Sylla renunciatus est! o falsam spem! o volucrem fortunam! o cæcam cupiditatem! o præposteram gratulationem! quàm citò illa omnia ex lætitia & voluptate ad luctum & lacrymas reciderunt, ut qui paulo ante consul designatus fuisset, retineret repente nullum vestigium pristinae dignitatis.*

Ex morte amici pro Cœl. Pro Dii immortales! cur interdum in hominum sceleribus maximis, aut connivētis, aut præsentis fraudis pœnas in diem reservatis? vidi enim, vidi, & illum hausi dolorem vel acerbissimum in vita, cum Q. Metellus abstraheretur è sinu gremioque patriæ: cumque ille vir, qui Senatum huic imperio paravit, tertio die postquam in Curia, in Rostris, in Republ. floruisset, integerrima ætate, optimo habitu, maximis viribus, eriperetur indignissime bonis omnibus, atque universa civitati. Quo quidem tempore ille moriens cum jam ceteris ex partibus oppressa mens esset, extremum spiritum ad memoriam Reipub. reservabat, cum me intuens flentem significabat interruptis atque morientibus vocibus quanta impenderet procella urbi, quanta tempestas civitati.

Ex corporum cruciatu 7. Verr. Cadebatur virgis in medio foro Messana civis Rom. &c. Ibidem vide insignes Commiserationis affectus

in Navarchos, quos Verres comprehendit ac necavit; & in cives Rom. quos idem Verres cadi virgis, & in Latomias conjici, & in crucem agi jussit.

Ex egestate seu bonorum amissione pro Roscio Amer. *Pradia mea tu possides: ego aliena misericordia vivo: concedo, & quod animus aequus est, & quia necesse est. Mea domus tibi patet, mihi clausa est; fero. Familia mea maxima uteris; ego servum habeo nullum; patior, & ferendum puto. Quid vis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuam voluntatem laedi à me putas? ubi tuis commodis officio? quid tibi obsto? si spoliatorum causa vis hominem occidere, spoliasti. Quid quaris amplius? si inimicitiarum, quæ sunt tibi inimicitia cum eo, cujus autea pradia possedisti, quàm ipsum cognosti? sin metuis. ab eone aliquid metuis, quem vides ipsum ab sese tam atrocem injuriam propulsare non posse.*

Ex adjunctis personæ, & loci, & temporis, vide in perorationibus pro Quinctio, pro Milone, pro Plancio affectus insignes; sed longiores, quàm ut apponere audeam.

ARTICULUS VI.

Indignatio.

Quomodo concitatur Indignatio (quæ est dolor perceptus ob res secundas alterius, quia illa fortuna judicetur indignus?) R. Immerentis ac vilis personæ insolentiâ in divitiis, honoribus, aliisque bonis.

In

In divitias Chryfogoni iniquè partas, & præpofteram emptionem bonorum Sex. Roscii variè indignatur Cicero pro Roscio Amerino: *Venio nunc ad illud nomen aureum Chryfogoni, &c.*

Et paulò pòst istas divitias eleganter infectatur à prædiis, suppellectile, familiâ, luxuria, habitu. Tum exclamat contra ejus dominationem: *Hicne etiam sese putat aliquid posse Chryfogonus: hic etiam potens esse vult! o rem miseram atque acerbam! postremò ejus avaritiam in turpi ac crudeli rapina infectatur. Facis injuriam, Chryfogone, si majorem spem emptionis tuæ in hujus exitio ponis, quàm in his rebus, quas L. Sylla gessit. Quod si tibi causa nulla est, cur hunc miserum tanta calamitate affici velis, si tibi omnia sua, præter animam, tradidit, nec sibi quidquam paternum, ne monumenti quidem causa, reservavit: per deos immortales, quanam ista tanta crudelitas est, qua tam fera immanisque natura? quis unquam prædo fuit tam nefarius? quis pirata tam barbarus, ut cum integram prædam sine sanguine habere posset, cruenta spolia detrahere mallet? scis hunc nihil habere, nihil audire, nihil posse, nihil unquam contra rem tuam cogitasse, & tamen opponas eum, quem neque metuere potes, neque odisse debes, neque quidquam habere iam reliqui vides, quod ipsi detrahere possis. Nisi hoc indignum putas, quod vestitum sedere in judicio vides, quem tue patrimonio, tanquam e naufragio, nudum expulisti. Vide similem indignationem pro P. Quin-*

Quinctio in Nævium, qui ab adolescentia quaestui addictus circumvenit adversarium, & avidissime ejus bona proscripsit.

Honores verò seu præfecturam classis Rom. commissam esse homini Syracusano Cleomeni, cujus uxorem amabat Verres, quàm vehementer stomachatur idem Cicero 7. Verr. *Accipit navem sociorum atque amicorum Cleomenes Syracusanus. Quid primum aut accusem, aut querar, judices? Siculone homini Legati, Quaestoris, Prætoris denique potestatem, honorem, auctoritatem dari? si te, &c.* Sic dignitatem Clodii exagitat pro Sextio. Sed fuit profectò quædam illa Reip fortuna fatalis, ut ille cæcus atque amens Tribunos plenis canisceretur. Quid dicam, consules? hocine ut ego appellem nomine eversores hujus imperii? proditores vestra dignitatis? hostes bonorum omnium. &c.

ARTICULUS VII.

Invidia.

Quomodo conflatur Invidia? R. Ad indignationem refer invidiam, quæ in hoc differt, quòd indignatio bonum immerentis, Invidia bona digni etiam hominis insectatur: hæc definitur dolor ex parium & similium bono, quod quispiam ab eis nollit, quia suam putat minui dignitatem, possideri. *Aristot. lib. 2. cap. 10.* Igitur inter pares tantùm, præsertim eorumdem studiorum æmulos versatur invidia. Ita Cicero conciliat invidiam Hortensio ob

E

autho-

authoritatem: Res omnis mihi tecum erit, Hortensi, dicam apertè, si mecum dicendo ac diluendis criminibus in hac causa contendere putarem, ego quoque in accusando atque in explicandis criminibus operam consumerem. Nunc, quoniam pugnare contra me instituisi, non tam ex tua natura, quam ex istius tempore & causa malitiosè, necesse est ejusmodi rationi aliquo consilio obsistere.

Idem Divinat. præclare Cicero Cæcilium vocat in invidiam, requirens in ipso integritatem, veritatem, dicendi facultatem ad accusandum Verrem, & seq. Tu vero, Cæcili, quid potes? quo tempore, aut qua in re non modò cæteris specimen aliquod dedisti, sed tute tui periculum fecisti? in mentem tibi non venit, quid negotii sit causam publicam sustinere, vitam alterius totam explicare, atque eam non modò in animis Judicium, sed etiam in oculis conspectuque omnium exponere? sociorum salutem, commoda provinciarum, vim legum, gravitatem judiciorum defendere? cognosce ex me, quoniam hoc primum tempus discendi natus es, quàm multa esse oporteat in eo, qui alterum accuset.

ARTICULUS VIII.

Spes, Confidentia, Desperatio.

Quomodo erigitur Spes? R. Si honestas boni ejusque magnitudo, si opes, & præfidia certa, & facilitas assequendæ rei, si denique præmia proposita ostendantur, Aristotel. lib. 2.

lib. 2. cap. 5. Spes autem est motus animi in bonum abiens, arduum, & difficile; sed tamen quod labore acquiri possit. Ita rursus Alexander diuturnis laboribus fractos militum animos spe erigit, & hortatur apud Curtium lib. 9. *Vestras manus intueor, vestram virtutem rerum, quas gesturus sum, vadem prademque habeo. Quamdiu vobiscum in acie stabo, nec meos, nec hostium exercitus numeravero. Vos modo animos mihi plenos alacritatis ac fiducia adhibete. Non in limine operum laborumque nostrorum, sed in exitu stamus. Pervenimus ad Solis ortum & Occasum: nisi obstat ignavia, inde victores perdomito sine terrarum revertemur in patriam. Nolite (quod pigri agricola faciunt) maturos fructus per inertiam amittere è manibus. Majora sunt periculis premia: dives eadem & imbellis est regio, &c.* Tullius tota secunda Catil. ad fiduciam securitatemque erigit populum Rom. jubetque non timere Catilinam jam urbe egressum, nec infirmas ejus copias.

Spei subjungo Confidentiam, sive audaciam, quæ cernitur in periculis, quæ contemnit. Sic Tullius exordio IV. Catilin. nullum pro salute reip. periculum, nullum fatum, nullam mortem perferre dubitat. Ego sum ille consul, cui non forum, in quo omnis aequitas continetur; non campus, consularibus auspiciis consecratus; non curia, summum auxilium omnium gentium; non domus, commune perfugium; non lectus, ad quietem datus; non denique hac sedes honoris. cella

curulis unquam vacua mortis periculo atque insidiis fuit. Et paulò post. Si quid obtigerit, a quo animo paratoque moriar: neque enim turpis mors forti viro potest accidere, neque immatura consulari, nec misera sapienti.

Sic Verr. 7. Non dubitat nobilium virorum invidiam atque inimicitias subire. Sic pro Rosc. Amer statuit hunc defendere, Quoniam quidem semel causam suscepi, licet hercules undique omnes terrores, periculaque impendeant omnia, succurram atque subibò. Certum est deliberatumque, quæ ad causam pertinere arbitror, omnia non modò dicere, verum etiam libenter, audacter, libereque dicere: nulla res tanta existit, iudices, ut possit vim mihi maiorem adhibere metus, quàm fides.

Ex his, quæ de Spe diximus, colligi potest quomodo moveatur Desperatio, si difficultas rei, si nulla subsidia, si alicujus ignavia ostendatur: nam Desperatio, Spei contraria, est boni cujuscumque obtinendi, vel mali depellendi diffidentia: vel, ut Cicero definit, ægritudo sine ulla rerum expectatione meliorum.

ARTICULUS IX.

Timor.

Quomodo incutitur Timor? R. Propositis sub oculos rebus timendis, quarum triplex est genus.

Unum earum, quæ cladem & perniciem adferunt; ut bellum atrox, pestilentia, infelix æternitas. *Aristot. lib. 2. cap. 5.*

Alte-

Alternum earum, quæ gravem molestiam & dolorem pariunt; ut jactura fortunarum, honoris, parentum.

Tertium earum, quæ horum malorum præsens periculum indicant; ut sunt potentum minæ, portenta, funesti aliorum exitus.

Porro Timor secundum Aristotelem est perturbatio ex cogitatione imminentis mali dolorem aut mortem inferentis. Sic Cicero pro Muræna, facit timorem: *Sed, quid tandem fiet, si hac elapsa de manibus nostris in eum annum, qui consequitur, redundarint? illa pestis immanis, importuna Catilina prorumpet, quæ poterit, & jam populo Rom. minatur, in agros suburbanos repente advolabit, versabitur in castris furor, in curiæ timor, in foro conjuratio, in campo exercitus, in agris vastitas, omni autem in sede ac loco ferrum flammamque metuemus.*

Et rursus 4. Catil. *Videor mihi hanc urbem videre, lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, subito uno incendio concidentem: cerno animo sepultam patriam, miseros atque insepultos acervos civium: versatur mihi ante oculos aspectus Cethegi & furor in vestra cade bacchantis. Quapropter de summa salute vestra, populique Rom. de vestris conjugibus ac liberis, de fanis ac templis, de libertate, de salute Italia, deque universa republ. decernite diligenter, ut institulistis, ac fortiter.*

ARTICULUS X.

Gaudium.

Quomodo Gaudium excitatur? R. In sperato bono, novitate, & insolentia rei, commutatione malæ fortunæ, virtute, & bona, conscientia. Oritur autem gaudium ex opinione recente boni præsentis, in quo efferri rectum esse videatur. Atque hunc Gaudii affectum excitat in Pisonem dum reditus sui celebritatem ac lætitiā describit. *Unus ille dies mihi quidem Immortalitatis instar fuit, cum in patriam redii, cum senatum egressum vidi populumque Romanum universum, cum mihi ipsa Roma propè convulsa sedibus suis ad conservatorem suum progredi visa est, quæ me ira accepit, ut non modo omnium generum, ætatum, ordinum, omnes viri ac mulieres, omnis fortuna ac loci: sed etiam mœnia ipsa viderentur, & tecta urbis, ac templa latari, &c.* Vide & hunc effectum fusiùs in oratione ad populum, & post reditum ad Quirites, & in Exordio II. Catilin. *Tandem aliquando, Quirites, &c.*

ARTICULUS XI.

Æmulatio.

Quomodo movetur Æmulatio? R. Majorum exemplo, clarorum virorum egregiis facinoribus, nominis gloria. *Aristot. lib. 3. cap. 11.* Sunt enim æmulationi obnoxia, quæ maximè præclara; ut virtus, doctrina, eloquentia, sapientia, opes, honores, magistratus, gloria.

gloria. Juvencs præsertim æmulantur, ac nobi-
les, quique excelsa mente, egregiaque sunt indo-
le. Definitor *Æmulatio*, susceptus ex aliena for-
te bona dolor, non quod id alteri contigerit, sed
quod illa nos careamus. Cicero pro lege Ma-
nilia hortatur populum Majorum exemplo ulci-
sci injuriam à Mithridate acceptam. Sed pro
vestri imperii dignitate, atque gloria, quoniam
is est exorsus orationis mea, videte, quem vobis
animum suscipiendum putetis. Majores vestri
sæpè mercatoribus ac navicularioribus injuriosius
tractatis bella gesserunt: vos tot civium Rom.
millibus uno nuntio, atque uno tempore nece-
tis, quo tandem animo esse debetis? Legati, quod
erant appellati superbius, Corinthum patres ve-
stri totius Græcia lumen extinctum esse volue-
runt: vos eum regem inultum esse patiimini,
qui legatum populi Rom. consularem vinculis ac
verberibus, atque omni supplicio excruciatum
necavit! illi libertatem civium Rom. imminutam
non tulerunt? vos vitam ereptam negligetis? jam
legationis verbo violatum illi persecuti sunt: vos
legatum populi Rom. omni supplicio interfectum,
inultum relinquetis? videte, ne, ut illis pul-
cherrimum fuit, tantam vobis imperii gloriam
relinquere; sic vobis turpissimum sit illud, quod
accepistis, tueri & conservare non posse. Et I.
Philipp. Antonium æmulari desiderat: Utinam,
Antoni, avum tuum meminisses, de quo ta-
men multa audivisti ex me sapissime. Putasne
illum immortalitatem mereri voluisse, ut propter
armorum habendorum licentiam metueretur;
illa,

illa, illa erat *vira*, illa *secunda fortuna*, *libertate* esse parem cum ceteris, principem dignitate. Quare flecte te, *quæso*; & maiores tuos respice, atque ita *guberna remp.* ut natum esse te *civestui* gaudeant: sine quo nec beatus esse, nec clarus quisquam potest. Et pro Sextio. Romanam *juventutem* excitat ad æmulationem clarorum virorum: Vos, *adolescentes*, & qui *nobiles* estis, ad *majorum vestrorum imitationem* excitabo, & qui ingenio & virtute nobilitatem potestis consequi, ad eam rationem, in qua multi homines novi & honore, & gloria floruerunt, cohortabor. Hæc est una via, mihi credite, & laudis, & dignitatis, & honoris.

Et ibid. Hæc imitamini, per deos immortales, qui dignitatem; qui laudem, qui gloriam quaritis. Hæc ampla sunt, hæc divina, hæc immortalia, hæc fama celebrantur, monumentis annalium mandantur, posteritati propagantur. Est labor, non nego: pericula multa, fateor: multa insidia sunt bonis, verissimè dictum est, &c.

ARTICULUS XII.

Pudor.

Quomodo movetur Pudor? R. Iis omnibus, quæ aliquod dedecus & infamiam adferunt ut patet ex definitione: *Aristot. lib. 3. cap. 6.* Pudor enim est dolor ac perturbatio ex malis aut præsentibus, aut præteritis, aut futuris, quæ infamiam inferant. Contrà impudencia est, eadem parvi ducere, & illis non affici.

Cicero

Cicero pro lege Manilia. Et, quoniam semper appetentes gloria prater ceteras gentes, atque avidi laudis fuistis, delenda est vobis illa macula Mithridatico bello superiore suscepta, qua penitus jam insedit atque inveteravit in populi Rom. nomine: quod is, qui una die tota Asia, tot in civitatibus, uno nuntio, atque una litterarum significatione civis Rom. necandos trucidandosque denotavit, non modo adhuc poenam nullam suo dignam scelere suscepit, sed ab illo tempore annum jam tertium & vicissimum regnat, & ita regnat, ut se non Ponto, neque Cappadocia latebris occultare velit, sed emergere e patrio regno, atque in vestris vectigalibus, hoc est, in Asia luce versari. Sic 7. Verr. pudorem concitat Orator ab inope ac infirma classe populi Rom. portu egrediente, praefecto Cleomene, luxurioso praetore Verre, Egreditur praclara classis in speciem, sed inops & infirma, &c. Mox a turpi fuga & incendio istius classis, O tempus miserum atque acerbum provincia Sicilia! o casum illum multis innocentibus calamitosum atque funestum! o istius nequitiam ac turpitudinem singularem! una atque eadem nox erat, qua praetor amoris turpissimi flamma, ac classes populi Rom. praedonum incendio conflagrabat, &c.

Tum ab insolente victoria piratarum, qui portum Syracusanum ingressi insultarunt classi populi Rom. Pro Di immortales! pyraticus mi paro, cum imperium populi Rom. nomen ac fasces essent Syracusis, usque ad forum Syracusanum & ad omnes urbis crepidines accessit, quo
 E S neque

neque Carthaginiensium gloriosissima classes, cum mari plurimum possent, multis bellis saepe conata, nunquam adspirare potuerunt, &c. O spectaculum miserum atque acerbum! ludibrio esse urbis gloriam, populi Rom. nomen, &c. Præclarus est hic locus ab initio.

ARTICULUS XIII.

Uusus Affectuum.

Quis est Uusus Affectuum? R. Affectus docet Agricolas rebus & oratione moveri; multò autem maximè rebus. Ac in oratione quidem usus est Affectuum, si verba sint ingeniosè & aptè ad amplificationem motumque composita: item si majores figuræ; ut, hypotyposis, prosopopæia, exclamatio, apostrophe, interrogatio, obsecratio, & similes, in quibus est vis, adhibeantur: in rebus autem, si antè fuerint ita argumentis demonstratæ, ut proxima sit voluntas assentiendi; aliàs frustra hanc potentiam, quæ est cæca, ad amorem fugamve ignoti pertrahas.

Deinde diligenter monet Quintilianus, ut sensum cum oratione & amplificatione crescat Affectus, quia facilè deficit affectus, qui descendit: sed neque is brevior sit, quàm dignitas rei postulet; neque etiam proluxior, ne diuturnitate languescat.

Tum ut qui commovere alios velimus, priùs commoveamur: & qui lachrymas aliis excutere conamur, in fletum primùm prorumpamus

pus

mus ipsi. Præterea ut orationi res præsentēs adjiciamus : nihil est enim potentius ad movendos animos , quàm præsentis rei conspectus. Detegendæ igitur sunt in adverso pectore cicatrices ; parentum cognatorumque lachrymæ ; infantium , puerorum ætas ; reorum squalor & fordes, proferenda ob oculos , & præsentibus aptanda oratio, quarum rerum ingens plerumque vis est. Sic populum Rom. egit in furorem prætexta C. Cæsaris prolata in foro cruenta. Sic M. Antonius Orator cicatrices M. Aquilii ostendit.

Huc accedere debet actio Oratoris & lachrymæ, simul & clientis obsecratio, invocatio, prostratio : neque enim crediderit quisquam tam paratas fuisse populo Rom. lachrymas, ut qualibuscumque epilogorum Ciceronis verbis in fletum prorumperet, nisi insignium reorum ante oculos posita calamitate & actione, flebilibusque modis quibusdam, & ante omnia manantibus ubertim lacrymis ista Ciceronis commendarentur.

Insuper oportet sæpè Oratorem insinuatione callida, furtim, & quasi aliud agendo, movere affectus : ne vi, aut artificio auditorum animos velle videantur inflectere, aut contrariis etiam Affectibus occupatos frangere : satius est occasionem servire, & reluctantem animum, velut per cuniculos, expugnare.

Denique populorum, sexuum, ætatum, conditionumque varios motus & affectiones cognoscat Orator, priusquam permoveat : nam

pueri & adolescentes latos affectus amant, teneros feminæ, justique senes; at viri gravibus inveniuntur. Sic cuique nationi, inquam, suus est affectus, sic conditioni, sic ætati.

ARTICULUS XIV.

Inventio Affectuum.

UNde sumitur Affectus? R. Sumitur eisdem locis omnibus Oratoris, quibus argumenta.

v. g.

A definitione, Cicero 4. Tuscul. Quæst. O *vita Philosophiæ dux! o sapientissimæ morum magistra! o vera felicitatis parens! &c.*

A consequentibus, pro Milone: *Hic vir patria natus usquam, nisi in patria, morietur: o terram illam beatam!*

A contrariis item pro Milone. *Est enim hæc, iudices, non scripta, sed nata lex.*

Ab effectis eadem Milonianâ: *Dura mihi mediis fidius fortuna &c. o frustra mei suscepti labores! o spes fallaces?*

Denique à similitudine, ab adjunctis, ab exemplo passim Cicero Affectus suppeditat.

ARTICULUS XV.

Causa Affectuum.

Quænam est causa Affectuum? Causa Affectuum, uti Amplificationis, sunt res magnæ *Cicero in partit.*

Quotuplex est magnorum genus? R. Duplex:

plex : Alia enim magna naturâ videntur, alia usu. Naturâ ; ut cælestia, ut divina, ut ea, quorum obscurâ causâ ut in terris mundoq; admirabilia quæ sunt. Usu, quæ videntur hominibus aut prodesse, aut obesse vehementius : quorum sunt genera ad amplificandum, & ad Affectus concitandos tria. Nam aut charitate moventur homines ; ut Dei, ut patriæ, ut parentum : aut amore ; ut fratrum, ut conjugum, ut liberorum, ut familiarium : aut honeste ; ut virtutum, maximeque earum, quæ ad communionem hominum, & liberalitatem valent. Ex iis & cohortationes sumuntur ad ea retinenda, & in eos, à quibus ea violata sunt, odia incitantur ; & misratio nascitur in iis rebus aut amissis, aut amittendi periculo. Hæc Cicero.

ARTICULUS XVI.

Modus variandorum Affectuum.

NE fusior sit hic Articulus, contraham exempla, & accommodabo juventuti : sed animadvertite quod diximus, affectus erui è locis, & maximè fieri amplificationibus rerum, & figuris sententiarum.

Varia eundem affectum. R. Sit de matre v. g. occisum in bello filium deplorante hic affectus.

Amoris. *Quis sit animus matris in liberos, quotusquisque intelligit ? tum denique ego amare filium didici, cum infelicissime in bello perdidi. O misera sors orbitatis mea ! o spes fallaces ! o frustra*

strà suscepta cura! an idcirco te genueram, fili, ut esses, quem tristi morte sublatum lugerem? ego cum te forma & atate florentem videbam, ego cum te familia columnen sinu fovebam: mihi certam salutem tuam pollicebar. Putavi, speravi, credulam eventus fefellit. Nunc vehementissime doleo omnia ex spe & voluptate ad calamitatem & orbitatem excidisse. Itaque, fili, tua morte matris vitam abstulisti, ipsique viva flentique funus duxisti: neque enim te mortuo diu superstes esse possum.

Desiderii. Ego te non requiram, nate? aut possim tui unquam oblivisci? aut aliquid à me prater suspiria & lachrymas habebis? ipsa, ipsa dulces lacrymae, ipsi fletus jucundi, quibus animi dolor & desiderium tui, nate: explebitur. O non amaridies, quibus charum filium animo & recordatione complectar, aspiciam, alloquar, osculabor! o non flebiles noctes, quae nullius aut modici somni socium & comitem non importunum referetis.

Odi. Quantum, quamque immane monstrum esse bellum, & apud quos conceptum dicemus! vah portentum! vah labes! vah gurges & charybdis infaustra! quos hominum sanguinem gustasti, vel potius exsorbuisti? quot tu fortes viros, robur patriae; quot claros juvenes, florem nobilitatis, quot adultos iam liberos, spem ac delicias familiarum, quos ad fortunam vita servabat, crudelissime contrucidasti? Nunquam ego immanitatem tuam tacebo, quam in ipsam me parentem ac meum filium adhibuisti: nunquam impre-

cari

cari tibi, & exprobrare, & persequi te destinam.

Fugæ. Perhorrescite, matres, detestata jampridem bella: has voragines scopulosque filiorum nostrorum fugite. Nulla jam tot annis jactura & clades existit, nisi bello: nulla vis, nulla fax, nullum flagitium, nulla cades sine bello. Procul bellum è finibus nostris in Turcas & Barbaros! bellum omnis matrona fugit oculis, respuit animo, recordatione perhorrescit.

Iræ. Cernitis percussorem filii; an sola mater video? non videtis furorem hostium? non repentinum impetum? non versatur ante oculos vobis in cade nefarius miles? non adest barbarus? non suis manibus intentat enssem? non filii jugulum pracidit? Perditissime mortalium, quid te sceleratius? istam ego furiam non exagitabo; non repetam sanguinem filii? non vindicem Deum appellabo?

Manfuetudinis. Ah miles! sic te alloquitur filius, sic te intuens & graviter sauciis fidem implorat: Quoniam varius est belli exitus, & Mars fortissimum sæpe ex acie tollit; noli mecum sic agere: gloria non satis vixi; noli juvenilem atque in herba spem refecare? noli amplitudinem animi brevis vitæ termino circumscribere. Precor ac quaeso, da aliquid vel hosti, permitte supplici, cede afflicto. Per victricem dextram illam, quam apprehendo; per istius belli pericula, quorum tu es particeps; per decus & nomen, quod magno labore quarimus, te oro atque obtestor.

Commiserationis. Adestis amici? verum quod
sander

tandem animo adestis? utrum ego amens sum, & p[ro]busquam satis est doleo in tanta calamitate & morte filii? an vos quoque hic obitus & moeror pari sensu doloris afficit? nam si non ad amicos, si non ad homines, verum ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa & scopulos hac conqueri ac deplorare vellem, tamen omnia muta, atque inanima tam crudeli morte filii moverentur: nunc vero cum pietatem vestram & amicitiam obtestor, non vereor ne non misericordiam tribuatis aliquam fortissimo juveni in aratis flore, pro patria & Catholica fide perempto.

Indignationis. Deus immortalis? quoniam facto fieri dicam; ut fortis occidatur ab inertis, strenuus ab ignavo, clarus ab abjecto! hoc vero quis ferre possit, meticulosam militem egregii ducis cruenta spolia predicare, gloriari, prae se ferre? vel insolenter in lectissimi juvenis caede baschari? & sanguinem si palmare facinus edidisset, exultare gaudio, triumphum petere, acclamatione ac plausu improborum efferri.

Invidia. Non est profecto, non est, quod matrona deinceps orbitatem meam despiciant; non est, quod intolerantius se jactant; non est, quod se cum dilectis filiis suis ostentent: nam si isti subduxerint se praelio, si redierint ad gremium, & complexus matrum; tamen haec digniores nobis aliquo honore videbuntur? tamen, de gloria, ac fortitudine contendunt? tamen eximia sint haec matres? non id arbitror quidem certè; nec esse tanta istorum militum merita, quanta insolentia harum matrum quantumq[ue] fastidium.

Speci.

Spei. Etsi omnis spes mea, fili, cum salute tua occubuit, erigo me nonnunquam, & futura prospicio, quasi fortunata sit mors tua. Communicabo, ni fallor, cum gloria tua, veniam in partem meritorum, triumphabit mater de morte filii: negat enim patria, pro qua fortiter occidisti, negat se ingrata esse, negat superstitem matrem carere propositis debere. Hæc illa me spes alit, & excitat: vires in gloriosa matre filius: quid perdidierim non reputabo; quid morte tua acquisierim, id aestimabo?

Confidentia seu audacia. Ego te mortuum cum mea salute complector, fili, nec me solam tuæ mortis commiserantem, sed comitem habebis. Utinam hoc pectus gladiis objicere, & adversa, fili, tua vulnera, recipere potuissem, nullam ego acerbicatem, nullam impressionem, nullam vim perperissem, ut te manibus armatorum hostium eripuissem, sed nunc mori non refugio, lacefso mortem, & provoco, ut properet, ut nos ocyus uno eodemque tumultu conjungat.

Desperationis. Actum est: periit: ne quidquam homines, superosque implorem: mors immanis ueta mitigari non potuit, nec jam precibus infernus recludetur: neque ab hoc ejecto cadavere quidquam mihi opis expectabo. Omnia sunt in hoc funere misera. Quid mihi restat, nisi solitudo, aut mortis consilium, aut vitæ morte acerbior?

Timoris. Vos testor, cœlites, ego equidem bellorum rabiem ac furorem in istis armorum motibus semper filio putavi esse fugiendum. Signa & tubæ, pulsataque tympana præsagienti matri semper metum

metum atque horrorem attulerunt. Tum si quis è commilitonibus filii in pugna audiebatur casus esse, augebatur metus mali appropinquantis: quare animus cum languore corporis ac timore debilitatus incidit in varia visa & incerta, quorum perturbatione tristes sæpe extiterunt species somniorum, quæ flebilem illam mortem portenderunt.

Gaudii. Quid! ego lugeam illum, qui se defleri vetat? vivit filius inter calites, & qui extremum spiritum in victoria effudit, heroum est sedem & locum consecutus. O fortunata mors! o felicem & beatum diem! quem mihi, & patria, & filio natalem Superi esse voluerunt! itaque, quod ne optandum quidem est homini, immortalitatem quamdam per te & tecum, fili, videor adeptæ.

Æmulationis. Generosi juvenes, quorum erectos atque alacres animos bellum excitat ad pugnam respicite, respicite filium, ejusq; res gestas imitamini. Hanc vobis sanguine suo viam signavit & laudis, & fortitudinis, & immortalitatis. Sic ille se non sibi, aut matri natum, sed patriæ, sed gloria esse voluit: sic ille in acie fortiter occumbere maluit, quàm redire turpiter. Num hac regium juvenem collocant in amplissimo gradu dignitatis.

Pudoris. Dii faciant, ut multi belli mentionem facere audeant! nam simul ut increbuit suspici pugno cadunt campo; ubi dimicandum est, terga vertunt. O milites! num est periculum, ut isti denudent sese, & cicatrices adverso corpore exceptas ostendant! nisi mors rusticorum, quos iniquissime vexarunt! aut viatorum imperatorum, quos spoliarunt, impressa unguium vestigia; aut rixan-

vixantium inter pocula immanes plagas exhibeant. O disparem militem filio, qui amavit unice gloriam. Sed hunc deplorandi sit finis.

CAPUT QUINTUM.

De Inventione in particulari.

ETSI ex supradictis fontibus omnis ad omnem orationem manat Inventio : tamen veteres Oratores de triplici genere questionum seorsim præcepta tradiderunt, quæ nos brevi perstringemus.

ARTICULUS I.

De iis, quæ speciatim pertinent ad Inventionem in genere Demonstrativo.

QUÆ speciatim inveniendæ sunt Oratori in genere Demonstrativo ? R. Quæ laudet, vel vituperet.

Quæ sunt Laude digna ? R. Personæ, & res.

Unde laudantur personæ ? R. Ab adjunctis internis, & externis. Cicero de Orat. 3. Quintil. lib. 3. cap. 7.

Quænam sunt adjuncta interna seu animi ? R. Sunt virtutes, vel cognitionis seu scientiæ ; ut : Prudentia, Sapientia, Dialectica, Eloquentia ; vel actionis, ut, Religio in Deum, Pietas in parentes, Iustitia in omnes, Temperantia, Verecundia.

Harum virtutum laus ampla est, quando una.

unaquæque in suas partes atque officia distribuitur ; ut, si laudare charitatem velis, partes illius, hoc est, fidem, benevolentiam, constantiam, & officia in prosperis rebus, sine spe mercedis, amici causâ, adversisque ferendis enumeres. Ita Cicero pro lege Manil. Virtutes Imperatoris Pompeii laudat. Et pro Marcello, clementiam Cæsaris. Et pro Archia studia humanitatis. Et Philipp. 9. S. Sulpitii scientiam, dignitatem fortitudinem.

Quænam sunt adjuncta externa? R. Dona fortunæ ; ut *Educatio, Opes, Divitiæ, Propinqui, Amici, Potentia, Gratia, ceteraque huiusmodi.* In corpore verò sunt hæc *Forma, Vires, Valetudo,* & his similia alibi item enumerata.

Qui hæc habuerit, laudabitur, quòd benè illis sit usus : si non habuerit, quod sapienter caruerit : si caruerit, quòd moderatè tulerit.

Quod sunt tempora, secundùm quæ homo laudari potest? R. Tria.

I. Quod vitam antecessit, in quo spectantur responsa, vel oracula, vel signa, quæ futuram claritatem indicarunt. Item natio, patria, genus : hæc si clara, pulchrum erit eorum splendori respondisse : si obscura & humilia, laus erit nobilitasse factis.

II. Tempus est vitæ, ut pueritiæ, in qua spectatur idoles, pulchritudo, educatio ; ut adolescentiæ, in qua attenduntur mores, virtutum studia & artium ; ut virilis ætatis, in qua vitæ genus ac dignitas, dicta factaque præclarè,
 & priva-

privatim, ac publicè considerantur; ut senectutis, in qua laudatur prudentia, consilium, religio, constantia.

III. Tempus est, quod mortem insequitur, in quo ipsum mortis genus, ac decreti honores, pompaque funebris, ac desiderium motui, recta institutio liberorum, multaue ab ipso inventa institutaque prædicantur.

Quænam res laudantur? R. Quæ sunt honestæ: bruta quoque animantia, & carentia animâ; ut urbes, flumina laudari possunt. *Quintil. ibid.*

Unde urbium ac regionum laus ducitur? R. I. A conditoribus II. A vetustate. III. Ab incolis ipsorumque rebus gestis. IV. A situ, munitione, cœli clementia. V. A Reip. forma, institutis, artibus, opibus, Laus agrorum ab amœnitate loci, à fertilitate & ubertate frugum & fructuum, à cultura, prædiis: & sic de cæteris.

Postremum duo animadvertite. I. Confici hoc genus laudis ad animi motus leniter tractandos magis, quàm ad fidem faciendam: proprium enim laudis est res amplificare, & delectando ornare. II. In vituperationibus servanda contraria omnia illis, quæ de laudatione diximus. Quod in orationibus Cicero. In Pisonem, In Vatinius, In M. Antonium colligere licet.

Ad genus Demonstrativum solent referri Gratulatio, gratiarum actio, oratio funebris, & similia; quæ propè iisdem ac suprâ traditis præceptis continentur.

ARTICULUS II.

De iis, quæ speciatim pertinent ad Inventionem in genere Deliberativo.

Quæ speciatim invehenda sunt Oratori in genere Deliberativo? R. Ea, quibus suadeat quidpiam, vel dissuadeat.

Quidnam valet ad suadendum? R. Quod honestum esse ostenditur, utile, necessarium possibile, facile, jucundum. Ad dissuadendum valet, quod his esse contrarium monstramus. *Cicero de Orat. lib. 2.*

Honestum est autem, inquit Cicero *in partit.* & Aristot. *Rhetor. lib. 1. cap. 4.* quod per se laudabile est, ac propter se expetendum; ut virtutes. Utile, quod propter commodum expetitur, sive adjunctam habeat honestatem; ut gloria, honos, dignitas; sive non habeat, ut divitiæ, valetudo. Necessarium, sine quo salus, aut dignitas stare non potest; aut vix potest. Possibile, quod fieri aut esse potest. Facile, quod parvo negotio. Jucundum, quod honestam habet voluptatem.

Quæ sunt in suadendo; vel dissuadendo spectanda? R. I. Res quæ suadetur. II. Apud quos suadetur. III. Is, qui suadet. *Quintil. lib. 3. cap. 8.*

I. Res, quæ suadetur, esse seu fieri potest, vel non: si non, suasio tollitur. Si potest esse seu fieri, vel est honesta, vel utilis; si honesta,
hanc

hanc apud homines honestos facile est suadere, apud turpes non ita, qui utilitate magis, aut etiam metu solent moveri. Si res utilis sit, esse facilis ostendetur, & magna, & jucunda, & sine periculo. Dissuasor autem rem ostendet esse difficilem, & parvi momenti, nullam in ea jucunditatem, plurima verò esse pericula.

II. Cùm duo (ut citato libro Cicero, & Aristoteles *Rhetor. lib. 2. cap. 12. & seq.*) sint hominum genera: alterum indoctum & agreste, quod antefert semper utilitatem honestati; alterum expolitum, quod rebus omnibus dignitatem anteponit: apud hos, & istos variè suadendum est; ac videndum imprimis, qui quibus magis feriantur, an utilitate, an honestate, an voluptate.

III. Spectanda est in eo, qui suadet, virtus, sapientia, honestas, eloquentia, ut possit mente providere, autoritate probare, & persuadere oratione, & vitæ exemplo præire. Nam suadere aliquid, aut dissuadere non est omnium, sed gravissimæ personæ, & sanctæ, & sapientis, & honestæ, disertæ.

Huc revocantur suasionis quædam quasi partes, seu species; ut adhortatio, commonitio, commendatio, consolatio: his non immoramur, quia nihil admodum particulare habent.

Est insigne exemplum generis Deliberativi apud Ciceronem Philipp. VII. ubi pacem cum Antonio dissuadens, hæc subjicit: *Cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia perniciosa, quia esse non potest. Quæ tria dum explico, peto à vobis,*

bis, P. C. ut eadem benignitate, qua soletis, verba mea audiat.

I. A. Turpi, dissuasio: *Quid est inconstantia, mobilitate, levitate, cum singulis hominibus, tum verò universo senatui turpius? Hæc major. Sequitur jam Minor. Quid porro inconstantius, quàm quem modo hostem non verbo, sed re multis decretis judicavistis, cum hoc pace velle subito conjungi? Mox Antonium hostem à senatu judicatum plurimis argumentis probat. Dein confutatio quod de legatis ad Antonium missis obijci poterat, concludit retinendam esse senatui constantiam, gravitatem, & perseverantiam. Atque hætenus quidem de Turpitudine.*

II. A. Periculo. *Dicam deinceps ut proposui de periculo. Quod etsi minus est fugiendum, quàm turpitudine, tamen offendit animos majoris partis hominum magis; Mox quid ab Antonio periculi metuendum, breviter exponit: videlicet quod & nemo Antonii potentiam, si factâ pace reversus in civitatem fuerit, sustinere posse videatur, & ad M. ipsum Antonium omni motu concursus civium perditorum sit futurus.*

III. Ab impossibili. *Dixi de periculo, docebo ne coagmentari quidem posse pacem. De tribus enim, qua proposui, hoc extremum est. Qua potest esse pax M. Antonio primum cum senatu? quo ore ille vos poterit, quibus vos illum vicissim oculis intueri? quis vestrum illum, quem ille vestrum non oderit? age vos ille solum, & vos illum. Quid ii, qui Mutinam circumfident? qui in Gallia delectus habent? qui in vestras fortunas*
nas

ntas imminet? amici vobis unquam erunt, aut vos illis? An equites Rom. amplectetur, &c.

Conclusio. Nolite igitur id velle, quod fieri non potest. Et cavete, per deos immortales, P. C. ne spe presentis pacis perpetuam pacem amittatis. Hæc vide fusiùs in nostra Analyfi.

ARTICULUS III.

De iis quæ speciatim pertinent ad Inventionem in genere Iudiciali.

QUæ speciatim inveniendæ sunt Oratori in genere Iudiciali? R. Quæ accuset, vel defendat. Verùm quia jam omnis propè iudiciorum ratio mutata est, non ex veteribus, sed ex iure novo, & locorum, in quibus perorantur causæ, consuetudine ac moribus repetendæ sunt. Ad hoc tamen genus pertinent quædam Quæstiones, quæ Rhetoribus status dicuntur, quod in iis causa consistat. De his hic breviter agendum est.

Quid est Status? R. Est quæstio, quæ ex prima causarum conflictione nascitur: ut, *Si accusator dicat, reus occidit, defensor reus non occidit: status est hæc quæstio, An occiderit: quia in ea quæstione tota causa stat, & sistit; idcirco causæ status est. Quintil. lib. 5. cap. 6.*

Quot ejusmodi status in causis esse possunt? R. Tres. Cicero in Topic. & partit.

I. An sit Res, nec ne; diciturque status conjecturalis, quòd in eo conjecturis veritas indagetur: ut, *An Miloni insidiatus sit Clodius.*

I

II. Quid

II. Quid sit Res, & quo nomine appellanda; diciturque status definitionis, seu finitivus, quòd in eo facti, vel rei nomen definiatur: ut, *An Julius Caesar tyrannus fuerit, vel rex.*

III. Qualis sit Res, dicitur status qualitatis, quòd in eo quæritur, qualis sit Res; an honesta, an æqua, an iniqua: ut, *An cades Clodii utilis, honesta, & æqua fuerit. An jure Cicero Lentulum Catilinariae conjurationis socium occidi jusserit.*

Huc pertinet quærendum quid sit Ratio? R. Est, quæ affertur ad depellendum crimen, quæque proinde Reum rationabiliter tuetur defensor.

Quid est Firmamentum? Est, quod affertur ad probandum crimen, quoque proinde firmatur contra Reum accusatoris ratio.

Quid est judicatio? Est status ille, seu quæstio jam dicta, quæ ex rationis & firmamenti conflictione oritur: quæque proinde vocatur etiam Judicatio, quod in judicium veniat.

Quanquam status maximè dicitur, cum consideratur nudè sine ratione & firmamento: judicatio verò, quando cum ratione juncta sumitur.

LIBER SECUNDUS
DE
SECUND. PARTE RHETORICÆ
SEU DE
DISPOSITIONE.

Quid est Dispositio? R. Definitur à Cicero-
ne rerum inventarum in ordinem distri-
butio. *Cicero de invent. Quintil. lib. 7.*
in prof. Quæ pars non minus utilis & necessaria
est ad fidem & motum, quàm instructa ad pug-
nam ac victoriam acies: aut in corpore humano
conformatio membrorum ad gratiam pulchritu-
dinemque.

Quotuplex est Dispositio? R. Duplex: natu-
ralis, & artificiosa; hæc longo usu & arte niti-
tur: illa sine arte. instinctu quodam naturæ fit.
Nam ita sunt omnes à natura comparati, ut si
quis quid dicturus sit apud aliquem exordii vice
præmittat aliquid, quo benevolum sibi faciat, &
attentum, aut causam dicendo explicet; tum rem
exponat, explicatam confirmet rationibus, de-
nique preces & motus adhibeat ad flectendum
accommodatos: quæ sine præceptis omnia con-
ficit.

Quot sunt partes Artificiosæ Dispositionis?
R. Quatuor: Exordium, Narratio, Contentio,
Peroratio: quarum duæ valent ad fidem fa-
ciendam,

ciendam, Narratio & Contentio : duæ ad motum, Exordium & Peroratio. *Cicero in partit.* Exordio præparamus auditorem : Narratione rem & causam exponimus : Contentione cum nostra tuemur, & defendimus, tum adversariorum objecta refellimus : Peroratione concludimus.

Quamquam, si rigidè agitur de partibus necessariis ac perpetuis, tres sunt tantum, & in omni oratione partes necessariae : exordium, contentio, peroratio. Nam in exornatione, & deliberatione, non adhibetur narratio, sed tamen variis in locis quædam narratiunculæ inferi queunt, vel ad laudem, vel ad suasionem. Quod facit Cicero pro lege Manil. ubi, *Narrat bellum grave & periculosum Romanis inferri à duobus Asia potentissimis Regibus : & Cucullum ab eo bello discedere.* Catilinaria 3. Constat narratione conjurationis detectæ, uti oratio pro Sextio narratione eorum, quæ in tribunatu gessit P. Sextius. Et alibi.

Quid in his singulis partibus de argumentorum & affectuum Dispositione sentiendum est ; R. Fortia argumenta initio collocanda sunt, mediocria in medio, postremo loco fortissima. *Quintil. lib. 6. cap. 1.*

Deinde cavendum est semper, ut ita disponamus argumenta, ut non solum unum post aliud, sed etiam unum ex alio duci videatur : scrutari proinde oportebit, quæ argumenta affinitatem habeant; ut connectere facilius illa possimus : quod mirum est, quàm juvet ad Transitiones.

Cavendum etiam, ut ita Disponantur, ut semper crescat oratio, & semper plus aliquid, & majus dicere videamur. Eadem cavenda in Affectibus.

Præterea Affectus licet maximè in exordio lenes, in Peroratione vehementes dominantur, optimè per totam Orationem spargi possunt, & debent: præsertim post narrationem, vel re expositâ, vel argumentis nostris confirmatis, vel contrariis confutatis.

CAPUT PRIMUM.

De Exordio.

HÆc pars magni momenti est, atque elaboranda: Prima est enim quasi cognitio, & commendatio oratoris. *Cicero de invent.*

Quintil lib. 4. cap. 1.

Quid est Exordium? R. Est pars orationis, quæ auditoris animum idoneè comparat ad reliquam dictionem.

Quotuplex est Exordium? R. Triplex Ciceroni, & Quintiliano est visum: legitimum, abruptum, & insinuatîo.

ARTICULUS I.

Exordium Legitimum.

QUod est Exordium Legitimum, seu Justum? R. Est illud in quo aperte auditores benevolos, attentos, & dociles reddimus.

Etenim hoc efficere conamur in Exordiis (inquit in Partitionibus Cicero) ut amicè, ut intelligenter, ut attentè audiamur. *Cicero de Invent. lib. 1.*

Unde Exordio Legitimo captatur benevolentia? R. Ex quatuor locis: nostra, ab adversariorum, ab Judicum persona, ab ipsa causa. Ab nostra, si de nostris factis & officiis sine arrogancia dicemus: si crimina illata, & aliquas minus honestas suspensiones injectas diluamus: si quæ incommoda acciderint, aut quæ insint difficultates, proferemus: si prece: & obsecratione humili ac supplici utemur. Ab adversariorum autem, si eos aut in odium, aut in invidiam, aut in contemptionem perducemus. In odium adducentur: si quid eorum spurcè, superbe, crudeliter, malitiosè factum proferetur. In invidiam, si vis eorum, potentia, divitiæ, cōgnatio, pecuniæ proferentur, atque eorum usus arrogans, & intolerabilis, ut his rebus magis videantur, quàm causæ suæ confidere. In contemptionem adducentur, si eorum inertia, negligentia, ignavia, desidiosum studium, & luxuriosum otium proferetur. Ab auditorum persona benevolentia captabitur, si res ab ipsis fortiter, sapienter, mansuetè gestæ proferentur, ut ne qua assentatio nimia significetur: etsi de his quæ honesta existimatio, quantaque eorum judicii, & auctoritatis expectatio sit, ostendetur. Ab ipsis rebus, si nostram causam laudando extollemus, adversariorum causam per contemptionem deprimemus.

Hac

Hac arte Cicero captat benevolentiam à sua persona pro Archia : *Adductus sum, Judices, officio.* II. Agraria : *De me autem ipso vereor ne arrogantis sit apud nos dicere, ingrati tacere.* Pro Rabir. *Me cum amicitia vetustas, tum dignitas hominis, tum ratio humanitatis, tum salus Reip. ad C. Rabirium defendendum est adhortata.* Ab adversariorum persona, pro Quinctio, Pro Roscio Amerino, pro Dejotaro : *Crudelis Castor &c.* Ab auditorum, pro Marcello, & Ligario C. Cæsaris clementiam laudat accommodate. Pro Quinctio æquitatem Aquilii : *Non eo dico, C. Aquili &c.* Pro Milone sapientiam Pompeii : *Sed me recreat &c.* Ab ipsa causa pro Cluentio, pro Rabirio, pro domo sua, pro Plancio, &c.

Quomodo in Exordio legitimo conciliatur attentio ? R. Si significemus nos de rebus magnis, & necessariis, & utilibus esse dicturos. Cicero de Invent. in lib. 1. & Partit. Ita pro Rab. *Sic enim existimare debetis, Quirites, post hominum memoriam rem nullam magis periculosam, magis ab omnibus vobis providendam, neque à Tribuno plebis susceptam, neque à consule defensam, neque ad populum Romanum esse delatam.* Interdum etiam peti potest attentio.

Quomodo docilitas comparatur ? R. Si apertè, & breviter summam causæ exponemus : seu, si complectare à principio genus naturamque causæ, si definias, si dividas, si neque prudentiam auditoris impediatis confusione partium, nec memoriam multitudine. Quomodo idem

Cicero clarè proponit pro lege Manilia. *Gerendum esse à populo Rom. bellum in Asia, & huic bello præficiendum. Cn Pompeium.* Pulcherrimè ostendit (nos alibi exemplum attulimus) ordinem rerum dicendarum, atque in tres partes orationem deducit Philippica VII. item pro Cluentio *Animadverti, iudices, &c.* Definit genus causæ pro Rabirio. II. Agraria, Pro Cluentio.

ARTICULUS II.

Exordium Abrumptum.

Quod est Exordium Abruptum? R. Est illud in quo Orator non præparat auditorum animos, sed quasi quodam calore mentis, & impetu dicere incipit, vel indignando, vel commiserando, vel gaudendo, vel in alium subito vehementem affectum prorumpendo. Ita Cicero in Catilinam: *Quousque tandem &c.* & in Pisonem; *Famne vides bellua &c.* II. Catilin. per repentinum lætitiæ motum: *Tandem aliquando, &c.*

Apud Livium per commiserationem Philip-
pus Rex inter filios Perseum accusatorem, & Demetrium parricidii reum. *Quis me malus genies, quod funestum onus cogit sedere inter vos iudicem? &c.* Apud eundem Papirius re bene gesta: *Bene habet (Quirites) vicit disciplina militaris, vicit Imperii majestas.* Decadis 4. lib. 10.

Solent hos Exordium stylo conciso, & in invectivis

etivis præsertim usurpari, cum dignitate ac prudentia.

ARTICULUS III.

Insinuatio.

Quid est Insinuatio? R. Est illa, qua callide & latenter insinuamus nos in benevolentiam auditorum, cujus illud in universum præceptum fit, ut ab iis quæ lædunt, ad ea quæ profunt, refugiamus.

Quando Insinuatione utendum est? R. Quintilianus *lib. 4. cap. 1.* tria tempora assignat: unum, quando frons causæ non satis honesta est, vel quia Res sit improba, vel quia hominibus parum probetur. Secundum, quando dicendum est apud fatigatos. Tertium, cum adversarii actio judicium animos occupaverit: ad hoc repellendum Prolepsis, ad illud urbanitas confert.

Cicero *de Invent. lib. 1.* tum dicit Insinuatione utendum, cum genus causæ admirabile est, à quo alienatus est animus eorum, qui audituri sunt. Humile, quod negligitur ab auditore, & non magnoperè attendendum videtur. Anceps, in quo aut judicatio dubia est, aut causa & honestatis, & turpitudinis particeps, ut benevolentiam pariat, & offensionem. Obscurum, in quo aut tardi auditores sunt, aut difficilioribus ad cognoscendum negotiis causa implicita est.

I. Igitur si vis auditori sit infesta, oportet dissimulare, & ingredi pedetentim, & dicere

ea, quæ indignantur adversarii, tibi quoque indigna videri. Deinde cum lenieris, ad rem delabi. Quo modo ipse Cicero antequam legem Agrariam (à cuius oppugnatione populum alienatum esse noverat) dissuadeat, multa præmittit à sua, & auditorum, & adversariorum persona.

II. Si res sit incredibilis, aut absurda, aut præter opinionem audientium, oportet se præmunire, aut rem testimoniis confirmare. Ita pro Marcello. *Vereor ut hec, quod dicam, non perinde intelligi auditu possit, atque ego ipse cogitans sentio. Ipsam victoriam vicisse videris, cum ea ipsa, qua illa erat adepta, victis remisisti. Pro lege Manil. Testis est Italia, &c. Testis Sicilia, &c. cum admirabilem Orator Pompeii virtutem faceret.*

III. Si Res sit humilis, illam tu prudenter amplifies, resque novas, & magnas, neque extra causam pollicearis. Philipp. VII. *Parvis de rebus, sed fortasse necessariis consulimur; P. C. &c. Adducta enim res in maximum periculum, & extremum pene discrimen.*

IV. Si anceps, tum maxime securitatem ac fiduciam ostendemus, ut pro Ligario, *Habes igitur, Tubero, quod est maxime accusatori optandum, confitentem reum, &c. Et pro Milone: Quamobrem illa arma, centuriones, cohortes non periculum nobis, sed præsidium denuntiant, &c. Item pro Rabir. Nihil me clamor iste commo-
vet, sed consolatur, cum indicas, esse quosdam ci-
ves imperitos, sed non multos. Nunquam. mihi
credite,*

credite, populus: Rom. hic, qui silet, consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitraretur.

V. Si obscura. auditorem docebimus proponendo, definiendo; dividendo ut supra.

VI. Ut ad Quintilianum veniamus) si parum honesta & turpis; vel cum excusatione obscure declaratur, vel cum præteritione fileatur. ut pro Cluent, *Illud me non præterit, cuiusmodicumque mater sit, tamen in iudicio filii de turpitudine parentis dici vix oportere.* Verrin. III. *Omnia præteribo, quæ mihi dicta turpia videbuntur, &c. vos, quæso, date hoc & concedite pudori meo, ut aliquam partem de istius impudentia reticere possim.*

VII. Si reprehendenda, aut parum hominibus ob acrimoniam probanda; vel excusatione utemur: ut Cicero de Harusp. respons. excusat suam in senatu iracundiam adversus Clodium. *Hesterno die, P. C. &c. vel reddemus rationem: de II. Agrar. Non consuevi homines asperius Quirites, nisi laceffit, &c. Velim fieri posset ut à me sine contumelia namixarentur ii, qui se decem viros sperant futuros.* Et Philipp. II. *Non tractabo ut consulem: ne ille quidem me ut consularem: etsi ille nullo modo consul, &c. ego sine ulla controversia consularis.* Vel illius, quem arguimus, nomini parcendum, præmittendæve excusatio, aut etiam laudatio. Ita Cicero pro lege Manil. Catulum & Hortensium laudat, quos liberius postea redarguit. Et pro Muran. Catonem. Ita pro Sylla Torquatum excusat.

cusat. *Fero ego te, Torquate, & jam dudum fero*
&c. Permitto aliquid iracundiæ tuæ, do adole-
ſcentiæ, cedo amicitia, tribuo parenti. &c.

VIII. Si erit fatigatus auditor, non inutile est ab aliqua re nova & ridicula incipere, aut ex tempore quæ nata sit, quod genus, strepitum, acclamationem; aut jam parata, quæ vel apologum, vel fabulam, vel aliquam contineat irrisionem. Aut si rei dignitas adimet jocandi facultatem, aliquid triste, novum, horribile, statim non incommodum est incipere. Quod animadvertes passim in Cicerone, qui joci & risu abundat.

IX. Si erit auditor persuasus, statim à persuasione dimovendus est. Ita pro Milone præjudicia refutantur ante narrationem rei gestæ, ejusque confirmationem. Et pro Cluent. Orator postulat à judicibus, ne præjudicia veritatem labefactent in ista causa, seu inveterata invidia. Sic etiam accusatus à Torquato, quare Syllam defendat, prius confutat objecta adversarii, quam ad contentionem seu ad causam Syllæ accedat.

Ex his, quæ hoc articulo diximus, patet Insinuationem magno in judicio & prudentia dicentis versari, ut non intelligentiam modò, sed gratiam & attentionem auditoris comparet in omni causa, plerumque etiam sibi adversa. Quæ arte valuit Tullius, qui ubique artificioso callidæ & astutæ orationis cursu detinens auditores, permovet tandem non solum imperitos, sed etiam doctos. Nam pro Ligario tam callidè

dē & convenienter dixit, ut Cæsari (quamvis in ista causa iudici & adversario) tamen veluti stupefacto, & extra se posito, color variè mutatus sit, & libelli quidam ē manibus excederint.

Simili, sed magis sophisticā, Socrates usus est Insinuatione, Nam cū apud Platonem refellit Sophistas, ut Trasimachum, Gorgiam, Protagoram, & ceteros, non apertè, sed latenter, & occultis, probationum quasi cuniculis incedit; ideoque ab iratis Sophistis sæpè contumeliosè reprehenditur, appellaturque aliàs Torpedo, aliàs Dædalus, aliàs incantator.

ARTICULUS VI.

Virtutes Exordii.

QUæ sunt Virtutes Exordii? R.

I. Virtus Exordii est, ut sit accuratum. Rationem attulimus suprà; quia Exordium prima est quasi cognitio & commendatio Oratoris. *de Orat. lib. 2.*

II. Virtus est, ut sit proprium, & ex visceribus causæ. Viscera autem causæ sunt loci intrinseci, ut genus, similitudo, repugnantia, causæ, effecta; maximè adjuncta, vel personæ, quæ dicit, vel loci ubi dicit, vel eorum apud quos dicit, vel temporis quo dicit, vel materiæ de qua dicit. Ita Cicero ab his frequentissimè exordia mutuatur. Nam pro Deiotaro loci angustias: pro Cælio temporis in-

solentiam: Pro Milone novam rationem judiciorum sumit, &c.

III. Virtus est, ut sit instructum sententiis. Verum diligenter animadvertite sententiam aliam esse apertam, aliam occultam.

Aperta sententia est, pronunciatum quoddam commune, abstrahens à personis, & factis. Ut, *Accusatorem oportet esse integrum. Fortior est qui se quàm qui fortissima vincit mœnia.*

Occulta sententia est pronunciatum quoddam particulare, afficiens certas personas, facta, loca, tempora, & ejusmodi. Ut, *Tu verò, Cæcili, quomodo furti accusare Verrem poteris, cum ejusdem ipse sis participes criminis? Fortior fuisti, C. Caesar, vincendo teipsum, & parcendo Marcello, aliisque Pompeianis, quàm domando gentes immanitate barbaras, multitudine innumerabiles, locis infinitas.* Sententiis apertis utimur, cum auctoritatem habemus, vel ad confirmandas res graves, & componendos hominum mores: occultis utimur callidè ad rem nostram probandam; habent enim eandem vim & efficaciam ac apertæ, nec sunt ita obnoxia fastidio hominum, qui se doceri, aut moneri non amant. Propterea Cicero in Exordio pro Quinctio non apertè dicit, *iniquum est defensorem primo loco dicere*, ne videatur fortasse ista sententia arrogantior; sed pro Rhetore occultius, *Quid hoc iniquius, C. Aquili, dici, aut commemorari potest, quàm me, qui caput alterius, famam, fortunasque defendam, priore loco dicere?*

Hinc patet quid sit Exordium sententiis instructum: non illud, in quod ingeruntur multæ sententiæ ad propositionis confirmationem; sed illud, in quo latent singulares veritates ex universalibus deductæ. Enimverò hoc est sententiosè dicere, & proprium Oratori non in Exordio solùm, sed ubique in oratione.

ARTICULUS V.

Vitia Exordii.

QUæ sunt Vitia Exordii? R.

I. Si commune est, quod in plures causas aut in contrariam etiam partem causæ, potest convenire.

II. Si longum, quod pluribus verbis, aut sententiis ultra, quàm satis est, producitur.

III. Si separatum, quod non ex ipsa causa ductum est.

IV. Si irregulare, seu contra præcepta, in quo auditor nec benevolus, nec attentus, nec docilis redditur.

ARTICULUS VI.

Artificium Exordii.

QUod est Artificium Exordii! R. Exordium, ut sit ex arte, præcipuè ea debent esse, quæ sensim præparent auditorem ad id, quod postea contendemus: ut sunt pleraque adjuncta, & causæ, aliquæ loci intrinseci; ex quibus, utpote visceribus causæ, idoneè delabimur ad proponendam causam nostram, deinde
distribui-

distribuendam, tum confirmandam. *Quintil. lib. 4. cap. 1.*

Ita in omnibus fermè Exordiis Cicero. Exempli gratia, in prima oratione pro Quinctio: Exoratur à gratia Navii, & eloquentia Hortensii, & Dolabella pratoris iniquitate: qua tria proximè disponunt iudices ad cognoscendam innocentiam Quinctii, qui nec vadimonium deseruit, nec fuit pratoris edicto comprehensus. Item in sequenti pro Rosc. Amerin. Affert causas cur ipse, & non alius adstantium defendat Roscium, quod illi Chrysogonum timeant: cujus autoritate & avaritia freti adversarii Roscium falso accusarunt parricidii. Quid affinius causæ, & contentioni, quæ mox sequitur? Adversarios occidisse patrem Sextii, quia hi habuerint causam, & facultatem; ipsum vero non occidisse patrem suum, quia ille non habuerit. Jam in Divinat. Illud quam idonee afficit iudices, ut præ Cæcilio eligant Ciceronem, quia hic rogatus Siculos & Rempublicam defendat. Sic deinceps ire licet per omnia Exordia.

Non tamen denoto hæc in Cicerone, quòd improbem exordia ducta à simili, ab apologo, fabula, apophthegmate, paradoxo, thesibusque universalibus, quibus hodie Oratores sacri utuntur.

Deinde in Exordio, ut sit ex arte, latere debent prima semina amplificationis, & affectuum, quos totos explicare non oportet, sed tantum impellere auditorem leniter, ut jam inclinato & affecto reliqua incumbat oratio.

Certe

Certè in oratione pro Quinctio sunt amplificationes injuriæ, quæ fit Quinctio, & affectus commiserationis in eundem, & odii in Nævium, cæterosque adversarios. Similiter pro Roscio Amer. & in Divinat. & fermè in omnibus.

Hac tamen cautione prospiciendum in Exordio, ut amplificatione rerum parcè & breviter utamur; illa verborum liberior est: tum Oratorii numeri suavitas, & periodorum venustas amplum facit Exordium.

Sint etiam in Exordio affectus ut plurimum leniores; vel si aliquando graves, sint tantum quasi inchoati: nondum enim exarsit Orator sed sensim progreditur & assurgit.

Postremò Aristoteles *Rhetor. lib. 5. cap. 14. & ad Al. cap. 31.* Cicero, Quintilianus admovent in singulis generibus proprium esse aliquid Exordio. In genere Demonstrativo Exordia sunt maximè libera: nam & longè à materia duci, & ex aliqua rei vicinia possunt. In Deliberatione verò sæpè nulla vel brevia esse debent: non enim ut supplex ad judicem venit Orator, sed hortator atque auctor. In genere Judiciali ex ipsis visceribus causæ sunt sumendæ, judicem conciliando, & causæ nostræ utilitatem accersendo. Cæterum in parvis atque frequentibus causis, vel etiam in honestis, non semper veteres Oratores Exordio utebantur, sed ab ipsa re incipiebant. Dabant etiam operam maximè, ne ostentarent in principiis curam:

CAPUT SECUNDUM.

De Narratione.

IN Judicis Exordio subjicitur Narratio: nisi refutanda, & prius amolienda sint quædam præiudicia & objecta. Ut pro Milone, pro Sylla, pro Muræna. Quod si rem jam narravit adversarius, narranda tantum alio modo, quæ ipse contrarios falsò narravit. *Quintil. lib. 6. cap. 1.*

ARTICULUS I.

Quid Narratio, & Quotuplex.

Quid est Narratio? R. Definitur à Cicerone *in partit.* rerum explicatio, & quædam quasi sedes ac fundamentum constituendæ fidei.

Quotuplex est Narratio? R. Quintilianus *lib. 4. cap. 2.* duplicem esse tradit: unam ipsius causæ; alteram rerum ad causam pertinentium. Narratio causæ, seu expositio rei, de qua status est, fit simpliciter, sine arte & amplificatione: Ut, *Clodius statuit Milonem occidere, quare ex urbe profectus, occurrit inimico pugnavit, Milone se defendente occisus est.* Narratio rerum, quæ pertinent ad causam, fit ornate, & copiosè, habetque sæpe probationis vim. Ut, *P. Clodius cum statuisset, &c.* Ubi orator amplè narrat singula, & quæ ad causam sunt utilia, miro artificio prosequitur.

ARTICULUS II.

I. Virtus Narrationis seu Probabilitas.

Quot sunt Narrationis virtutes? R. Quatuor: Probabilitas, Brevitas, Perspicuitas, Suavitas. *Cicero in partit.*

Quâ ratione fit probabilis Narratio? R. Si personis, si temporibus, si locis, ea, quæ narrabuntur, consentient: si testata dici videbuntur: si eum hominum opinione, auctoritate, si cum lege, cum religione conjuncta: si probitas narrantis significabitur, si antiquitas, si memoria, si orationis veritas, & vitæ fides.

Docet præterea Quintilianus, *lib. 4. cap. 1.* ut credibilior fiat narratio, semina quædam probationum spargere: verum sic, ut narrationem esse meminerimus, non probationem. Nonnunquam etiam Argumento aliquo confirmabimus, quod proposuerimus, sed simplici & brevi: ut in veneficiis, *Sanus bibit, statim concidit, livor ac tumor confestim est infecutus*, Has vocat præparationes, quæ optimè erunt, si latuerint: ut, à Cicerone sunt quidem utilissimè prædicta omnia, per quæ Miloni Clodius, non Clodio Milo insidiatus, esse videatur: plurimum tamen facit illa callidissima simplicitatis imitatio: *Milo autem cum in senatu fuisset eodie, quoad senatus est dimissus, domum venit: calceos & vestimenta mutavit: paulisper dum se uxor, ut fit, comparat, commoratus est.* Quàm nihil præparatò, nihil festinatò fecisse videtur Milo? Quod non solùm rebus ipsis

vir eloquentissimus, quibus moras, & lentum profectionis ordinem ducit, sed verbis etiam vulgaribus, & quotidianis, & arte occultâ consecutus est: quæ si aliter dicta essent, strepitu ipsum judicem, deinde patronum excitassent.

ARTICULUS III.

II. Virtus Narrationis, seu Brevitas.

QUÂ ratione Narratio fit Brevis? R. Si semel unaquæque res dicatur: si inde cœperimus rem exponere, unde ad judicem pertinet: si nihil extra causam dixerimus: si reciderimus omnia, quibus sublati nec cognitioni quidquam, nec utilitati detrahatur. *Quint. ibid.*

Ac multos decipit imitatio Brevitatis, ut cùm se breves putent esse, longissimi sint. v. g. *In portum Veni, navim prospexi, quanti veheret interrogavi, de pretio conveni, consendi, sublata sunt anchora, solvimus oram, proveci sumus.* Nihil horum dici celerius potest; sed sufficit dicere, *è portu navigavi.* Et quoties exitus rei satis ostendit priora, debemus hoc esse contenti, quo reliqua intelligantur. Quare cùm dicere liceat, *Est mihi filius juvenis: omnia illa supervacua, Cupidus ego liberorum, uxorem duxi, natum suscepi, filium educaui, in adolescentiam perduxi.* In hoc ponenda est Brevitas, ut non minus, sed ne plus dicatur, quàm oporteat. *Quintil. ibid.*

Deinde vitanda illa Sallustiana (quamquam in ipso virtutis locum obtinet) Brevitas, & abruptum sermonis genus: quod otiosum for-
tasse

taſſe lectorem minus fallit, audientem tranſvo-
lat, nec, dum repetatur, expectat. Media
hæc tenenda eſt via narrandi, quantum opus
eſt.

Denique illud Horatii evita: *Dum brevis
eſſe volo, obſcurus ſio.* Et hoc ejuſdem Quintilia-
ni adverte: *Non inornata debet eſſe Brevitas.*

ARTICULUS IV.

III. Virtus Narrationis, ſeu Perſpicuitas.

QUA ratione Narratio fit perſpicua? R. I. Si
verbis uſitatis & propriis aperta fit. II. Si
ordo temporis & rei geſtæ ſeries ſervetur. III. Si
adhibeatur aliqua diviſio, & partitiō. IV. Si res
non interruptè narretur. V. Si ipſa etiam pro-
nuntiatio in hoc accommodata fit, ut iudex,
quæ dicuntur, quàm facillimè accipiat. Cicero
Catil. III. *Orditur aperta Narratione atque di-
lucida, rebus, perſonis, temporibus, locis diſtincta.*

ARTICULUS V.

IV. Virtus Narrationis, ſeu Suavitas.

QUA ratione Narratio fit ſuavis? R. Si ha-
beat admirationes, expectationes, exitus
inopinatos, ſi interpoſitos motus animorum,
colloquia perſonarum, dolores, iracundias,
metus, lætities, cupiditates. Cicero in partit.
Deinde, ſi non eodem tenore, ſed modò bre-
viore ſtylo, modo prolixiore, parva preſſe,
magna ſubtiliter, atrociam invidioſè, triſtia mi-
ſera-

erabiliter, læta jucundè efferantur ; ut varius sermo effugiat tædium , & sine satietate delectet.

Vide insigne exemplum pro Cluentio, *De Salsia*. Et Verrin. III. *De Philodamo*. Et Verrin. VII. *De Navarchis, de civibus Rom.* &c. Verùm & aliæ Verrinæ abundant his Narrationibus, in quibus est mira Suavitas.

ARTICULUS VI.

Narrationis Figura.

QUæ in Narratione potissimum usurpantur Figuræ? R.

I. Hypotyposis. Ut Verrin. VII. *Cadebatur virgis in medio foro Messana civis Rom. cum interea nullus gemitus, nulla vox alia istius miseri inter dolores crepitumque plagarum audiebatur, nisi hæc: Civis Rom. sum. Ibid. Ipse inflammatus scelere & furore in forum venit, ardebant oculi, toto ex ore crudelitas emicabat.*

II. Suspendio. Verr. VII. *Quid deinde? quid censes? furtum fortasse aut prædam expectatis aliquam? expectate facinus quàm vultis improbum; vincam tamen expectationem omnium, &c.*

III. Dialogismus. Ut Verr. III. *Quaso, inquit, Philodame, cur ad nos filiam tuam non introvocari iubes? (& paulò post) tum ille, ut aliquid responderet, negavit esse moris Græcorum, ut in convivio virorum accumberent mulieres. Hic tum alius ex alia parte: enim verò ferendum hoc non est, vocetur mulier, &c.*

IV. Com-

IV. Communicatio. Ut Verr. VII. *Si tu apud Persas, aut in extrema India deprehensus Verres ad supplicium ducerere, quid aliud clamaris, nisi te civem esse Romanum?*

V. Exclamatio, & Admiratio. Ut pro Cluent. de Sallia illa matre, ubi post aliquam narrationem hæc interferit ad motum. *O mulieris scelus incredibile, & præter hanc unam in omni vita inauditum! o libidinem effrenatam & indomitam! o audaciam singularem? non timuisse sin minus vim deorum, hominumque famam, at illam ipsam noctem, facesque illas nuptiales. &c.*

Et his patet in Narratione reperiri etiam motus: qui tamen plerumque sunt lenes & moderati, fiuntque quasi per digressionem.

CAPUT TERTIUM.

De Contentione.

Quid est Contentio? R. Est, in qua firmamenta causæ afferuntur, dum, quæ contra nos sunt, refellimus, & nostra confirmamus. *Cicero de Orat. 2.*

Contentio ex tribus constat, Propositione, Confirmatione, & Confutatione.

ARTICULUS I.

Propositio.

Quid est Propositio? R. Est brevis summa totius orationis; habetque tres condiciones

nes (uti observat Juglaris) I. ut sit una, ex illius enim unitate desumitur unitas orationis. II. Ut extendatur, ad totum id, quod in oratione tractatur, hoc est, ut in illam, tanquam in metam, omnia argumenta colliment. III. ut sit clara, ut non modò intelligatur, sed nec possit non intelligi.

Aliàs à Quintiliano *lib. 4. cap. 4. & 5.* dicitur, (in genere judiciali scilicet,) brevis status, & totius causæ comprehensio; habetque duas partes, sejunctionem scilicet, & distributionem. Sejunctio est oratio brevis declarans quid cum adversariis convenit, quid in controversia relinquitur. Distributio est oratio proponens quibus de rebus dicturi sumus, vel est explicatio ordinis, quem sequi volumus per totam orationem. Utraque debet esse clara, & brevis, non fere plusquam tria capita complectens.

Exempla sunt pro Muræno. *Intelligo, Iudices, tres accusationis partes fuisse, & earum unam in reprehensione vitæ, alteram in contentione dignitatis, tertiam in criminibus ambitus esse versatam.* Et Philip. VII. *Cur igitur pacem nolo? quia turpis est, quia periculosa. quia esse non potest, quæ tria dum explico, peto à vobis &c.* Pro lege Manili. *Primum mihi videtur de genere belli, deinde de magnitudine, tum de imperatore deligendo dicendum.*

ARTICULUS II.

Confirmatio.

Quid est Confirmatio? R. Est pars contentio-
nis, in qua rem à nobis propositam confir-
mamus. *Cicero de invent. lib. 1.*

Omnis autem Confirmatio consistit in argu-
mentis & argumentationibus, quibus causæ
nostræ fidem, & auctoritatem, & firmamentum
adjungimus. Atque de confirmatione satis, &
commodiùs diximus. lib. 1. cap. 1. & 2.

ARTICULUS III.

Confutatio.

Quid est Confutatio? R. Est pars orationis,
quæ contrarias adversariorum argumenta-
tiones dissolvimus. *Cicero de invent. lib. 1.*

Quis est ordo in Confutatione tenendus? R.
Contrarius qui in Confirmatione: nam primo
loco infirma adversarii argumenta collocanda
sunt, infirmissima ultimo, fortia in medio. Vel
ordo is erit in refellendo, quem adversarius in
objiciendo, tenuerit.

Quotuplex est modus seu industria Confutan-
di? R. Ex Quintiliano *lib. 4. cap. 13. & lib. 6.
cap. 3.* Triplex: Negando, Redarguendo, Ele-
vando.

NEGANDO.

Quomodo confutamus Negando? R.

I. Si omninò rem allatam ab adversario ne-
gamus. Ita apertè Cicero pro Quinctio

G

Nega-

Negamus te bona Quinctii, Sexte Navi, possedisse ex edicto Prætoris.

II. Si crimen ab ejus, quem defendimus, persona & moribus alienum ostendimus. Pro Roscio Amer. Patrem occidit Sexte. Roscius qui homo? adolescentibus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus videlicet sicarius, homo audax, & sæpè in cade versatus? at hoc ab accusatore ne dici quidem audistis, &c. Sic à persona Regis Dejotari, & prudentis, & probi: *pro dejot.*

III. Si factum negamus ab adjunctis loci temporis, &c. Ut pro Milone, Si à consequentibus, ut pro Dejot. Si remotione causarum, ut pro Cælio. Sæpè Cicero confutat hoc modo: nam ex negatione causæ, præsertim finalis, negationis effectus colligitur. Hoc est, si possit ostendi nulum fuisse homini propositum finem aliquid faciendi, probabile est non fecisse.

REDARGUENDO.

Quomodo confutamus Redarguendo? R.

I. Si dubium, aut fictum, aut falsum esse possimus dicere: quod adversarius sumplerit. Cicero in Partit. Pro Rosc. *Exheredare pater filium cogitabat, mitto querere qua de causa, quero qui scias, &c.*

II. Si non probabile affert adversarius. Ut pro Cluentio, *jam verò illud, quàm non probabile, quàm inusitatum, iudices, quàm novum, in pane datum venenum? faciliusne potuit, quàm in poculo? Latentius potuit abditum aliqua in*
parte

parte parvis, quàm si totum colligefactum in potione esset? &c.

III. Si contraria, & pugnancia ab adversario dici ostendimus, Ut pro Rosc. Vides, Eruci, quantum distet argumentatio tua abs re ipsa, atq; à veritate. Quod consuetudine partes faciunt, id quasi novum reprehendis: quod benevolentia fit, id odio factum criminaris: quod honoris causa patet filio suo concessit, id eum supplicii causa fecisse dicis. Neque hac tu non intelligis, sed usque eo, quid arguas non habes, ut non modo tibi contra nos dicendum, putes verum etiam contrariorum naturam contraque consuetudinem hominum, contraque opinionem omnium.

IV. Si contemnimus crimina leviter ab adversario objecta. Ut pro eodem Rosc. Quod Erucio accidebat in mala nugatoriaq; accusatione, idem mihi usquevenit in causa optima. Ille quomodo crimen commentitium confirmaret, non inveniebat: ego res tam leves quæ ratione infirmam ac diluam, reperire non possum. Quid ais, Eruci, &c. Et postea: Odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc, opinor, ostenditur Eruci, quod hunc ruri esse patiebatur. Nunquid est aliud? imo vero, inquit, est: Nam istum ex heredare in animo habebat. Audio: nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat: nam illa, opinor, tu quoq; concedis levia esse atq; inepta, convivia cum patre non inibat, &c. Deniq; concludit: Quid mihi ad defendendum dedisti, bone accusator, &c. Dissolvitq; reliqua argumenta. Certè præclara est hæc confutationis forma, qua Cicero

Erucium variis modis excutit, urget, & cōtemnit.

V. Si crimen in adversarios detorqueamus, & suis ipsos (quod Ciceroni frequentissimum est) argumentationibus jugulemus. Ita rursus Cicero suum Erucium conficit, dum probabilius esse ostendit istos sicarios noctu, qui Romæ Sex. Roscium occiderunt, esse adversarios. *Quid est ergo, quo tandem accusator inopia argumentorum confugerit? &c.*

VI. Si interrogando, increpando, concedendo, indignando, simulando irridemus adversarium: tum enim victores videmus, modò tamen absque arrogantia & immodestia. Et verò potentissimus est ad depri. nendos adversarios, & concirandos pro nostra causa affectus, risus: unde in causa Murænæ Cicero nihil æquè videtur opposuisse Catonis, & Salpitii, maximorum virorum, authoritati, quàm lætissimam illam suam facere dicendi festivitatem, sicque omne judicium solutum est risu; ut Cato, quamvis naturâ, & institutione, ipsa quoque accusatoris persona, quam sustinebat, horridior, cùm tamen risum tenere nequiret, feratur dixisse: *Dii boni, quam ridiculum consulem habemus.* Præterea satis constat, non alia re, quàm jocorum opportunitate, in manifestissimis criminibus L. Flaccum severitati judicium à Cicerone esse ereptum: perpetuo enim risu ac facetiis in Testes Asiaticos Romanosque cavillatur. Adeò ut Quintilianus lib. 2. cap. 3. dixerit Ciceronem in jocis modum non tenuisse. Demostheni facultatem defuisse.

ELEVANDO.

Quomodo confutamus Elevando: R. Quando res, quam adversarius suaserit, negari non potest, aut quando infirma est nostræ causæ ratio: duos assignat Agricola, *lib. 2. cap. 21.* elevandi, seu, ut ipse loquitur, elabendi modos: I. regerendo aliquid in personam adversarii: II. regerendo in rem ipsam. In rem regerimus, cum rem parem aliquam ei, quæ nobis objicitur, reponimus; ut quantum nos urget adversarius, tantum videamur, nos eum è diverso eo quod referimus, urgere. *Quale est pro Calio, cui cum objecta esset luxuria major, quam ut eam defendere auderet Cicero; apertior, quam ut posset eam negare: molliit quidem aures quantum potuit Orator, & partim temporum magis ea vita dixit, quam hominis, partim contendit aliquid esse concedendum atati. Tum (quod hujus loci proprium est) velut remedium invidia opposuit spem futurae industriae & probitatis in ætate ventura, ex actionibus laboribusque, quos Calius iam suscipiebat, sustinebatque. Sic Virgilius in Eclogis:*

*Dic quibus in terris (& eris mihi magnus
Apollo)*

*Tres pateat Cali spatium non amplius ultra?
Alter cum nequeat respondere, aliud par obji-
cit:*

*Dic quibus in terras inscripti nomina Regum
Nascantur flores: & Phylida solus habeto.*

In personam regerimus, cum dimissa re,

ostendimus, qualiscumque sit, non convenire tamen adversarii personæ obicere eam, neque rectè hæc ab eo dici. Cujusmodi est pro Ligario, quòd Tubero, accusator Ligarii, in eadem causa fuerit, cujus Ligarium accusabat. Simile est in Sallustium: *Quasi vero tu sis ab illis viris, Sallusti, ortus.* Et paulò pòst: *Ecquid te tui piget, homo levissime, cum ea culpas, quæ in historiis mihi gloria ducis?* Et iterum. *Qui mihi ausus sit eloquentiam ut vitium obicere, cujus semper nocens eguisti patrociniò?* Sic & Virgilius: *Meque timoris argue tu, Drance.* Et apud Senecam Jason: *Medea amores obicis?*

Denique est confutatio, quam inversionem & absolutionem vocant, cùm edocemus argumenta, vel causam contra nos allatam, pro nobis facere. Cicero de Invent. lib. 2. Cujus est elegans exemplum apud Cæsarem lib. 7.

Vercingetorix (inquit) cùm ad suos redisset proditiõis infimulatus: I. *Quod castra propius Romanos movisset.* II. *Quod cum omni equitatu discessisset.* III. *Quod sine imperio tantas copias reliquisset.* IV. *Quod ejus discessu Romani tanta opportunitate & celeritate venissent.* Non hæc fortuito, aut sine consilio accidere potuisse. Regnum illum Gallia malle Cæsaris concessu, quam ipsorum habere beneficio.

Tali modo accusatus ad hæc respondit. I. *Quod castra movisset, factum inopia pabuli, etiam ipsis hortantibus, quod propius Romanos accessisset persuasum loci opportunitate, qui seipsum*
man-

munitione defenderet. II. Equitum operam neque in loco palustri desiderari debuisse, & illic fuisse utilem quo sint profecti. III. Summam imperii se consilio nulli discedentem tradidisse, ne is multitudinis studio ad dimicandum impelleretur. IV. Romani si casu intervenerint, fortuna; si al. cujus iudicio vocati, huic habendam gratiam, quod paucitatem eorum ex loco superiore cognoscere, & virtutem despicere potuerint.

CAPUT QUARTUM.

De Peroratione.

STrenui ac diligentis Oratoris est, nihil in ultima hac parte negligere, sed studiosius excolere; quòd quæ tunc dicuntur mentibus auditorum adhærescant, & res plerumque ab exitu & fine probentur. *Aristot. Rhetor. lib. 2. cap. 19.*

Denique cum Peroratio à nonnullis motuum sedes dicatur, videanturque omnes affectus huc referri (nam aliæ quoque partes affectus recipiunt, sed breviores, ut ex his plurima sint reservanda) hic, si usquam, totos eloquentiæ fontes aperire licet. & omnes animorum motus adhibere. *Cicero de Orat. 2.* Hac in parte Cicero excelluit, & Oratorum princeps fuit.

Quid est Peroratio? R. Artificiosus orationis exitus, sive est extrema pars orationis, in qua id, quod tota oratione expetebat Orator,

majori vehementia evincere & obtinere contendit. *Quintil. lib. 6. cap. 1.*

Quot partibus constat Peroratio? R. Tribus; Enumeratione, Amplificatione, Affectu. *Cicero in partit.*

Quomodo fit Enumeratione? R. Cum ea, quæ per totam orationem variè sunt sparsa, colligimus, & uno velut aspectu ponimus ob oculos per anacephalæosim, seu recapitulationem, quæ est rerum fusè dictarum brevis & summa, & artificiosa repetitio. Cicero pro Quinctio sigillatim omnia repetit, & ordine suo, quæ probaverat, subjicit cum ratione. *Ostendi quàm multa &c.* Et pro lege Manil. *Quare cum & bellum ita necessarium sit, ut negligi non possit; ita magnum, aut acuratissimè sit administrandum: & cum ei Imperatorem præficere possitis, in quo sit eximia belli scientia, singularis virtus, clarissima autoritas, egregia fortitudo: dubitabitis, Quirites, Quin hoc tantum bonum, quod à Diis immortalibus oblatum & datum est, in Rempubl. conservandam atque ampl. ficandam conferatis.*

Sæpè etiam optima est illa Enumeratio, quæ non simpliciter fit; sed figuratè vel per apostropham, vel prosopopœiam, interrogationem, præteritionem &c.

Potestque Enumeratio præcedere amplificationem, vel subsequi, vel etiam ei permisceri.

Denique Enumeratione utendum, quando causâ, multis argumentis deductâ, memoriæ auditorum diffidimus, ac tum præcipua tantum argu-

argumenta cum ornatu & varietate, servato ferè ordine confirmationis, repetimus.

Quomodo fit Amplificatione & Affectu ? R. Si ea, quæ de Amplificatione & affectu diximus, & accuratè observentur : præsertim hic valent apostropha, exclamationes, prosopopœiæ, commiserationes, nam his figuris, & maximis affectibus, amplificationibusque omnes Ciceronis perorationes sunt plenæ.

A P P E N D I X

De Artificio componenda Orationis.

Quot rebus constat artificium componendæ Orationis ? R. Tribus Exordio, Contentione, Peroratione ; nam Narratio (ut diximus) non semper adhibetur, nisi in genere judiciali.

Quodnam est artificium Exordii ? R. Præmitti ab Oratore Exordium (quod postremo loco aliqui dicunt oportere fieri) ex visceribus causæ ; continetque prima semina argumentationum, amplificationum, affectuum, qui reliquâ oratione tractantur. Sed de artificio Exordii satis alibi.

Quodnam est artificium Contentionis ? R. Primum sumenda est brevis & clara quæstio, seu propositio, vel in genere demonstrativo, vel deliberativo, vel judiciali. Deinde, seligenda è locis oratoriis duo triaue argumenta præcipua, quibus & proposita quæstio niti, & in quæ quasi in suas partes, oratio distribui possit. Tum

Tum accedens argumentatio vel tripartita, vel quinque partita, vel Enthymema, vel Inductio explicabit atque efferet argumenta. Singulas autem argumentationis partes cum amplificatione rerum ac verborum exornare, eam aptæ transitiones colligare debent. Postremo trahuntur affectus, vel Orator digreditur, aut confutat, re confirmatâ & amplificatâ.

Quoddam est artificium Perorationis? R. Peroratio omnia per orationem sparsa vehementius colligit, ac primum argumentationes strictim ac sapienti quadam confusione recenset, eas rursus amplificat, inchoatos affectus resumit, adauget, & ad summum perducit. Nonnunquam novo argumento, aut argumentatione, tanquam forti telo ad finem reservato, auditorem vincit.

Unde hoc Artificium componendæ orationis confirmari potest? R. Ex ipsis M. Tullii Ciceronis orationibus, qui primum exorditur ab adjunctis, aut ab aliis visceribus causæ: Deinde proponit breviter, & clarè: Tum Distribuit orationem in duo triave argumenta præcipua: Hæc argumentationibus tractat. Ipsas argumentationum partes amplificat: trahitque affectus: perorat denique.

Atque harum quidem M. Tullii Ciceronis orationum artem, atque analysim in altero Tractatu dedimus. Qua re haud scio quid studiosæ juventuti sit utilius.

LIBER TERTIUS

DE

TERTIA PARTE RHETORICÆ

SEU DE

ELOCUTIONE.

HÆc est propria Oratoris pars, à qua & Rhetor, & Eloquens, & maxime Orator Oratore præstantior dicitur. Sine Elocutione supervacua sunt inventio, ac dispositio; & similia gladio condito, atque intra vaginam hærenti. Ideò Cicero Inventionem quidem ac dispositionem prudentis hominis putat, eloquentiam Oratoris. In hac igitur parte omne studium, & exercitatio, & imitatio, & ætas ponenda est. *Cic. de Orat. lib. 2. Quintil. lib. 8. in proximo.*

Quid est Elocutio? R. Est idoneorum verborum, ac sententiarum ad res inventas & dispositas accommodatio, ut diximus in Apparatu.

Quot sunt virtutes Elocutionis? R. Quatuor: Latinitas, Perspicuitas (de quibus vide Grammaticæ præcepta) Ornatus, & Suavitas. *Quintil. lib. 8. cap. 1. Cicero de Orat. 3.*

In quo situs est Ornatus Elocutionis? R. In tropis, & figuris.

In quo sita est Suavitas Elocutionis ? R. In oratorio numero, qui pedibus constat, & maxime in periodo, cujus partes sunt incisa, & membra.

CAPUT PRIMUM.

De Tropis in uno verbo.

Quid est Tropus ? R. Est verbi vel sermonis à propria significatione in aliam cum virtute mutatio. Ut cum diximus *lætas segetes*, verbum lætus à propria significatione, qui lætos homines dicimus, ad segetes cum virtute transfertur. *Quintil. lib. 4. cap. 6.*

Quotuplex est Tropus ? R. Duplex : alter in uno verbo, & alter in pluribus, seu in oratione.

Quot sunt Tropi in uno verbo R. Sex : Metaphora, Synecdоче, Metonymia, Antonomastia, Catachresis, Metalepsis.

ARTICULUS I.

Quid est Metaphora, latinè translatio ? R. Est cum nomen, aut verbum, quod propriè rem aliquam significat, assumitur ad rem aliam similem significandam. Ut, cum nomen *vulpes*, quod propriè bestiam significat, assumitur ad significandum hominem fraudulentem, cum quo ipsa *vulpes* habet similitudinem Cicero de Orat. 2. Quoru.

Quotuplici ex causa fit Metaphora? R. Triplici.

I. Ob necessitatem, cum proprium verbum deest, rei significandæ: Sic *gemmare vites*, *luxuriam esse in herbis*, *hominem esse durum*, aut *asperum*, ex necessitate dicitur, quia non est proprium his affectionibus nomen.

II. Ob maiorem significandi vim: nam *incensum ira*, *inflammatum cupiditate*, & *errore lapsus* significantius dicimus, quàm *commotum*, quàm *cupidum*, quàm *errantem*.

III. Ob decentiam & ornatum: quo modo *lumen ingenii pro acuto*, *flumen eloquentiæ pro disertoratore* dicimus.

Quotuplex est vis Metaphoræ? R. Quadruplex.

I. Cùm verbum uni animato proprium alteri quoque animato tribuitur. Ut, *si dicas hominem latrare*: Livius enim Scipionem à Catone allatrari solitum refert.

II. Cùm verbum uni inanimato proprium alteri quoque inanimato tribuitur. Ut, *Concentu virtutum nihil suavius*.

III. Cùm verbum uni inanimato proprium alteri tribuitur. Ut, *Duo fulmina belli Scipiades*.

IV. Cùm verbum uni animato proprium alteri inanimato tribuitur, Ut, *Regina florum rosa*.
Accipiens sonitum saxi de vertice pastor

Quare delectantur homines Metaphora? R. Quia placet omnibus similitudo: Metaphora autem est similitudo ad unum verbum contra-

Etia. Tamen est hæc differentia inter Metaphoram, & similitudinem, quod in similitudine ponitur dictio, quæ vim habeat comparandi: dicimus enim, *Homo iratus est sicut leo*. In Metaphora autem, res, cum qua aliud comparatur, pro re ipsa ponitur: ut, *Homo iratus est leo*.

Quæ sunt vitia Metaphoræ? R.

I. Si nimia sit dissimilitudo: qualis est inter *fornicem & cælum*, quod *sphæricum* est. Ne igitur usurpa illud Ennii: *Cali ingentes fornices*.

II. Si à longè similitudo ducatur. Ut, *Carybdis bonorum*, pro voragine.

III. Si translatio sit humilis, ut, *Saxea mundi verruca*, pro rupibus. Vel major quàm res postulat: ut, *Tempestas commensationis*, pro tumultu. Vel minor: *Iracundia calor*, pro ardore.

IV. Si nimium frequens sit Metaphoræ usus.

V. Si, quæ ad Poëtas magis pertinent, in solutam orationem adducantur, hoc est, si nimium sit sublimis & audax Metaphora, v.g. cum rebus inanimatis sensum & animos damus: qualis est illa Virgil. *Æn.5. Pontem indignatus Araxes*. Aut Ciceronis pro Ligario: *Quid enim tuus ille, Tubero, districtus in acie Pharsalica gladius agebat? cujus latus ille mucro petebat? quis sensus erat armorum tuorum!* Sed hæ Metaphoræ moliti debent formulis, ut ita dicam, si fas est dicere: vel particulis, quasi, quodammodo.

Cæterum nullus est Tropus florentior in singulis verbis, nec qui plus luminis adferat Orationi, quàm Metaphora.

ARTICULUS II.

Synecdoche.

Quid est Synecdoche? R. Est Tropus, in quo

I. Sumitur pars pro toto. Ut, *Puppis pro navi, Micro pro ense.* Author ad Heren.

II. Totum pro parte. Ut, *Fontemque ignemque ferebant.* Æn. II. pro aquam & carbones.

III. Unus pro pluribus. Ut, *Hostis habet muros, Romanus praelio victor.* Æn. I.

IV. Plures pro uno. Ut, *Populo imposuimus & oratores visi sumus;* cum de se Cicero tantum loqueretur. *Ad Brutum.*

V. Species pro genere. Ut, *Dentesque Sabellius exacuit sis,* pro quovis sue.

VI. Genus pro specie. Ut, *Ales pro aquila, Interfector pro parricida.*

VII. Materia ex qua res facta est, pro re ipsa. Ut, *Ferrum pro gladio. Puppis pro navi, argentum pro patera.*

VIII. Antecedentia pro consequentibus. Ut, *Vixit, pro mortuus est. Fuimus Troes, pro periit Troia.*

Translatio, inquit Quintilianus lib 8. cap. 6. admovendos animos, & res penè sub oculos subjiciendas, reperta est; at Synecdoche ad locupletandum sermonem pertinet.

DE ELOCUTIONE

ARTICULUS III.

Metonymia.

Quid est Metonymia, seu Hypallage? R. Est Tropus in quo.

I. Causæ pro effectis sumuntur, sive inventor, aut alicujus rei author pro re inventa. *Ad Herenn.* Ut, *Dona laborata Cereris*, quæ frumenti inventrix est. *Æn. VIII.* pro frumento in panem redactō. Item, *Legi Platonem*, pro ejus operibus.

II. Effecta pro causis. Ut, *Scelus & sacrilegium deprehensum est*, pro scelerato & sacriligo.

III. Continens pro re contenta. Sic bene moratæ urbes dicuntur. Sic *seculum felix*. Sic *Roma* pro Romanis, *Athenæ* pro Atheniensibus. *Cic. de Orat.* Ut *omittam illas omnium doctrinarum inventrices Athenas*, in quibus summa dicendi vis & inventa est, & perfecta.

IV. Possessor pro re possessa, ut *dux* pro exercitu. *Virgil. Æn. II.* *Fam proximus ardet Ucalegon*, pro Ucalegontis domo. Et, *Ab Annibale apud Cannas caesa sexaginta millia dicimus*, pro ab ejus copiis.

V. Signum pro re signata. Ut, *Olivæ pro pace*, *fascēs usurpantur pro magistratu*. *Virgi. Georg. II.*

Non illum populi fascēs, non purpura Regum flexit.

ARTICULUS IV.

Antonomasia.

Quid est Antonomasia? R. Est Tropus, in quo pro vero nomine rei significatæ aliquid ponitur. Ut, *Eversor Carthaginiis* pro Scipione, *Romana eloquentia princeps* pro Cicerone. Quintil. lib. 8. cap. 6.

Huc referri solet Epitheton. Differt Epitheton ab Antonomasia, quòd non sit tropus: nam non ponitur pro nomine proprio, sed nomini proprio apponitur. Ut, *Cum dicitur Scipio eversor Carthaginiis.*

Epitheton tum egregium, I. cùm addit rem significatam: ut, *Cupiditas effrenata, tristis senectus.*

Moderatus debet esse Epithetorum usus, ne, si parcus sit, oratio jaceat, sine appositis nuda, & velut incompta; si creber, abundet, & velut oneretur multis, longa & impedita. Illis & frequentius & liberius Poëtæ utuntur.

ARTICULUS V.

Catachresis, Metalepsis.

Quid est Catachresis? R. Est abusio vocis: nempe quando vocabulo alieno perinde ac proprio utimur, vel necessitatis causa, vel de industria. Sic abutimur hac voce *parricida*, quæ propriè patris interfectorem significat, pro eo qui

qui matrem aut fratrem interfecit; quia *Matricida* & *Fatricida* non satis latinè dicitur. Sic Poëta de industria etiam dixit: *Equum divina Palladis arte adificant.* Et, *Equitare in arundine longa.*

Quid est *Metalepsis*, seu *Transumptio*? R. Est cum per unum verbum gradatim ad aliquid intelligendum acceditur. Ut, cum Poetæ dicunt, *Post aliquod mea regna vident mirabor aristas*, id est post aliquot annos: nam ex aristis spicas & fegetes; ex fegetibus æstates, & ex æstatibus annos intelligimus.

Apud Oratores hic Tropus parcissimè usurpatur.

CAPUT SECUNDUM.

De Tropis in pluribus verbis, seu in Oratione.

Quot sunt Tropi in pluribus verbis seu in oratione? R. Tres: Allegoria, Hyperbole, Ironia.

ARTICULUS I.

Allegoria.

Quid est Allegoria? R. Est plurium verborum continuata quædam Metaphora: quoties aliud verbis dicitur, aliud sensu intelligitur. Nam similitudo seu Metaphora fit uno tantum verbo,

Ut

Ut navis pro Repub. Mare pro bello, fluctus pro seditionibus, portus pro pace. Allegoria autem fit pluribus verbis. Vt, Horat. lib. 1. Ode 14.

O Navis, referent in mare te novi

Fluctus : O quid agis ? fortiter occupa

Portum, &c.

Ita Virgilius : Claudite jam rivos pueri, sat praebebere.

Hoc est, desinite jam plura canere, quia fatis audivimus.

Qua ratione Allegoria non fit obscura? R. Si verbis propriis & apertis sit permixta. Vt, *Ceteras tempestates & procellas in illis dumtaxat fluctibus concionum semper Miloni putavi esse fugiendas* : ubi verbum illud proprium concionum rem aperit.

Quænam est præstantissima Allegoria? R. Quæ similitudinis & translationis gratia permixta est. Vt, *Quod fretum, quem Euripum, tot motus, tamque varias habere creditis agitationes, commutationes, fluctus, quantas perturbationes & quantos aestus habet ratio comitiorum?* Hic vides comitia per similitudinem freto, & Euripo comparari, perturbationes de comitionum strepitu ac negotiis translative dici.

Quid in Allegoria maximè advertendum? R. Vt, quo genere cœperis translationis, eodem finias : unde malè diceretur, *Per hostes invidia incendio deflagravi, ac demum ejus fluctibus demersus sum, pro ejus flammis absumptus.*

Quæ sunt species Allegoriæ? R. *Ænigma & Adagium.*

Quid

Quid est *Ænigma*? R. Est obscurior Allegoria, nimirum occulta & implexa rerum similitudine. Ut,

Est unus genitor, cujus sunt pignora bis sex;

Bis quoque triginta nata, sed dispare forma.

Aspectu hinc niveo, nigris ex vultibus inde:

Sunt immortales omnes, moriuntur ex omnes.

De Anno, qui duodecim mensibus constat, quorum quilibet triginta diebus luce & nocte distinctis completur. Sed hæc Oratores non usurpant.

Quid est *Adagium*? R. Est dictum celebre, & scita quadam novitate insigne. Ut *Cribrum per-
tusum pro homine obliuioſo: mali corvi malum
ovum: id est mali parentis malus filius.*

ARTICULUS II.

Hyperbole, Ironia.

Quid est *Hyperbole*, latinè *Superjectio*? R. Est *Tropus*, in quo vel augendo vel minuendo significamus id, quod non est absolute verum:

Augendo quidem. Ut, *Fulminis ocyor aliis, pro
celerrimus: minuendo vetò: Vix ossibus hæret,*
pro est admodum macilentus.

Debet tamen *Hyperbole* esse intra modum, aliquando etiam verbis mollienda. Ita Cicero post reditum in Senatu: *Omnes Metellos, præstan-
tissimos cives, oratione Servilii penè ab Ache-
ronte excitatos ait. Cæterùm insignis est illa
ejusdem Ciceronis in Antonium Hyperbole:*

Quæ

Quæ charybdis tam vorax, charybdin dico, quæ si fuit, fuit animal vivum, Oceanus medius fidius vix videtur tot res tam dissipatas, tam distantibus locis positas absorbere potuisse. Ex quo patet Hyperbolem adhiberi, vel ut aliquid augeatur, vel minuatur; vel ad laudem, vel ad vituperium.

*Quid est Ironia? R. Est Tropus, qui aliter illusio vocatur, & contrarium indicat iis verbis, ex quibus conflatur. Fit uno vel pluribus verbis: fit uno per antiphrasim; ut, *Ulysses* pro incauto, *Gigas* pro Nano, *Urbanus* pro rustico. Fit pluribus (hic est Tropus sermonis) vel simpliciter per contemptum: ut Cic. in Catil. *O bellum magnopere pertimescendum, &c.* Et in Anton. *Tu, homo sapiens & d. serte, quid dicis?* Et, *O præclarum custodem ovium, ut aiunt. lupum!* Vel per sarcasum (quæ est irrisio amara & hostilis) ut pro Cælio: *Quid facerem vehementius, nisi mihi intercederent inimicitia cum istius inimicitia viro, fratrem volui dicere; semper hic erro.* Vel per scomna (quod est tecta mordacitas) ut pro Roscio. Amerin.*

Quæso, Eruci, ut hoc in bonam partem accipias: non enim exprobrandi causa, sed commonendi gratia dicam. Si tibi fortuna non dedit, ut patre certo nascere, ex quo intelligere posses, qui animus patrius in liberos esset: at natura certè dedit, ut humanitatis non parum haberes. Vel per jocum facetum & urbanum. Quo modo videtur Cæpasilii oratio pro Cluentio. Item negotiatio

gotiatio Deciani, ejusque testimonium, pro Flacco, stoici Catonis asperitas ac doctrina pro Muræna.

CAPUT TERTIUM.

De Figuris verborum.

Quid est Figura? R. Est conformatio quædam verborum ac sententiarum à communi ratione loquendi remota, differtque Figura à Tropo, quòd Figura constare possit ex propriis verbis, Tropus verò non. *Quintil. lib. 9. cap. 1.*

Quotuplex est Figura? R. Duplex: altera verborum, & altera sententiarum.

Quot sunt Figuræ Verborum? R. Plures; suntque tribus præsertim modis. *Quintil. lib. 9. cap. 3.* I. Per Adjectionem. II. Per Detractionem. III. Per Similitudinem. Octo Figuræ fiunt per Adjectionem: Repetitio, Conversio, Complexio, Copduplicatio, Traductio, Synonymia, Polysindeton, Gradatio. Quatuor fiunt per Detractionem: Dissolutio, Adjunctio, Synecdoche, Synæceosis. Octo fiunt per Similitudinem vocum: Paronomasia seu Annominatio. Similiter cadens, Similiter desinens, Isocolon seu compar, Antitheton seu contra positum, Commutatio, Correctio, Dubitatio. *Ad Herim. lib. 4.*

ARTICULUS I.

Figura per Adjectionem.

R E P E T I T I O.

Quid est Repetitio? R. Est Figura, in qua ab eodem verbo sæpius incipit Oratio. Ut I. Catil. *Nihilne te nocturnum presidium palatii, nihil urbis vigilia, nihil timor populi, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt?* Et pro Quinctio. *Quid hac amentia? Quid hac festinatio? Quid hac maturitas tanta significat? non vim, non scelus, non latrocinium, non denique omnia potius, quàm jus, quàm officium, quàm pudorem?*

C O N V E R S I O.

Quid est Conversio? R. Est Figura repetitioni contraria, in qua sæpius eodem verbo finitur oratio. Cicero in Ant. Philipp. 2. *Doletis tres exercitus populi Rom. interfectos? interfecit Antonius, Desideratis clarissimos Cives? eos quoque vobis eripuit Antonius. Auctoritas hujus ordinis afflicta est? afflixit Antonius. Item: Concordia de civitate sublata est, libertas sublata est, fides sublata est, Respublica sublata est. Ad Heren. lib. 4.*

C O M P L E X I O.

Quid est Complexio? R. Est Figura repetitione simul & conversione constans. Ut, *Qui sunt, qui fœdera ruperunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui crudele bellum in Italia gesserunt? Carthaginienses.*

Carthaginenses. Qui sunt, qui Italiam deformaverunt? Carthaginenses. Qui sunt, qui sibi postulanti ignosci? Carthaginenses. Cicero. De lege Agrar. Quis legem tulit? Rullus. Quis maiorem populi partem suffragiis privavit? Rullus. Quis comitiis praefuit? idem Rullus.

Hæc Figura, uti præcedentes duæ, habent vim urgendi, & motus concitandi; virtutem etiam, & vitium amplificandi, nam acriter & instanter fiunt.

CONDUPPLICATIO.

Quid est Conduplicatio? R. Est ejusdem verbi, aut plurium, geminatio: vel initio orationis. Ut in Catil. *Vivis, & vivis non ad deponendam, sed ad confirmandam audaciam.* Vel in fine. Ut pro Marcello: *Vidimus tuam victoriam præliorum exitu terminatam, gladium vagina in urbe vacuum non vidimus.* Vel in medio. Ut Philipp. II. *Etiā audes horum in conspectum venire, proditor patriæ? proditor, inquam, patriæ venire audes in horum conspectum?* Vel aliquo interjecto. Ut, *Bona (miserum me? consumptis enim lachrymis, tamen infixus animo hæret dolor) bona Cn. Pompeii acerbissima voci subiecta præconis.* Vel totam sententiam repetendo. Ut Verr. VII. *Quid Cleomenes facere potuit (non enim possum quemquam insimulare falso) quid, inquam. Cleomenes magnopere facere potuit?*

Usurpatur Conduplicatio, vel ut oratio sit vehementior, vel ut suavior.

TRA.

TRANSDUCTIO.

Quid est Transductio? R. Est ejusdem verbi casibus, aut generibus, aut modis, aut temporibus paululum immutatis repetitio. Ut pro Archia poet. *Pleni sunt omnes libri, plena sapientium voces, plena exemplorum vetustas.* Et ad Herenn. *Eum tu hominem appellas, qui si fuisset homo, nunquam tam crudeliter vitam hominis petiisset.* At erat inimicus: ergo inimicum sic ulcisci voluit, ut ipse sibi reperiretur inimicus.

SYNONYMIA.

Quid est Synonymia? R. Est coacervatio multorum verborum idem significantium. Cicero Catil. VII. *Quæ cum ita sint, Catilina, perge, quod cœpisti, patent porta, proficiscere.* Et alio loco: *Abiit, excessit, evasit, erupit.* Item Philipp. II. *Tu illam domum ingredi ausus es? tu illud sanctissimum lumen intrare? tu illarum adium diis Penatibus os illud importunissimum ostendere? Non feram, non patiar, non sinam.*

Hæc Figura habet gravitatem, & acrimoniam. Cavendum tamen ne verbis & sensibus idem prorsus significantibus temerè & pueriliter fiat.

POLYSINDETON.

Quid est Polysindeton? R. Est Figura conjunctionibus adundans. Ut, *Iustitia, & fortitudine, & temperantia, & prudentia, & religione, & ceterarum virtutum laude floruit.*

GRADATIO.

Quid est Gradatio, seu Climax? R. Est Figura,
H gura,

gura, quæ non prius ad consequens verbum descendit, quàm aliquod præcedens repetat, & per illud, quasi per gradum, procedat. Ut pro Rosc. Amer. *In urbe luxuries creatur, ex luxuria existat avaritia necesse est: ex avaritia erumpat audacia, inde omnia scelera ac malicia gignuntur.* Et pro Milone: *Neque vero se populo solum, sed etiam Senatui commisit; nec Senatui modo, sed publicis praesidiis & armis? neque his tantum, sed etiam ejus potestati, cui Senatus totam remp. commisit.* Item pro Quinct. *Si tibi quid, Navi, debuisset Quinctius, petisses statim; si non statim, paulo quidem post; si non paulo, at aliquando, sex quidem illis mensibus profecto, anno vertente sine controversia.*

Hæc Figura apertiore habet artem, magis & affectatam; ideoque esse rarior debet: usurpatur tamen ad venustatem, & ad vim addendam orationi.

ARTICULUS II.

Figura per Detractionem.

DISSOLUTIO.

Quid est Dissolutio? R. Est Figura, qua demptis conjunctionibus dissolutè plura dicuntur. Quintil. lib. 9. cap. 3. de Orat. 2. *Ad Herenn. Ut, Sit in ejus tutela Gallia, cuius virtuti, fidei, felicitati commendata est.* Et pro Arch. poeta: *Hæc studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium præbent, delectant domi, non impediunt*

diunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur.

Apta est, ut vides, hæc Figura, non in singulis modò verbis, sed sententiis etiam; habetque uti Polyindeton, acrimoniam & vim velut sæpius erumpentis affectus.

ADJUNCTIO.

Quid est Adjunctio? R. Est Figura, qua unum a d verbum, quod primum aut postremum collocatur, plures sententiæ referuntur, quarum unaquæque desideraret illud, si sola poneretur. Vt, *Vicit pudorem libido, timorem audacia, rationem amentia.* Item : *Nec enim is es, Catilina, ut te aut pudor unquam à turpitudine, aut metus à periculo, aut ratio à furore avocarit.*

Huc referri solet Disjunctio : non quod fiat per detractionem, sed quia est Figura adjectioni opposita, quâ singulis brevibus sententiis singula subjiciuntur verba, cum unum omnibus sufficere posset. Vt, pro Archia : *Me autem quid pudeat, iudices, qui tot annos ita vivo, ut à studiis nullo me unquam tempore aut commodum, aut otium abstraxerit, aut voluptas avocarit, aut deniq; somnus retardarit.* Homerum Colophonis civem esse dicunt suum, Chii suum vendicant, Salaminii repetunt, Smyrnaei vero esse suum confirmant.

SYNECDOCHE.

Quid est Synecdoche, in quantum Figura est? R. Est reticentia unius verbi, quod ex aliis facile intelligitur. Vt, *Vix è domo discesserat, moerere servi, lugere filii, conjux misera lamentari*

mentari (facile subintelligitur cœpit, vel cœperunt.) Item: *Sermo nullus, nisi de te, supple, factus est.*

SYNÆCEOSIS.

Quid est Synæceosis? R. Est Figura, quæ duas res diversas conjungit unico verbo, subaudito eodem, vel æquivalente in ea parte, in qua non ponitur. Ut, *Tam deest avaro quod habet, quæm quod non habet; supple, illi deest.*

ARTICULUS III.

Figure per Similitudinem.

PARONOMASIA.

Quid est Paronomasia, seu Anuominatio? R. Est Figura, qua paululum immutata verba atq; deflexa in oratione ponuntur. Sive Paronomasia est, cum vox alia penè similis dissimili sensu subjungitur, & mutatione litteræ quæritur venustas, quæ delectet, aut pungat.

Hæc Figura levis alioqui, sententiarum pondere implenda est. Fit quatuor modis:

I. Adjectione litterarum, aut syllabarum. Ut, *In calamitosa fama, quasi in perniciofa flamma, emit morte immortalitatem.*

II. Earum detractio. Ut, *Amorè fecit, non amore. Non exigo ut immoriaris legationi, sed immorare,*

III. Earumdem commutatione in compositis. Ut, *Opertet juvenilem impetum reprimi, non op-*

opprimi. Ut abs te non emissus ex urbe, sed immis-
sus in urbem esse videatur.

IV. Translatione, seu inversione unius litte-
 ræ vel in primis syllabis, vel in mediis, vel in ex-
 tremis. Ut, *Parvo est animo, ne dicam pravo.*
Oportet diligere quem velis diligere. Ex oratore
Orator factus est.

SIMILITER CADENS.

Quid est Similiter Cadens? R. Est Figura, qua
 in eodem casus nomina, & in eadem tempora
 cadunt verba; seu initio, seu in fine, aut medio.
 Ut, pro lege Manil. *Ac primum quanta inno-*
centia debent esse Imperatores? quanta deinde
• nobis in rebus temperantia? quanto inge-
nio? quanta humanitate? Et pro Archia poeta.
Hunc ego non diligam? non admirer? non omni
ratione defendendum putem.

SIMILITER DESINENS.

Quid est Similiter Desinens R. Est Figura, in
 qua exitus sono sunt similes. Ut Cicero in Ver-
 rem: *cum fana spoliavit, cum tot homines inno-*
centes morte, cruciatu, cruce affecerit, cum pra-
donum duces accepta pecunia demiserit. Et pro
lege Manil. Ut ejus semper voluntatibus non mo-
do cives assenserint, socii obtemperarint, hostes
obedierint, sed etiam venti tempestatesque obse-
cundarint.

COMPAR.

Quid est Compar, seu Isocolon? R. Est Fi-
 gura, qua orationis membra constant ferè pari
 numero syllabarum. Ut pro lege Manil. *Tan-*

*rum bellum, tam diuturnum, tam longè lateque
dispersum Cn. Pompeius extrema hyeme appa-
ruit, ineunte vere suscepit, media æstate confecit.
Item: Cum tristibus severe, cum juventute co-
miter cum facinorosis audacter. Vel. Hoc sen-
tire prudentia est, facere fortitudinis, & sentire
vero & facere perfecta cumulatæque virtutis.*

ANTITHETON.

*Quid est Antitheton, seu Contrapositum? R.
Est Figura, qua vel singulis opponuntur. Vt.
Ficit pudorem libido, timorem audacia, rationem
amentia. Cedam inermis armatis, innocens no-
centibus, privatus furibundo magistratui. Vel
bina binis opponuntur. Vt, Non nostri ingenii,
vestri auxilii est. Est hac non scripta, sed nata lex.
Vel multa multis opponuntur. Vt, Quam non
adiciamus, accepimus, legimus; verum ex natura
ipsa arripuimus, hausimus, expressimus.*

*Hæc Figura delectat, sed sine affectatione; ut,
cum in acres incidit sensus, innata videatur esse;
non accersita.*

COMMUTATIO.

*Quid est Commutatio? R. Est Figura, qua
duæ sententiæ inter se discrepantes ita afferun-
tur, ut à priori posterior contraria priori profi-
ciscatur. Vt, Non ut edam vivo, sed ut vivam
edo. Item: Vt & sine invidia culpa plectatur, &
sine culpa invidia ponatur. Vivit Christianus ut
aliquando moriturus, moritur ut semper victurus.*

De

De Correctione , & Dubitatione agemus in
sequenti Capite.

CAPUT QUARTVM.

De Figuris Sententiarum.

Hic Maximè Elocutio sita est. Igitur hæ
figuræ accuratioribus exemplis illustran-
dæ sunt, quarum forma mentes adoles-
centum imbuantur. *Quintil. lib 9. cap. 2.*

Quot sunt Figuræ Sententiarum? R. Viginti
quinque: Interrogatio, Responsio, Subjectio,
Occupatio, Correctio, Dubitatio, Communi-
catio, Prosopopæia, Apostrophe, Hypotyposis,
Aposiopesis, Ethopœia, Emphasis, Sustainatio,
Prætermissio, Licentia, Concessio, Interruptio,
Ironia, Distributio, Permissio, Deprecatio, Ex-
ecratio, Epiphonema, Exclamatio. Harum, ut
videbimus, Figurarum aliæ delectant, aliæ fle-
tunt. Docent præsertim Occupatio, Subjectio,
Communicatio, Concessio, Sustainatio, Corre-
ctio, Prætermissio, Distributio, Delectant Etho-
pœia, Hypotyposis, Prosopopæa, Apostrophe,
Mouent Exclamatio, Deprecatio, Execratio, Li-
centia, Dubitatio, Interrogatio, Ironia, Em-
phasis, Epiphonema.

DE ELOCUTIONE

ARTICULUS I.

Interrogatio, Responsio.

Quid est Interrogatio? R. Est Figura, quæ rem dubiam non quærit, sed in laudationibus ac vituperiis, aliisque moribus exprimendis adhibetur. *Quintil. lib. 9. cap. 2.*

Fit decem modis:

I. Instando. Ut, *Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? patere tua consilia non sentis?* & totus denique hic locus. Quanto enim magis ardet, quàm si diceretur, diu abuteris patientia nostra, patent tua consilia. Sic Divinat. in Verrem *Tamen his invitissimis te offeres? tamen in aliena causa loquere? tamen eos defendens, qui se ab omnibus desertos potius, quam abs te defensos esse malunt.*

II. Interrogando de eo, quod negari non potest, ut, *An dices, hominem non esse à te interceptum, quem palam, & in ipsa civitatis luce occidisti?* Cicero Verr. VII. *Quid est, Verres? quid ad hac cogitas respondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horum dicere istis defensoribus tuis audes.*

III. Quærendo de eo, cui respondere sit difficile. Ut, *Centumne pedites propè inermes mille cataphractis militibus obstitissent? quo tandem modo? qua spe utilitatis? qua ratione prudentia!* Cicero pro Plancio. *Quid taces! quid dissimulas! quid tergiversaris! etiam atque etiam iusto, atque argeo, infector, posco, atque adeò flagito crimen: quam*

quamquam tribui, inquam, delegeris, quam vulerit Plancius, tu ostendito, si poteris, vitium.

IV. Jocando & deridendo. Vt pro Roscio Amer. Quid ergo affers, quare id factum putamus! verè nihil potes dicere. Finge aliquid saltem commodè, ut non planè videaris id facere, quod aperte facis, hujus miseri fortunis, & horum virorum talem dignitati illudere. Exheredare filium voluit, quam ob causam! nescio. Exheredare vitne! non. Quis prohibuit! cogitabat. Cogitabat! cui dixit! nemini.

V. Invidiam alicui accersendo. Vt pro Sextio, Quid dicam, Consules! hocce ut ego appellem nomine eversores hujus imperii! proditores vestrae dignitatis! hostes bonorum omnium! qui ad delendum Senatum, affligendum Equestrem ordinem, extinguenda omnia jura, atque instituta majorum, se illis fascibus, ceterisque insignibus summi honoris atque imperii ornatos esse abitrabantur.

VI. Miserationem excitando. Vt Si non apud Virgilium Aeneid. II. Heu quæ nunc tellus, inquit, quæ me & quora possunt accipere.

VII. Admirationem movendo. Vt, idem Virgilium Aeneid. III. Quid non mortalia pectora cogunt aethera fames!

VIII. Indignationem concitando. Vt Facet auctoritas mea perfidia artibus ac dolis afflictæ, & me quispiam modò ut ducem vereretur ac principem. Sic rursus apud Virgilium, Aeneid. I. Et quisquam numen Junonis adoret præterea.

IX. Acrius imperando, Vt iterum Aeneid.

IV. *Non arma expedient, totaque ex urbe sequentur.*

X. Scipsum alloquendo. *Æneid. XII. Quid agam, aut qua jam satis ima dehiscat terra mihi.*

Ex quibus vides acerrimam esse hanc Figuram, & summis Oratoribus familiarem.

Quid est Responsio? R. Est Figura, qua unum interroganti aliud, quod utilius est, respondetur, vel ad rem augendam, ut, *Rogatus testis, an ab reo vapulasset! & innocens, inquit.* Vel ad rem minuendam. ut, *An hominem occidit! Patronem, & parricidam.* Quintil. ibid.

ARTICULUS II.

Subiectio.

Quid est Subiectio? R. Est Figura, qua Orator vel interrogat seipsum, & respondet sibi, vel cum alium interrogavit, non expectat ejus responsum, sed aliquid de suo addit. Quintil. lib. 9. cap. 2. ut, *Domus tibi deerat! at habebas. Pecunia superabat! at egebas.* Cicero Philipp, 2. *Quid putem! contemptumve me! non video nec in vita, nec in gratia, nec in rebus gestis, nec in hac mea mediocritate ingenii quid despiciere possit Antonius, An in Senatu facillime de me detrahi posse credidit! qui ordo clarissimis civibus bene gesta Reipubl. testimonium multis, mihi uni conservata dedit! An decertare mecum voluit contentione dicendi! hoc quidem beneficium est: quid enim plenius, quid uberius, quam*

quàm mihi, & pro me & contra Antonium dicere. Illud profecto est: non existimavit sui similibus probari posse se esse hostem patriæ, nisi mihi esset inimicus. Et de Harusp. Resp. Tu meam domum religiosam facere potuisti! ecqua mente! qua invaseras. Qua manu! qua disturbaras. Qua voce! qua incendi jusseras. Qua lege! quam ne illa quidem impunitate evascripseras.

Adverte perfectam illam esse Subjectionem, quæ tribus constat: Propositione, Enumeratione seu Remotione, Conclusionem; ut pro Roscio Amerino. Rursum igitur eodem revertamur, & quæramus quæ tanta vitia fuerint in unico filio, quare is patri displiceret. At perspicuum est nullum fuisse. Pater igitur amens, qui odisset eum sine causa, quem procrearat! At is quidem fuit omnium constantissimus. Ergo illud jam perspicuum est, si neque amens pater, neque perditus filius fuerit; neque odii causam Patri, neque sceleris filia fuisse.

Hæc Figura plena est exornationis, usurpaturque ad amplificationem vel in laude, vel in vituperio, aut cum aliquid urgemus, suademus, aut dissuademus: denique cum docemus, aut refellimus.

ARTICVLVS III.

Occupatio, seu Prolepsis.

Quid est Occupatio, seu Prolepsis? R. Est Figura, qua id occupat Orator, quod ab adversa-

adversario potest objici. Vt VII. Verr. *Quid egam, judices, quo accusationis meae rationem conferam; quò me vertam; ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam boni nomen Imperatoris opponitur: video ubi se jactaturus sit Hortensius: belli pericula, tempora reip. imperatorum penuriam commemorabit: tum deprecabitur à vobis, tum etiam pro suo jure contendet, ne patiamini talem imperatorem Siculorum testimoniis populo Rom. eripi, ne ve obteri laudem imperatoriam criminibus avaritiæ velitis.* Et pro Arch. poët. *Quares quispiam, quid? illi ipsi summi viri, quorum virtutes litteris prodita sunt, istane doctrinæ, quam tu effers laudibus, eruditi fuerunt? difficile est hoc de omnibus affirmare: sed tamen est certum quid respondeam: ego multos, &c.* Sic pro Rosc. Amerin. *Quid ad istas ineptias abis, inquires; quasi vero mihi difficile sit, quamvis multos nominatim proferre, qui suos liberos, quos plurimi faciunt, agricolas assiduos esse cupiunt.*

Hæc Figura non tantum in refutationibus & probationibus usurpatur, sed etiam in exordiis. Vt pro Rosc. Amer. *Credo ego vos, judices, mirari, &c.* Et Divinat. in Verrem. *Si quis vestrum, aut eorum, qui adsunt, forte miratur, &c.*

Præterea sunt, inquit Quintilianus, diversæ species occupationis. Est enim quædam præmunio, qualis Cicerois contra Qu. Cecilium, quod ad accusandum descendat, qui semper defenderit. Quædam confessio: ut, pro Rabirio Posthumus, quem sua sententia reprehendendum fate-

tur, quod pecuniam regi crediderit. Quædam prædictio: ut, Ditam enim non augendi criminis gratia. Quædam emendatio: ut, Rogo ignoscatis mihi, si longius sum evectus. Frequentissima præparatio, cum pluribus vel quare facturi quid sumus, vel quare fecerimus, dici solet. Item præsumptio: ut, Quanquam illa non pœna, sed prohibitio sceleris fuit. Reprehensio: ut, Cives, cives, inquam, si hoc eos appellari nomine fas est.

ARTICULUS IV.

Correctio, Dubitatio.

QUID est Correctio? R. Est Figura, quæ dictam sententiam alia magis idonea corrigit. Ut pro Dejot. *At, credo, hæc homo inconsultus & temerarius, non videbat. Quis consideratior illo? quis rectior? quis prudentior? quanquam hoc loco Dejotarum non tam ingenio, & prudentia, quam fide & religione vita defendendum puto. Et in Catil. Quanquam quid loquar? te ut ulla res frangat? tu ut unquam te corrigas? tu ut ullam fugam meditere? ut illum tu exilium cogites? utinam tibi istam mentem Dii immortales donarent? tamen etsi video, si mea voce perterritus ire in exilium animum induxeris, quanta tempestas invidia nobis, si minus in præsens tempus recenti memoria scelerum tuorum, at in posteritatem impendeat.*

Alia est Correctio verborum, quæ tollit verbum, quo dictum est, & pro eo magis idoneum reponit, ut, *Ego semper omni officio, ac potius*

pietate patrem colui, vel sed stuporem hominis, ne dicam pecudis, attendite. In hac vita quos sumptus quotidianos! quas effusiones fieri putatis? quæ verò convivias? honesta credo in ejusmodi domo, si domus hæc habenda est, potius quam officina nequitia, & diversorium flagitiorum omnium.

Quid est Dubitatio? R. Est Figura, in qua Orator quærit, quid potissimum ex pluribus agere debeat, & singula quodammodo refelli. Ut, *Quid agam, iudices? si taceo, existimabitis me reum: si loquor, mendacem esse putabitis.*

Cicero pro Quinctio. Si ista causa abs te tota per summam fraudem & malitiam ficta est? si vadium omnino tibi cum Quinctio nullum fuit? quo te nomine appellemus? improbum? at, etiamsi desertum vadium esset, tamen in ista postulatione, & proscriptione bonorum improbissimus reperiebare. Num malitiosum? non negas. Fraudulentum? jam id quidem arrogas tibi, & praeclarum putas. Audacem, cupidum, perfidosum! vulgaria & obsoleta sunt: res autem nova & inaudita, &c. Et pro Cluent. Equidem quod ad me attinet, quò me veram, nescio: negem fuisse illam infamiam judicii corrupti! negem, &c.

Hæc Figura usurpatur, cum, ut res exaggeretur, suspensus auditorum animus teneri debet.

ARTICULUS V.

Communicatio.

Quid est Communicatio! R. Est Figura, qua vel auditores, vel adversarios, vel iudices ipsos

ipſos conſulimus. Ut II. in Verr. Nunc ego, judi-
ces, jam vos conſulo, quid mihi faciendum putetis:
id enim conſilii mihi proſecto taciti dabitis, quod
egomet mihi neceſſario capiendum intelligo. Et pro
Rabirio Tu denique, Labiene, quid faceres tali in
re ac tempore! cum ignavia ratio te in fugam at-
que in latebras compelleret: improbitas & furor
Saturnini in Capitolium acceſſeret: conſules ad
patria ſalutem ac libertatem vocarent: quam
tandem auctoritatem, quam vocem, cujus ſectam
ſequi, cujus imperio parere potiffimum velles.
Præclara eſt Communicationis forma pro Quin-
ctio. Si de prædiis tuis ageretur, S. Navi, ſi in
parvula re captionis aliquid vererere, non ſtatim
ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui con-
ſuluntur, concurriffes! cum juſ amicitia, ſocie-
tatis, affinitatis ageretur: cum officii rationem
atque exiſtimationis duci conveniret: eo tempore
tu non modo C. Aquilium, aut L. Lucullum, ſed
ne ipſe quidem te conſuluiſti: ſed ne quidem ad te
retuliſti: ne hac quidem tecum locutus eſ: hora
duæ fuerunt Quinctius ad vadiumonium non ve-
nit: quid ago! ſi me hercule hac tecum duo verba
feciffes: quid ago! reſpiraffet cupiditas atque ava-
ritia paululum: aliquid loci rationi & conſilio de-
diſſes. Et paulò poſt. Ego pro te nunc hos conſulo,
poſt tempus, in aliena re, quos tu in tua re, cum
tempus erat, conſulere oblitus es. Quæro abſ te,
C. Aquili, L. Luculle, &c.

Valet Communicatio, cum cauſa noſtræ con-
ſidimus, & adverſarium refellimus.

ARTI-

ARTICULUS VI.

Prosopopœia.

Quid est Prosopopœia? R. Est loquentis personæ ficta inductio; hocque genus locutionis mortuis quasi sursum evocatis, & urbibus, formis etiam fictis, ut virtuti, & voluptati, tribui potest. *Quintil. lib. 9. cap. 2.*

Hæc Figura non vulgarem eloquentiæ vim habet ad suadendum, objurgandum, laudandum, & miserandum. Cicero Milonem cum patria & secum loquentem inducit ad commiserationem. *Me quidem, iudices, exanimant & interimunt hæ voces Milonis, quas audio assidue, & quibus intersum quotidie: valeant cives mei, sint incolumes, sint florentes, sint beati: sit hæc urbs præclara, &c.*

Illustris est etiam, & ad objurgandum potens illa defuncti Ap. Clodii oratio in Clodiæ impotentis feminae præposteram libidinem. Pro Cælio. *Existat igitur ex ista familia aliquis, ac potissimum, cæcus ille qui profectò si extiterit, sic aget & sic loquetur: mulier quid tibi cum Cælio! quid cum homine adolescentulo! quid cum alieno! cur aut tam familiaris huic fuisti, ut aurum commodares; aut tam inimica, ut venenum timeres! non patrem tuum videras, non patrium, non atavos audieras consules fuisse: Ad hortandum verò Antonium: Quid si nunc ille Brutus reviviscat, & hic ante pedes nostros adsit, non hac uteretur oratione! ego reges ejeci, vos tyrannos introducis!*

is! ego libertatem, quæ non erat, peperî, vos partem servare non vultis! ego capitis mei periculo patriam liberavi, vos liberi sine periculo esse non vultis. Venuit idem Cicero patriam conquerentem facit I. Catil. Quæ tecum, Catilina, sic agit, & quodammodo tacita loquitur, nullum jam tot annos facinus nisi per te, nullum flagitium sine te; tibi uni multorum civium necesse, tibi vexatio direptioque sacrorum impunita fuit ac libera. tu, &c. Postea eandem secum colloquentem inducit. Etenim si mecum patria, quæ mihi vita mea multo est carior, si cuncta Italia, si omnis respublica loqueretur: M. Tulli, quid agit; tunc eum, quem hostem esse comperisti, quem, &c. Huc refertur.

I. Deliberatio, cum quis se contulit quid agendum sit, ut eleganter Cic. Verr. VII. Occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet! poterone animadvertere in eos, quos dicto audientes esse iussi! missum facere eum, cui imperium, potestatemque permisi! poterone eos afficere supplicio, qui Cleomenem secuti sunt: ignoscere Cleomeni, qui eos fugere & se consequi iussit? Pereat Cleomenes unda. Ubi fides! ubi execrationes! ubi dextra, complexusque! Fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem vocat, &c.

II. Sermocinatio, cum apta cuicunque personæ affingitur oratio. Ut, si de puero loquentes pueri sermonem effingamus; item si senem, mulierem, servum, regem loquentem faciamus. Quod in rerum gestarum narratione, in historia, poemate, dum

dam singula exprimere volumus, fieri consuevit. Vide passim exempla apud Poëtas, præsertim Virgilium, Senecam, Terentium, Plautum, apud Historicos, &c.

III. Dialogismus, seu personarum colloquutio (non interrupta scilicet, qualis est dialogus) frequens apud Ciceronem. Insigniter eadem Verr. VII. *Alter parens erat domi sua clarus & nobilis, qui, quia Cleomenem in defendendo filio laeserat, nudus penè est destitutus. Quid erat autem, quod quisquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare non licet. At causa cogit. Moriere, si appellaris: nunquam enim iste est cuiquam mediocriter minatus. At remiges non erant. Praetorem tu accusas? frange cervicem. Et pro Quirëtio. De re pecuniaria cupio contendere, non licet. At ea controversia est. Nihil ad me attinet: causam capitis dicas, oportet. Accusa, ubi ita necesse est. Non, inquit, nisi tu ante, novo modo, prior loco dixeris, dicendum necessario est: præstituenta hora ad arbitrium nostrum: iudex ipse accersetur. Quid tu? tu aliquem patronum invenis, &c. Denique paulò infrà. Diffidebam, me hercule, C. Aquili, & cogitabam, &c. Tum mihi Roscius & alia multa confirmandi mei causa dixit: &c. Verum tamen, quid si, inquit, habes ejusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit biduo, ad summum triduo, septuaginta millia passuum ambulare? tamenne vereris hac contra Hortensium contendere? minime, inquam. Sed quid id ad rem? nimirum, inquis, in eo causa*

*causa confistit. Quomodo? docet me ejusmodi rem
& factum, &c.*

ARTICULUS VII.

Apostrophe.

Quid est Apostrophe? R. Est conversio orationis ad aliquem, aut Deum, aut hominem, aut verò etiam ad res inanimatas, quas uti personas quasdam compellamus. *Quint. l. 9. c. 2.* Gravis est & vehemens Figura ad invadendum adversarium, ad vituperationes, laudes, commiserationes, cohortationes, admirationes, indignationes. Cicero pro domo sua. *O dii immortales! (vos enim hac audire cupio) P. Clodius vestra sacra curat? vestrum numen horret? res omnes humanas religione vestra contineri putat. Vide insignem ad Deos Apostropham, quos læsit Verres, ultima Verr. in peroratione.*

I. Catil. indignatur & increpat: *Quousque tandem abutere, Catilina, patientia nostra? quamdiu nos etiam furor iste tuus cludet. Et in Pison. Jamme vides, bellua, jamme sentis, quæ sit hominum querela frontis tuæ, &c.*

Pro Sextio cohortatur. *Hæc imitamini, per Deos immortales, qui dignitatem, qui laudem, qui gloriam queritis. Hæc ampla sunt, hæc divina, hæc immortalia.*

Philipp. XIV. commendat milites in funebri laudatione. *Vos verò patriæ natos, judico, quorum etiam nomen à Marte est, ut idem Deus urbem*

urbem hanc gentibus, vos huic urbi, genuisse videatur. In fuga fœda mors est; in victoria gloriosa, &c. illi igitur impii, quos cecidistis, etiam ad inferos pœnam parricidii luent: vos verò, qui extremum spiritum in victoria effudistis, piorum estis sedem & locum consecuti.

Pro domo sua commiseretur. O Q. Catule, patremne appellem, an filium? &c. Pro Balbo ad amplificationem & commiserationem res mutas & animâ carentes alloquitur; ipsisque sensum tribuir. Vos mutæ regiones imploro, & sola terrarum ultimarum: vos maria, portus, insula, littoraque quæ est enim ora, quæ sedes, qui locus, in quo non extent hujus cum fortitudinis, tum verò humanitatis, tum animi, tum consilii impressa vestigia. Item pro Milone. Vos enim Albani tumuli, atque Lucii imploro, &c. Denique Verr. VII. Si hæc non ad cives Rom. non ad aliquos amicos nostræ civitatis, non ad eos, qui populi Rom. nomen audissent, denique si non ad homines, verum ad bestias, aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua disertissima solitudine ad saxa, & scopulos hæc conqueri & deplorare vellem, tamen omnia muta atque inanima tanta tamque indigna rerum atrocitate commoverentur.

ARTICULUS VIII.

Hypotyposis.

Quid est Hypotyposis? R. Est rerum gestarum talis expressio, ut adhuc geri & ante oculos esse videantur.

I. Ufur.

I. Usurpatur ad motus concitandos, ut Philipp. XI. Ponite vobis ante oculos miseram quidem illam & flebilem speciem, sed ad incitandos animos vestros necessariam: nocturnum impetum in urbem Asia clarissimam, irruptionem armatorum in Trebonii domum, cum miser ille prius latronum gladios videret, quàm quæ res esset, cognovisset. &c.

II. In narrationibus, ut Verrin. VII. Hæc posteaquam acta & constituta sunt, procedit iste repente de prætorio inflammatus scelere, furore, crudelitate, in forum venit: navarchos vocari jubet, qui nihil metuerent, suspicarentur nihil, statim accurrunt. Ille hominibus mis ris innocentibusque injici catenas imperat. Implorare illi fidem populi Rom. & quare id faceret, rogare. Tunc iste hoc causa dicit, quod classem prædonibus prodidissent, sit clamor & admiratio populi, tantam esse in homine impudentiam, &c. Cicero pro Rosc. Amerin. Etiamne in tam perspicuis rebus argumentatio quærenda, aut conjectura capienda est? nonne hæc, quæ audistis, cernere oculis videmini, judices? non illum miserum, ignarum casus sui, redeuntem à cœna videtis? non positas insidias? non impetum repentinum? non versatur ante oculos vobis in cade Glaucia.

III. In notandis personarum gestibus, ut item pro Rosc. Amerin. Erucius peroravit aliquando: assedit, surrexi ego, respirare visus est, quæ non alius potius diceret, cœpi dicere. Usque eo animadverti, judices, eum iocari, atque alias

res agere, antequam Chrysogonum nominavi: quem simul atque attigi, statim homo se erexit, mirari visus est, intellexi, quid eum pupugisset. Iterum ac tertio nominavi, &c.

Huc referri potest Figura, quæ res etiam futuras & gerendas sub aspectum ponit. Mirè tractat hæc Cicero pro Milone, quæ facturus fuisset Clodius, si præturam invasisset. *An verò vos, iudices, soli ignoratis? vos hospites in hac urbe versamini, &c.*

Hæc translatio temporum erit verecundior, si huiusmodi formulas dicendi præmittamus: *Credite vos intueri, hæc quæ non vidistis oculis, animis cernere potestis.* Ita Cicero IV. Catil. *Videor mihi hanc urbem videre lucem orbis terrarum, atque arcem omnium gentium, subito uno incendio concidentem: cerno animo sepultam patriam, miseros atque insepultos acervos civium: versatur mihi ante oculos aspectus Cethegi & furor in vestra cæde bacchantis.*

ARTICULUS IX.

Ethopœia.

Quid est Ethopœia? R. Est imitatio vitæ ac morum alienorum. Valetque hæc Figura ad motus præsertim odii concitandos. *Quintil. lib. 9. cap. 2. Auct. ad Heren.* Ita Cicero Rullum truculentiùs se gerentem describit. *Agraria II. Jam designatus Consul alio vultu, alio vocis sono, alio incessu esse meditabatur, vestitu obsoletiore, corpore inculto ac horrido, capillatio quàm ante, barba.*

barbaque majore, ut oculis & aspectu denunciare vim tribunitiam, & minitari Reipubl. videretur. Et post reditum in senatu mollem effeminatum Gabinium depingit. Primum processit, qua auctoritate vir? vini, somni, stupri plenus, madenti coma composito capillitio, gravibus oculis, fluentibus buccis, pressa voce & temulenta, &c.

Pulchra est item Ethopœia Gabinii, & Pisonis, Pro Sextio. Quorum si nondum scelera, vulneraque iniusta Reipub. vultis recordari, vultum atque incessum animis intueamini: facilius facta rerum occurrent mentibus vestris, si ora ipsa oculis proposueritis. Alter unguentis affluens, calamistrata coma, contemnebat Equites Rom. minitabatur senatui, vendicabat se operis, atque ab iis se receptum predicabat. Alter, o dii boni! quàm teter incidebat! quàm terribilis aspectu! unum aliquem te ex barbaris illis, exemplum imperii veteris, imaginem antiquitatis, columnen Reip. diceres intueri, &c.

ARTICULUS X.

Aposiopesis.

Quid est *Aposiopesis*, quam Cicero reticentiam, nonnulli interruptionem vocant? R. Est Figura, qua sermonem abrumpendo sententiæ partem supprimimus, ut affectum significemus, vel iræ ut apud Virgil. lib 1. *Æneid.* Quos ego, sed motos præstat componere vultus. Vel audaciæ, ut *Æneid.* IX. *Ecquis erit mecum,*
o juve?

o juvenes, qui primus in hostem, vel pudoris. Ut Ecloga III. Parcius ista viris tamen objicienda memento: Novimus & qui te, transversa tuentibus hircis, Et quo, sed faciles nymphæ risere, sacello. Vel modestæ ambitionis. Ut V. Æneid. Non jam primas peto Mnestheus: neque vincere certe, (quamquam o!) sed superent, quibus hac, Neptune, dedisti: Extremos pudeat rediisse, &c. Vel commotionis gravioris, aut minarum, ut Cicero Epist. ad Attic. Est hic quidem timoris causa, illa verò, &c. sed stomachari desinamus.

Denique etiam gravitatis causa: nam graviores putantur, quæ latent, aut reticentur.

ARTICULUS XI.

Emphasis, Sustentatio.

Quid est Emphasis? R. Est cum ex aliquo dicto latens aliquod eruitur, *Auctor ad Heren.* Vel ut Cicero definit, est Figura, qua plus significat Orator, quàm dicat, ut, *Venit lectica Mathonis, plena ipso.* Intelligitur enim Mathonem crassissimum fuisse, qui lecticam impleret. Et Virgil. de Cyclope: *Facuitque per antrum immensum.* Ubi prodigiosam illam corporis magnitudinem à loci spatio intelligimus.

Quid est Sustentatio? R. Est Figura, qua diu suspenduntur auditorum animi, atque aliquid deinde inexpectatum subjungitur. *Quintil. lib. 9. cap. 2. Ut Verr. VII. Ergò ejus iussu homines*

hominis comprehensi. Quid deinde? quid censeris? furtum fortasse, aut prædam expectatis aliquam. (Tum multis interjectis) Etiamnum mihi expectare videmini, iudices, expectate facinus quàm vultis improbum, vincam tamen expectationem omnium. Tandem cum diu suspendisset animos, subiecit, quod multò improbius est. Uli nomine sceleris conjurationis damnati, ad supplicium traducti, ad palum alligati, repente, multis millibus hominum inspectantibus occisi sunt. Idem: Archipirata hunc optima, tutissimaque custodia non audet committere, denique Syracusas totas timet: amandat hominem, quò! Lilybeum fortasse! video: tamen homines maritimos non planè reformidat. Minimè, iudices! Panormum igitur! audio, quamquam Syracusis, quoniam in Syracusano captus erat, maximè, si minus supplicio affici, ac custodiri oportebat! ne Panormum quidem. Quid igitur! quò putatis! ad homines à Piratarum metu & suspitione alienos, &c.

Elegans est hæc Sufsentatio, cum dubitationem adjunctam habet, usurpaturque præcipuè in narrationibus ad rem exaggerandam, & pro attentione.

ARTICULUS XII.

Præteritio.

Quid est Præteritio, seu prætermissio? **R.** Est Figura, quâ dicimus nos præterire, aut nolle dicere, quod maxime dicimus. *Author*

chor ad Heren. Cicero i. in Rullum. Non queror diminutionem vectigalium, non flagitium hujus jactura atque damni: pratermitto illa, qua nemo est, quin verissimè & gravissimè conqueri possit: non dico, &c. pratermitto hanc omnem orationem, & concioni reservo, de periculo salutis ac libertate loquor. Et pro lege Manil. Sinite me hoc loco (sicut Poeta solent) praterire nostram calamitatem, qua tanta fuit, ut eam ad aures Luculli non ex pralio nuncius, sed ex sermone rumor afferret.

Usurpatur hæc Figura. I. in transitionibus. II. in exaggerandis rebus. III. in objurgationibus. Denique cum aliquid, quod dicimus indecorum est: ut sæpè apud Ciceronem, Philipp. II. Sed jam supra & flagitia omittam. Sunt quædam, quæ honeste non possum dicere: tu autem eo liberior, quod ea in re admisisti, quæ à verecundo inimico audire non posses. In Vat. At illud teneberrimosissimum tempus neuntis ætatis sua patiatur latere, licet impunè per me parietes in adolescentia perfoderis, vicinos compilaris, matrem verberaris. Habeat hoc premium tua indignitas. ut adolescentia turpitudine obscuritate & sordibus tuis obtegatur. Sic in pison. Lateant libidines ejus illæ tenebricosæ, quas fronte & supercilio, non pudore & temporaria, consegebat.

ARTICULUS XIII.

Licentia.

Quid est Licentia? Est orationis libertas, atque fiducia liberius affectum mentis exprimens. *Quintil. lib. 9. cap. 2.*

Usurpatur I. cum apud eos, quos vereri aut metuere debet Orator, tamen aliquid pro suo jure dicit, quod eos minimè offendat. Ut pro *Ligar. V. de quàm non reformidem, vide quanta lux libertatis & sapientia tua mihi apud te dicendi oboriatur: quantum potero voce contendam, ne hoc populus Rom. exaudiat. Suscepto bello Caesar, gesto etiam magna ex parte, nulla vi coactus, judicio meo ac voluntate ad ea arma profectus sum, quæ erant suscepta contra te.*

II. Valet ad comminandum. Ut pro *Sylla. Fero ego te, Torquate, & jamdudum fero, &c.*

III. Valet ad fiduciam ostendendam. Vt I. in *Rullum. Errastis, Rulle, vehementer & tu nonnulli collega tui, qui sperastis vos contra consulem veritate, non ostentatione popularem, posse in everrenda Republ. populares existimari. Lacesso vos, in concionem voco, populo Rom. disceptatore uti volo.*

IV. Valet ad insultandum adversario. Vt pro *domo sua. Quare (disrumpatur licet ista furia, atque audiat hac ex me, quoniam laccessit) bis servavi, ut consul, rogatus armatos vicerim: privatus, consulibus armatis cesserim.*

V. Valet ad commovendum. Vt *Philippica X.*

pica X. Postremo (erumpat enim aliquando vera & me digna vox) si veteranorum nutu mentes hujus ordinis gubernantur, omniaque ad eorum voluntatem dicta factaque nostra referuntur, optanda mors est, quæ civibus Rom. semper fuit servitute potior.

VI. Valet ad adulandum. Ut pro Marcello. Itaque illam tuam præclarissimam & sapientissimam vocem invitus audiui: satis te diu vel natura vixisse, vel gloria Satis, si ita vis, natura fortasse: addo etiam, si placet, gloria: at, quod maximum est, Patria certè parum.

ARTICULUS XIV.

Concessio.

Quid est Concessio? R. Est Figura, quâ videmur etiam aliquid iniquum vel pati, vel adversario concedere, fiducia causâ. Quintil. lib. 9. cap. 2. ut, Verres sit fur, sit adulter, sit sacrilegus: at bonus est imperator, & felix, & ad dubia reipubl. tempora reservandus. Pro Roscio Amerino. Eslo, parricidii causam proferre non potes, tamen si statim vicisse debeo: tamen de meo jure decedam, & tibi, quod in alia causa non concederem, in hac concedam, fretus hujus innocentia. Non quæro abs te quare patrem Sex. Rosc. occiderit, quæro quo modo occiderit. Et pro Quinctio. Non dubitavi, inquit, cum vadimonium esset desertum, bona proscribere, improbè: verum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus.

Hæc Figura non parum habet jucunditatis: cum ironiæ junctæ est. Ut Verr. V. *Noli isto modo agere cum Verre, noli ejus facta ad antiquam religionis rationem exquirere: concede ut impune emerit, modo bona ratione emerit, nihil ab invito, nihil per injuriam. Sic agam, &c.* Vel cum aliquid imminuit Orator, ut quæ dicturus est graviora videantur: ut eadem Verr. *Levia sunt in hac re crimina: metum virgarum, &c.*

Acris est hæc ironica concessio in Anton. *Sed sit beneficium, quod me non occideris, quando accipi majus à latrone non potuit.*

Interdum concessio fit quasi per dissimulationem, & est artificiosa quædam probatio. Ut, *Perfrica frontem, & dic te digniorem, qui prætor fieres, quam Catonem.* Terent. *Tibi si istuc placet, profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.* Virgilius de Didone ad Æneam. 1.

Sequere Italiam ventis, pete regna per undas.

Cæterum concessio frequenter exprimitur particulis, *Eslo, Sit ita, fac, &c.*

ARTICULUS XV.

Parentthesis, Ironia, Permissio.

Quid est Parentthesis, seu interruptio? R. Est brevis declinatio à proposito: Quintil. lib. 9. cap. 2. nam longior illa digressio, de qua lib. 1. egimus, non est Figura. Virgilius:

Varre, tuum nomen superet modo Mantua nobis

(*Mantua va misera nimium vicina Cremona*.)

Cantantes sublime ferent ad sidera cygni.

Cicero Videte, Iudices, qualem (nolo enim graviore appellatione uti) accusatorem in medium adduxerit. Adhibetur Parenthesis ad rem magis explicandam, & rationem breviter subjiciendam.

Quid est Ironia? R. Est fictio totius voluntatis, qua sentitur aliud & innuitur, quàm dicitur. Quintil. lib. 9. cap. 2. Ut pro Ligari. Novum crimen, C. Caesar, & ante hunc diem inauditum! &c. seriò loqui videtur, ubi Tiberonem deridet. Sic exordium VII. Verr. ironicum est, præsertim. Non possum dissimulare, Iudices, timeo ne C. Verres propter hanc virtutem eximiam in re militari, omnia, quæ fecit, impune fecerit: venit enim mihi in mentem, &c. Habetis hominis consilia, diligentiam, vigilantiam, custodiam, defensionemque provincie. Summa illuc pertinet, ut sciatis, quoniam plurægenera sunt imperatorum, ex quo genere isse sit. Ne diutius in tanta penuria virorum fortium talem imperatorem ignorare possitis: non ad Q. Maximi sapientiam, neque ad illius superioris Africani in re gerenda celeritatem, neque ad hujus, qui postea fuit singulare consilium, neque ad Pauli rationem ac disciplinam, neque ad C. Maris vim atque virtutem, sed ad aliud genus imperatorum est referendum saneque diligenter retinendum & conservandum, quæso, cognoscite.

In hac Oratione passim, & in toto Cicerone sunt Ironiæ & joci: videtur enim ad ejusmodi esse Cicerone: ut ait Quintilianus, affectatior.

Hæc Figura differt ab Ironia, quæ Tropus est, quòd Tropus brevior sit & apertior.

Quid est Permissio? R. Est Figura Concessioni affinis, cum vel nobis, vel Judicibus, vel auditoribus confidimus, nec quidquam mali vereri nos ostendimus. *Quintil. lib. 9. cap. 2. ut, Sed ego jam, judices, summum ac legitimum causa mea jure omitto, vobis quod æquissimum videatur, ut constitutatis, permitto: non enim vereor, quin etiam si si novum vobis sit instituendum, libenter id, quod postulo, propter utilitatem communis consuetudinis sequamini.*

ARTICULUS XVI.

Distributio.

Quid est Distributio? R. Est Figura, quæ aliquid in plures partes distribuitur, quarum unicuique ratio deinde sua subjungitur. *Quintil. Auctor ad Heren. ut, Alexandro Macedoni neque in deliberando consilium, neque in praliando virtus, neque in beneficio benignitas deerat: nam cum aliqua res dubia accidisset, apparebat sapientissimus; cum autem confligendum esset cum hostibus, fortissimus; cum verò præmium dignis tribuendum, liberalissimus. Cicero in Pison. Age, senatus odit te (quod cum tu facere*

facere iure concedis) afflicto rem & proditorem non modo dignitatis & auctoritatis, sed omnino ordinis ac nominis sui : videre equites Rom. non possunt, quo ex ordine vir praestantissimus Lelius est, te consule, relegatus : plebs Rom. perditum cupit, in cuius tu infamiam ea, qua per latrones & per servos de me egeras, contulisti : Italia cuncta execratur, cuius idem tu superbissimè decreta & preces repudiasti.

Hæc Figura valet in amplificationibus : ita Cæsaris clementiam exornat Cicero pro Marcello. At vero huius gloria, Caesar, quam es paulo ante adeptus, socium habes neminem : totum hoc, quantumcumque est, quod certe maximum est, totum est, inquam, tuum. Nihil sibi ex ista laude senturio, nihil præfectus, nihil cohors, nihil turma decerpit ; quin etiam illa ipsa rerum humanarum domina, Fortuna, in istius se societatem gloria non offert : tibi cedit : tuam esse totam & propriam fateretur. Item quàm elegans est hæc ejusdem Ciceronis : Quid tam commune, quàm spiritus v. vis, terra mortuis, mare fluctuantibus ; litus ejectis ? ita vivunt, dum possunt, ut ducere animam de calo non queant ; ita moriuntur, ut eorum ossa terra non tangerent ; ita jaectantur fluctibus, ut non abluantur ; ita postremo ejiciuntur, ut ne ad saxa quidem mortui conquiescant.

ARTICULUS XVII.

Deprecatio, Execratio, Epiphonema.

Quid est Deprecatio, seu Obsecratio, vel Obtestatio? R. Est Figura, qua opem alicujus vehementer imploramus. *Quintil. lib. 9. cap. 2.* Ut pro Dejot. *Quam ob rem hoc nos primum metu. C. Caesar, per fidem, & constantiam, & clementiam libera, ne residere in te ullam partem irascundia suspicemur. Per dexteram te istam oro, quam regi Dejotaro hospes hospiti porrexisti. istam, inquam, dextram non tam in bellis & praeliis, quam in promissis & fide firmiorem.* Et pro Milon. *Quid restat, nisi ut orem obtesterque vos, Iudices, ut eam misericordiam tribuatis fortissimo viro, quam ipse non implorat: ego autem, repugnante hoc, & imploro, & exposco. Nolite, &c.*

Quid est Execratio? R. Est Figura, qua malum alicui imprecamur. Ut pro Dejot. *Dii te perdant, fugitive, ita non modo nequam, & improbus, sed fatuus & amens!* Et Phil. VI. *Igitur est patronus Antonius? malum quidem illi pestem, clamori enim vestro assentior, non modo hic latro, quem clientem nemo habere velit.* Item Philip. XIII. *Quin tu abis in malam pestem, malumque cruciatum? ad te quisquam veniat? &c.*

Quid est Epiphonema? R. Est rei narratae, vel probatae summa acclamatio. Ut Vigil. *Tanta molis erat Romanam condere gentem.* Cicero *Hoc sentire prudentia est, facere fortitudinis, &*

sentire vero. & facere, perfecta cunctaqueque virtutis.

Hæc Figura est veluti corollarium, ut ajunt, quod, quæ admirationem habent, complectitur. Ita Cic. *Facere enim probus adolescens periculosum, quam surpiter perpeti maluit.*

ARTICULUS XVIII.

Exclamatio.

Quid est Exclamatio? R. Est Figura, in qua significamus aliquem affectum rei cujuslibet compellatione, *Quint. l. 9. cap. 2.* soletque post rem aliquam insignem multis amplificatam & probatam adhiberi: vel ad indignationem. Ut in Catil. *O tempora? o mores? senatus hoc intelligit, consul videt: hic tamen vivit?* Et pro Coel. *Pro dii immortales, cur interdum in hominum sceleribus maximis connivetis, aut presentis fraudis poenam in diem reservatis!* vel ad misericordiam. Ut pro Sylla. *O miserum & infelicem illum diem, quo consul omnibus centuriis P. Sylla renunciatus est! o falsam spem!* Vel iracundiam. *O pestis! o labe! o tenebra! o luctum! o sordes! o portentum in ultimas terras deportandum!* Vel admirationem. Ut pro Ligar. *O clementiam admirabilem, atque omni laude, predicatione, litteris, monumentis decorandam,*

CAPUT QUINTUM.

De suavitate Elocutionis.

Suavitas est altera virtus Elocutionis, ut jam diximus, ipsa que consistit in Oratorio numero, & periodo, cujus partes sunt incisa & membra.

ARTICULUS I.

Numerus Oratorius.

Quid est Numerus? R. Est Conveniens sententiæ sonus ex partium compositione nascens. Vel è Cicerone: Numerus est modus quidam orationis, qui è permistis & confusis pedibus, & temporum, quibus constar, apta ratione nascitur. *Nomine temporum intellige quantitatem Syllabarum.*

Cur numerosa Oratio inventa est? R. Quia aures, aut potius animus aurium Judicio naturalem quandam in se continet vocum omnium dimensionem. Cicero de Orat. 3. Unde longiora & breviora judicant aures, moderata expectant, mutila & quasi decurtata ac immoderatiùs excurrentia sentiunt, quibus offenduntur. Ut ergo in re Poëtica versus inventus est terminatione aurium, & observatione prudentium: sic etiam in oratione notatum est (quæ notatio peperit artem) certos esse concursus conclusionesque verborum, quæ aptam, & concinnam, & suavem redderent orationem.

Quid cavendum in Numero oratorio? R. Ne versus efficiatur: nam quamvis oratio numerosè cadere debeat, nullus est tamen certus in ea numerus, sicut in versu. v. g. Heroico sunt dactili & spondei. Vnde omnis nec claudicans, nec fluctuans, sed æqualiter constanterque ingrediens numerosa habetur Oratio: nam numerosum putatur, non quod totum constat è numeris, sed quod ad numeros proximè accedit.

ARTICULUS II.

Pedes Oratorii Numeri.

Quid sunt Pedes Oratorii Numeri? R. Cicero *de Orat.* censet omnes esse posse, & in oratione permisceri: sed Creticum, Dochinum, Dichoræum, & Pæonas cæteris anteponit.

In qua parte Orationis debet esse numerus Pedum? R. In tota oratione, non solum in fine, ut quidam putant: licet aures finem maximè expectent.

Quinam Pedes initium Orationis decent? R.

I. Creticus: ut, *Neminem vestrum ignorare arbitror.*

II. Pæon prior: ut, *At beneficio sum usus tuo.*

III. Bacchius: ut, *V. hebatur in assedo.*

IV. Dichoræus: ut, *Non enim potest natura.*

V. Dactylus, & Anapæstus.

Quinam Pedes medium Orationis decent? R.

Maximè pæon primus & quartus: ut *Vincat aliquando cupiditas. Vel Potuit aliquando conficere.*

Qui

Quinam Pedes finem Orationis decent? R.

I. Creticus & Dichoreus: ut, *Cum victoria & exercitu conferatis.*

II. Creticus duplex: ut, *In communionem tuorum temporum tulit.*

III. Creticus triplex: ut, *Perpesi turpiter maluit.*

IV. Creticus & Dactylus: ut, *moribus consonet.*

V. Tribrachis & Spondeus: ut, *Esse videatur. Vel Jucunditasque sapienti.*

VI. Jambus & Dispondeus: ut, *Ejus gloriam per tales viros infringendam.*

VII. Denique Dochimus, qui pes omnium præclarissimus est: ut, *Mirror te, Antoni, quorum facta imiteris, eorum exæus non perhorrescere.*

Sed in his observationibus minuta est omnis diligentia.

ARTICULUS III.

Incisum.

Quid est Incisum, seu Comma? R. Est dictio, vel oratio minor membro, seu colo, habens sensum perfectum extra membrum aut periodum; at in periodo vel membro habens sensum dependentem, v. g. extra membrum: *Catalina abiit, excessit, erupit, evasit.* In membro aut periodo sunt hæc commata: *Diuturni silentii, P. C. quo eram his temporibus usus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim verecundia, finem hodiernus dies attulit, &c.*

Incisi autem (sic dicitur quòd quasi incidat Orationem) iusta magnitudo est, ut non extendatur ultra octo syllabas.

Quid est incisiva dicere? R. Est cùm in singulis incisis insistit Oratio. Ut in Catil. Tenentur littera, signa manus, denique uniuscuiusque confessio. In Pison. O scelus! o pestis! o tabes! Post redit in Sen. Sine sapore, elinguis, tardus, inhumanus, domi quam libidinosus? quàm impureus? quàm intemperatus?

Quando utimur, hoc genere dicendi? R. Quando arguimus, refellimus, deridemus, contendimus.

ARTICULUS IV.

Membrum.

Quid est membrum, seu Colon? R. Extraperiodum est Oratio longior commate. In periodo est sensus quidem utcumque perfectus, sed tamen suspensus, & ex reliquo periodi corpore dependens. Ut, *Etsi vereor, iudices, ne turpe sit pro fortissimo viro dicere incipientem timere, &c.* Manca est oratio, & suspensa, dum absolvatur periodus.

Membrum, five careat commate, five non, est sæpè circiter octòdecim syllabarum, & par vel longius carmine hexametro. Imò nonnumquam ultra triginta syllabas extenditur.

Quibus constat Membrum? R. Incisis & commatibus: nam sicut Membrum est pars periodi, ita incisum est pars Membri: id adeò intellige

cum

etiam Membrum in periodo includitur, aut incisum in Membro: nam aliquando divelluntur. Ut hæc separata sunt incisa, *falli, decipi, errare: veni, vidi, vici.* Ut diximus.

Observa subinde misceri membra cum incisis, valereque membratim dicere ad narrandum, refellendum, invehendum. Ut, *Quousque tandem abutere, Catilina patientia nostra &c.* Et pro Ligario: *Quid enim tuus ille, Tubero, districtus, in acie Pharsalica gladius agebat? cuius latus ibi te mucro per. bat? quis sensus erat armorum tuorum? quæ tua mens, oculi, ardor animi! quid ex. piebas, quid optabas, &c.*

Quid est Membratim dicere? R. Est cum in singulis Membris insistit oratio, neque est in periodum illigata, v. g. pro Milon. *Itaque quando illius postea sic ille, quam à Catilina acceperat, conquevit, hac intenta vobis est, huic ego vos ob. jici pro me non sum passus, hac ipsam Appianam viam monumentum sui nominis necesse Papyrii eruentavit.*

ARTICULUS V.

Periodus.

Quid est periodus (quæ Latine dicitur circ. cuitus, ambitus, circumscriptio, continua. tio, comprehensio, conversio, conclusio) R. Est Oratio, quæ ab antecedente ad consequens quasi in orbem fertur, quoad tota absolvatur sententia. Ut, *Quamquam mihi frequens conspe. xus vester multo jucundissimus, hic autem locus*

ad agendum amplissimus, ad decendum ornatissimus est visus, Quirites; tamen hoc aditu laudis, qui semper optimo cuique paruit, non mea me voluntas, sed mea vite rationes ab ineunte aetate suscepta prohibuerunt.

Observa ex Herbetio, in Periodo membrum aliud esse principale, aliud minus principale. Nam Periodus est tanquam totum integrum, quod ex partibus principalibus quantitatem habentibus, & minus principalibus, componitur. Principale est, sine quo periodus esse nequit: est duplex, antecedens & consequens Periodi. Antecedens (quod alii principium, propositionem, prothesim vocant) est oratio, quæ in Periodo dumtaxat sensum inchoat & suspendit: ut, *Nam cum antea per aetatem nondum hujus loci auctoritatem contingere auderem.* Consequens, seu apodosis, aut finis, est, quod sensum inchoatum & dependentem absolvit: ut, *Omne meum tempus amicorum temporibus transmittendum putavi.* Membrum minus principale (quod intermedium dicitur) est quo sublato Periodus ipsa manet, estque pars membri præcipui antecedentis aut consequentis: ut, *Statueremque huc nisi perfectum ingenio, elaboratum industria afferri oportere.*

Quot sunt Periodorum species? R. Variæ pro multitudine partium, quibus constant. Etenim quæ duo membra continent, bimembres dicuntur, suntque brevissimæ: ut I. De Orat. *Quid tam est admirabile, quam ex infinita multitudine hominum existere unum, qui id, quod omnibus*

nibus natura sit datum, aut solus, aut cum paucis possit facere? Item: Tibi verò, frater, neque hortanti deero, neque roganti: nam neque auctoritate quisquam apud me plus valere te potest, neque voluntate.

Periodus alia trinembris, quæ tria membra habet: ut pro Quinctio. Etenim si veritate amicitia, si fide societas, pietate propinquitas colitur: necesse est iste, qui amicum, socium, affinem famam & fortunis spoliare conatus est, vanum se, & perfidiosum, & impium esse fateatur.

Quadrinembris Periodus est omnium præstantissima, quia aures implet, neque brevior est, aut longior: & adinstar quatuor versuum Hexametrorum, v. g. Si quantum in agro locisque desertis latronum insania valet, tantum in foro improbissimorum hominum posset audacia: careret ille propemodum excusatione temeritatis, qui bona & fortunas innocentium hic tucris aggredetur.

Quando utimur Periodis? R. Quando res copiosa est, & amplificanda, vel quando genus dicendi suave ac temperatum tractamus, uti in genere demonstrativo Maxime in exordiis.

Quid cavendum in periodis? R. Ne puerili verborum & inani numerorum sono periodi compleantur: vel ne sæpè in eadem oratione simili modo desinant ad nauseam. Variare enim oportet periodos.

Postremò licet optima periodus sit quatuor membrorum, potest tamen ille numerus augeri & excrecere ad sex septemve, aut nonnunquam (rarò licet) ad plures.

Pro Archia poëta periodus septem constat membris: quorum sex ponuntur in antecedente, unum redditur in consequente. In prima periodo pro Milone sex membra reperies. In principio orationis post reditum ad Quir. ponitur circumscriptio periodica, quæ plurima habet membra. In fine septimæ Verrinæ perlonga est apostrophe, quæ pluribus, quàm quinquaginta constat membris: *Nunc ego te, Jupiter, &c.*

Denique his omnibus subjungo Pheuma, quod definitur oratio membris & incisus distincta, sine verborum ambitu sententiam protrahens, quousque patitur spiritus dicentis. Exemplum est pro Ros. Amer. *Rogat oratque te, Chrysogona, si nihil, &c.*

ARTICULUS VI.

Varium dicendi genus.

Quot sunt dicendi genera, in quibus Orator, debet excellere? R. Tria: Unum subtile, acutum, & tenue: Alterum vehemens, copiosum & grave. Tertium mediocre, & quasi ex utroque temperatum. *Cic. de Orat. Quint. l. 9. c. 2.*

Cùm enim tria sunt Oratoris officia: docere, movere, & delectare, primum dicendi genus in docendo; secundum in movendo; tertium in delectando versatur.

In primo autem poni debent acutæ crebræque sententiæ, ornamenta etiam verborum, cum tropis, verècundè tamen parècque adhibitis.

bitis. Tertium aliquanto uberius est, quàm primum, sed non tam amplum, quàm secundum: nam in hoc genere, licet verborum ac sententiarum ornamenta liberiora sunt, tamen nervorum vel minimum est, suavitatis autem plurimum. De hoc dicendi genere ita loquitur Quintilianus: medius hic modus, & transitionibus crebrior; & Figuris erit jucundior, egressionibus amœnus, compositione aptus, sententiis dulcis, lenior tamen, ut amnis lucidus quidam, & virentibus utrimque sylvis inumbratus. In secundo vis est maxima, amplificationes summæ, & Figura, & affectus.

His tribus generibus utetur Orator ut res exiget, vel parva, vel mediocris, vel magna: nam parva submissè, mediocria temperatè, magna graviter dicenda sunt. Characterem tenuem & subtilem vide in orationibus pro Quinctio, pro Flacco & pro Plancio. Vehementem stylum Verrius VII. in Catilina. In Anton. In Pison. &c. Temperatum ac mediocre pro lege Manili. pro Marcel. pro Archia, &c.

CAPUT SEXTUM.

De Quarta parte Rhetoricæ, seu de Memoria.

MEmoria (Eloquentiæ thesaurus) est firma orationis perceptio, estque duplex: altera naturalis, quæ natura;

altera

altera artificialis, quæ artificio comparatur. *Cicero de Orat. 3.*

ARTICULUS UNICUS.

De Ufu Memoria.

Quænam tradi possunt de Memoriae artificio præcepta? R. Quidam ea, quæ animo perceperunt, affigunt locis & imaginibus, ordinéque ac intervallis distinguunt.

Quomodo Memoria utendum, quàm à natura hausimus? R. Oportet I. illam studiosè exercere ab ineunte ætate. II. Nunquam nimia rerum multitudine obruere. III. In iis, quæ Memoriae mandamus, iudicio uti potissimùm ad seriem eorum atque junctionem advertendam, ut animo citiùs & tenaciùs hæreant. IV. Cùm aliquid longius est, illud per partes, & quidem scripto distinctas, ediscere. V. Nocturnam quietem adhibere, hoc est, proximè vesperi ante cubitum, tum mane corpore ad quietem composito mandata repetere. *Quintil. lib: 9. cap. 2.*

CAPUT SEPTIMUM.

De quinta parte Rhetor. seu de Pronunciatione.

Non parva est ad Eloquentiam necessitas Pronunciationis, quia sine illa summi Oratores sæpè in mediocribus & infimis habentur;

habentur; cum illa mediocres summorum sæpe laudem & efficaciam obtinet. Est enim Pronunciatio, seu actio, quasi corporis quædam eloquentia, quam natura præstat, & diligentia auget magni momenti ad persuadendum. *Quintil. lib. II. cap. 2.*

Quot habet partes Pronunciatio? R. Duas: Vocem, quæ aures movet; & Gestum, qui oculos: per quos duos sensus omnis ad animum penetrat affectus.

ARTICULUS I.

Pars prima Pronunciationis, seu Vox.

Quænam in Voce necessaria sunt? R. *I.* Debet esse sonora & nitida. *II.* Articulata (ne extremæ syllabæ absorbeantur) legitimisque interpunctionibus distincta. *III.* Cavenda est cantilatio, & clamor ultra vires spiritumque. *IV.* Pro varietate rerum variè inflectenda est, ut ad iracundiam provocandam acuta sit & incitata, & crebrò incidens; ad miserationem, & mœrorem flexibilis; ad metum demissa, hæsitans, & abjecta; ad voluptatem effusa, hilaris, & tenera; ad vim contenta, vehemens, imminens quadam concitatione gravitatis. Ad molestiam gravis, & pressa; item in precibus lenis & submissa; in suasionibus, monitionibus, pollicitationibus, & consolationibus, gravis; in honorando fortis; in exponendo recta, & æquabilis. *Quintil. lib. II. c. 3.*

Denique nihil ita gratiam præbet, ac renovat

atten-

attentionem, dicentem etiam allevat, movetque auditorem, ac crebra vocis varietas, & mutatio, non modò in diversis rebus, sed etiam in iisdem partibus, iisdemque affectibus. Cæterum in exordiis, utimur ferè voce tranquilliori; in narratione, clara & aperta; in confirmatione, atroci; in Epilogo, excitata.

ARTICULUS II.

Pars secunda Pronunciationis, seu Gestus.

Quid est Gestus? R. Est oris totiusque corporis motus & conformatio. *Quintil. lib. 11. cap. 3.*

Quid in Gestu cavendum? R. Ne quid in eo superfluum, aut minus delicatum, aut affectatum sit; sed motus animi rectè exprimat: varietas item & mutatio in Gestu, uti in voce, sæpè adhibenda est.

Quid de totius corporis motu præcipiendum? R. Ut ipsius corporis status sit erectus, virilis, ac gravis laterum inflexio; oculis, capite, & humeris sensim obsecundantibus: nam Cicero corporis & laterum motu rebus consentiente plus agi putat, quàm ipsis manibus.

Quid in oris conformatione observandum? R. In ore maximè Gestus consistit, in quo est dominatus oculorum (nam omnis actio est animi, imago autem animi est vultus, indices oculi) Orator oculorum remissione, & conjectu, & hilaritate, varios animi motus significabit, efficietque.

Igitur

Igitur vultus & aspectus nunc severus sit, nunc blandus; nunc alacer, & erectus, nunc tristis, & submissus, pro rerum diversitate, uti de voce diximus: maximè verò Gestum oculus sequatur.

Quid de capitis, colli, humerorum, pedum, & brachiorum motu sentiendum? R. Capitis frequens motus in vitio est: non tamen dedecet aliquando vel annuendo confirmare, vel renuendo negare; vel capitis in latus inclinatione languorem, & aversione indignationem, aut alio simili motu dubitationem, admirationem, & ejusmodi affectus significare.

Collum neque contractum esse debet, neque tensum, neque rigidum. Humeros dedecet jactare, vel attollere, vel contrahere.

Pedum suppositio non nisi in contentionibus, aut incipiendis, aut finiendis adhibenda est.

Brachia ne deorsum incomposita pendeant: dexterum liberius proferre licet; sed contrahimus, cum remissè agimus, in contentionibus verò porrigimus.

Quid de gestu manuum, in quibus magna est actio? R. Hæc in sua Rhetorica Vallesius, quæ nos in Arte Poëtica paulò aliter deduximus: Manus, nisi in summis Affectibus, capitis altitudinem non excedent. Numeri vel digitis, vel motu manûs à læva in dexteram partem per locorum modica intervalla distinguuntur. Supplicamus manibus elatis, & junctis, vel humiliter remissis, Aversamus caput in sinistram, manus;

manusque sublatas in dexteram partem detorquentes.

Negamus manum dexteram averfam in latus, dexteram removentes. Interrogamus eandem conversam sublevando.

Urgemus crebra manuum impressione : contraria distinguimus modò in dexteram, modò in sinistram partem manus transferendo.

Confirmamus manibus pronis, gravi quodam ac decente motu depressis, vel in medio comploxis. Timemus iisdem sublatis, palpitantibus, ac ipsum corpus appetentibus. Irascimur manu in pugnum collecta, cum suggestis percussione. Pœnitudinem ostendimus manibus in crucis modum ante pectus compositis, vultu mœsto, capite in latus vergente. Admiramur manibus elatis, utrâque volâ spectante populum, oculis in cælum versis. Ironiam ostendimus indice in latus verso, vultu averso & subridente. Hortamur manu cavâ & apertâ, identidem sublata Mitigamus manu aliquoties leniter elata, ac demissa cum quadam gravitate. Multitudo ac copia manibus valde disjunctis. Paucitas cavis iisdem ac conjunctis ostendetur. Minitamur erecto ac moto sæpiùs indice. Dimittimus aversa manu celeriter mota. Prohibemus manu elata & quiescente. Permittimus dextera conversa ac porrecta. Sinistra manu rariùs utimur, nisi rerum vastitas, copia, motusque summi exprimantur.

AD MAJOREM DEI GLORIAM.

INDEX

I N D E X

LIBRORUM ET CAPITUM RHETORICÆ.

CAPUT UNICUM.

D E Apparatu , seu de iis , quæ universim ad Artem Rhetoricam pertinent.	pag. 5
Articulus 1. <i>Natura, & finis Rhetoricæ.</i>	- <i>ibid.</i>
Articulus 2. <i>Materia Rhetoricæ.</i>	6
Articulus 3. <i>Subsidia Rhetoricæ.</i>	8
Articulus 4. <i>Partes Rhetoricæ.</i>	22

LIBER PRIMUS.

D E prima parte Rhetoricæ , seu de Inven- tione.	
--	--

CAPUT PRIMUM.

De Argumentis.	12
Articulus 1. <i>Definitio.</i>	14
Articulus 2. <i>Notatio, Conjugata.</i>	16
Articulus 3. <i>Enumeratio Partium.</i>	17
Articulus 4. <i>Genus, Forma.</i>	18
Articulus 5. <i>Similitudo, Dissimilitudo.</i>	19
Articulus 6. <i>Comparatio.</i>	21
K	Arti-

I N D E X.

Articulus 7. <i>Repugnantia.</i>	23
Articulus 8. <i>Adjuncta.</i>	25
Articulus 9. <i>Antecedentia . Consequentia.</i>	37
Articulus 10. <i>Causa.</i>	38
Articulus 11. <i>Effecta.</i>	41
Articulus 12. <i>Loci Extrinseci.</i>	43
Articulus 13.. <i>Usus Locorum.</i>	48
Articulus 14. <i>Modus variandi Argumenti.</i>	50

CAPUT SECUNDUM.

De Argumentatione.	53
Articulus 1. <i>Syllogismus.</i>	<i>ibid.</i>
Articulus 2. <i>Ratiocinatio.</i>	54
Articulus 3. <i>In Ratiocinatione cautio.</i>	55
Articulus 4. <i>Enthymema.</i>	57
Articulus 5. <i>Collectio.</i>	58
Articulus 6. <i>Sorites.</i>	59
Articulus 7. <i>Dilemma.</i>	60
Articulus 8. <i>Epithherema.</i>	61
Articulus 9. <i>Inductio.</i>	62
Articulus 10. <i>Argumentationum usus ac venustas.</i>	63
Articulus 11. <i>Transitio.</i>	64
Articulus 12. <i>Digressio.</i>	69
Articulus 13. <i>Modus varianda Argumentationis.</i>	70

CAPUT TERTIUM.

De Amplificatione.	71
Articulus 1. <i>Amplificatio Verborum.</i>	73
Articu-	

I N D E X.

Articulus 2. <i>Amplificatio rerum per Incrementum.</i>	74
Articulus 3. <i>Amplificatio rerum per Comparationem.</i>	76
Articulus 4. <i>Amplificatio rerum per Ratiocinationem.</i>	77
Articulus 5. <i>Amplificatio rerum per Congeriem.</i>	78.
Articulus 6. <i>Usus Amplificationis, & quomodo differat ab Argumentatione.</i>	82.
Articulus 7. <i>Modus varianda Amplificationis.</i>	83

CAPUT QUARTUM.

De Affectibus.	85
Articulus 1. <i>Amor.</i>	86
Articulus 2. <i>Desiderium.</i>	89
Articulus 3. <i>Odium, Fuga.</i>	ibid.
Articulus 4. <i>Ira, Mansuetudo.</i>	91
Articulus 5. <i>Commiseratio.</i>	93
Articulus 6. <i>Indignatio.</i>	95
Articulus 7. <i>Invidia.</i>	97
Articulus 8. <i>Spes, Confidentia, Desperatio.</i>	98
Articulus 9. <i>Timor.</i>	100.
Articulus 10. <i>Gaudium.</i>	102
Articulus 11. <i>Æmulatio.</i>	ibid.
Articulus 12. <i>Pudor.</i>	104
Articulus 13. <i>Usus Affectuum.</i>	106
Articulus 14. <i>Inventio Affectuum.</i>	108
Articulus 15. <i>Causa Affectuum.</i>	ibid.
Articulus 16. <i>Modus variandorum affectuum.</i>	109

INDEX.

CAPUT QUINTUM.

De Inventione in particulari.	115
Articulus 1. De iis qua speciatim pertinent ad Inventionem in genere Demonstrativo.	ibid.
Articulus 2. De iis qua speciatim pertinent ad Inventionem in genere Deliberativo.	118
Articulus 3. De iis qua speciatim pertinent ad Inventionem in genere Iudiciali.	121

LIBER SECUNDUS.

DE Secunda parte Rhetoricæ, seu de Dispositione.	123
--	-----

CAPUT PRIMUM.

De Exordio.	125
Articulus 1. Exordium legitimum.	ibid.
Articulus 2. Exordium abruptum.	128
Articulus 3. Insinuatio.	129
Articulus 4. Virtutes Exordii.	133
Articulus 5. Vitia Exordii.	135
Articulus 6. Artificium Exordii.	ibid.

CAPUT SECUNDUM.

De Narratione.	138
Articulus 1. Quid Narratio, & Quotuplex.	ibid.
Articulus 2. Prima virtus Narrationis, seu Probabilitas.	139
Articulus	

I N D E X.

Articulus 3. <i>Secunda virtus Narrationis, seu Brevitas</i>	140
Articulus 4. <i>Tertia virtus Narrationis, seu Perspicuitas.</i>	141
Articulus 5. <i>Quarta virtus Narrationis, seu Suavitas.</i>	ibid.
Articulus 6. <i>Narrationis Figura.</i>	142

CAPVT TERTIUM.

De Contentione.	143
Articulus 1. <i>Propositio.</i>	ibid.
Articulus 2. <i>Confirmatio.</i>	145
Articulus 3. <i>Confutatio.</i>	ibid.

CAPVT QVARTUM.

De Peroratione.	151
APPENDIX. De Artificio, commendæ Orationis.	153

LIBER TERTIUS.

DE Tertia parte Rhetoricæ, seu de Elocutione.

CAPVT PRIMVM.

De Tropis in uno verbo.	156
Articulus 1. <i>Metaphora.</i>	ibid.
Articulus 2. <i>Synecdoche.</i>	159
K 3	Articu:

I N D E X.

Articulus 3. <i>Metonymia.</i>	160
Articulus 4. <i>Antonomasia.</i>	161
Articulus 5. <i>Catachresis, Metalepsis.</i>	ibid.

CAPUT SECUNDUM.

De Tropis in pluribus verbis, seu in Oratio- ne.	162
Articulus 1. <i>Allegoria.</i>	ibid.
Articulus 2. <i>Hyperbole, Ironia.</i>	164

CAPUT TERTIVM.

De Figuris Verborum.	166
Articulus 1. <i>Figura per Adjectionem.</i>	167
Articulus 2. <i>Figura per Adjectionem.</i>	170
Articulus 3. <i>Figura per Similitudinem.</i>	172

CAPVT QVARTVM.

De Figuris Sententiarum.	175
Articulus 1. <i>Interrogatio, & Responsio.</i>	176
Articulus 2. <i>Subiectio.</i>	178
Articulus 3. <i>Occupatio, seu Prolepsis.</i>	179
Articulus 4. <i>Correctio, Dubitatio.</i>	181
Articulus 5. <i>Communicatio.</i>	182
Articulus 6. <i>Prosopopœia.</i>	184
Articulus 7. <i>Apostrophe.</i>	187
Articulus 8. <i>Hypotiposis.</i>	189
Articulus 9. <i>Ethopœia.</i>	190
Articulus 10. <i>Aposiopesis.</i>	191
Articulus 11. <i>Emphasis, Sustentatio.</i>	192

Articu-

I N D E X.

Articulus 12. <i>Præteritio.</i>	193
Articulus 13. <i>Licentia.</i>	195
Articulus 14. <i>Concessio.</i>	196
Articulus 15. <i>Parenthesis, Ironia, Permissio.</i>	197
Articulus 16. <i>Distributio.</i>	199
Articulus 17. <i>Deprecatio, Execratio, Epiphonema.</i>	201
Articulus 18. <i>Exclamatio.</i>	203

CAPVT QVINTVM.

De Suauitate Elocutionis.	203
Articulus 1. <i>Numerus Oratorius.</i>	<i>ibid.</i>
Articulus 2. <i>Pedes Oratorii Numeri.</i>	204
Articulus 3. <i>Incisum</i>	205
Articulus 4. <i>Membrum.</i>	206
Articulus 5. <i>Periodus.</i>	207
Articulus 6. <i>Varium Dicendi genus,</i>	210

CAPVT SEXTVM.

De Quarta parte Rhetoricæ, seu de Memoria,

Articulus unicus. <i>De Usu Memoria.</i>	212
--	-----

CAPVT SEPTIMVM.

De Quinta parte Rhetoricæ, seu de Pronuntiatione.

Articulus 1. <i>Pars prima Pronuntiationis, seu Vox.</i>	<i>ibid.</i>
Articulus 2. <i>Pars secunda Pronuntiationis, seu Gestus.</i>	213
	214

F I N I S.

Bayerische
Staatsbibliothek

München

X III. 88

Du Cygne, Martin,

Ars Rhetorica

Colonia 1706

L.eleg.g. 117 d

urn:nbn:de:bvb:12-bsb10573751-0

VD18 14443376-001